

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕРНАУКА».

Серія: «Економічні науки»

INTERNATIONAL SCIENTIFIC
JOURNAL «INTERNAUKA».

Series: «Economic sciences»

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ
ЖУРНАЛ «ИНТЕРНАУКА».

Серия: «Экономические науки»

№ 4 (4) / 2017

**МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ
«ІНТЕРНАУКА».**

Серія: «Економічні науки»

**МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
«ИНТЕРНАУКА».**

Серия: «Экономические науки»

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL
«INTERNAUKA».**

Series: «Economic sciences»

НАУКОВЕ ФАХОВЕ ВИДАННЯ

*Свідоцтво
про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
КВ № 22443-12343Р*

№ 4 (4)

Київ 2017

НАУКОВЕ ФАХОВЕ ВИДАННЯ

Видання включене у Перелік наукових фахових видань України,
відповідно до Наказу Міністерства освіти і науки України
№ 693 від 10 травня 2017 року.

Рекомендовано до друку
Вченою радою Київського кооперативного інституту бізнесу і права.
Протокол № 6 від 27.06.2017 року.

Засновники:

1. Київський кооперативний інститут бізнесу і права.
2. Приватна установа «Науково-дослідний інститут публічного права».
3. Громадська організація «Міжнародна академія освіти і науки».
4. Товариство з обмеженою відповідальністю «Фінансова Рада України».

У журналі опубліковані наукові статті з актуальних проблем економічної науки.

Для наукових працівників, викладачів, студентів економічних спеціальностей, працівників фінансово-кредитних установ та підприємницьких структур й інших зацікавлених осіб.

Матеріали публікуються мовою оригіналу в авторській редакції.

Редакція не завжди поділяє думки і погляди автора. Відповідальність за достовірність фактів, імен, географічних назв, цитат, цифр та інших відомостей несуть автори публікацій.

У відповідності із Законом України «Про авторське право і суміжні права», при використанні наукових ідей і матеріалів цієї збірки, посилання на авторів та видання є обов'язковими.

© Автори статей, 2017

© Міжнародний науковий журнал «Інтернаука».

Серія: «Економічні науки», 2017

Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки» зареєстровано в міжнародній базі даних періодичних видань:

ISSN 2520-2294 = Internauka. Seria: Ekonomicheskie nauki (Kiev)/Mezhdunarodnyj naučnyj žurnal "Internauka". Seria: Ekonomicheskie nauki

Журнал зареєстровано в міжнародних каталогах наукових видань та наукометричних базах даних: РИНЦ; Open Academic Journals Index; ResearchBib; Scientific Indexing Services; Turkish Education Index; Electronic Journals Library; Staats- und Universitätsbibliothek Hamburg Carl von Ossietzky; RePEc; InfoBase Index; International Institute of Organized Research; CiteFactor; Open J-Gate, Cosmos Impact Factor.

Редакція:

Головний редактор: **Камінська Тетяна Григорівна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Заступник головного редактора: **Коваленко Дмитро Іванович** — кандидат економічних наук, доцент (Київ, Україна)

Заступник головного редактора: **Золковер Андрій Олександрович** — кандидат економічних наук (Київ, Україна)

Секретар: **Колодич Юлія Ігорівна**

Редакційна колегія:

Голова редакційної колегії: **Тарасенко Ірина Олексіївна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Баланюк Іван Федорович** — доктор економічних наук, професор (Івано-Франківськ, Україна)

Член редакційної колегії: **Бардаш Сергій Володимирович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Бондар Микола Іванович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Вдовенко Наталія Михайлівна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Гоблик Володимир Васильович** — доктор економічних наук, кандидат філософських наук, доцент, Заслужений економіст України (Мукачеве, Україна)

Член редакційної колегії: **Гринько Алла Павлівна** — доктор економічних наук, професор (Харків, Україна)

Член редакційної колегії: **Гуцаленко Любов Василівна** — доктор економічних наук, професор (Вінниця, Україна)

Член редакційної колегії: **Дерій Василь Антонович** — доктор економічних наук, професор (Тернопіль, Україна)

Член редакційної колегії: **Дмитренко Ірина Миколаївна** — доктор економічних наук, доцент (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Зеліско Інна Михайлівна** — доктор економічних наук, професор, академік Академії економічних наук України (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Зось-Кіор Микола Валерійович** — доктор економічних наук, професор (Полтава, Україна)

Член редакційної колегії: **Клочан В'ячеслав Васильович** — доктор економічних наук, професор (Миколаїв, Україна)

Член редакційної колегії: **Копилюк Оксана Іванівна** — доктор економічних наук, професор (Львів, Україна)

Член редакційної колегії: **Кравченко Ольга Олексіївна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Курило Людмила Ізидорівна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Лоханова Наталя Олексіївна** — доктор економічних наук, професор (Одеса, Україна)

Член редакційної колегії: **Малік Микола Йосипович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Олійник Олександр Васильович** — доктор економічних наук, професор (Харків, Україна)

Член редакційної колегії: **Осмятченко Володимир Олександрович** — доктор економічних наук, професор (Ірпінь, Україна)

Член редакційної колегії: **Охріменко Ігор Віталійович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Паска Ігор Миколайович** — доктор економічних наук, професор (Біла Церква, Україна)

Член редакційної колегії: **Разумова Катерина Миколаївна** — доктор економічних наук, доцент (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Танклевська Наталія Станіславівна** — доктор економічних наук, професор (Херсон, Україна)

Член редакційної колегії: **Токар Володимир Володимирович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Чижевська Людмила Віталіївна** — доктор економічних наук, професор (Житомир, Україна)

Член редакційної колегії: **Шпак Валентин Аркадійович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Peter Bielik** — Dr. hab. (Словацька Республіка)

Член редакційної колегії: **Eva Fichtnerová** — University of South Bohemia in České Budějovice (Чеська Республіка)

Член редакційної колегії: **József Káposzta** — Dr. hab. (Угорщина)

Член редакційної колегії: **Henrietta Nagy** — Dr. hab. (Угорщина)

Член редакційної колегії: **Anna Törő-Dunay** — Dr. hab. (Угорщина)

Член редакційної колегії: **Mirosław Wasilewski** — Dr. hab., Associate professor WULS-SGGW (Польща)

Член редакційної колегії: **Natalia Wasilewska** — Doctor of Economic Sciences, professor UJK (Польща)

№ 4 (4)

2017
червень

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕРНАУКА».
СЕРІЯ: «ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ»
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL «INTERNAUKA».
SERIES: «ECONOMIC SCIENCES»
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ «ИНТЕРНАУКА».
СЕРИЯ: «ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ»

ЗМІСТ

CONTENTS

СОДЕРЖАНИЕ

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

Безверхий Костянтин Вікторович

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ У СФЕРІ
БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УКРАЇНІ.....7

Вавілов Владислав Валерійович

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ РОБОЧИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВ
ФІЗКУЛЬТУРНО ОЗДОРОВЧОГО НАПРЯМКУ15

Мустеца Ірина Василівна

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОПЛАТИ ПРАЦІ СУБ'ЄКТІВ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ22

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Коваленко Дмитро Іванович, Ситниченко Христина Ігорівна

НОВІТНІ МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ПОБУДОВИ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ
ДОХОДАМИ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ КРИЗИ.....25

Коновалова Надія Сергіївна, Горбенко Маргарита Дмитрівна

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЙ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
ІНЖИНІРИНГОВИХ КОМПАНІЙ32

Коновалова Надія Сергіївна, Чан Сі Цо

ВИЗНАЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АПК УКРАЇНИ
НА РИНКАХ КНР37

ЕКОНОМІКА РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Dallakyan Svetlana, Sargsyan Sargis

SPECIFICS OF IMPLEMENTING THE SOCIOECONOMIC POLICY TO ENSURE THE LABOR
MARKET EFFICIENCY IN ARMENIA AND BELARUS42

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

- Гусев Юрій Веніамінович**
СИСТЕМА РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В КРАЇНАХ
ЄВРОПИ45

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

- Галицька Елеонора Вікторівна, Прімерова Олена Костянтинівна, Семіколенова Світлана Вікторівна**
ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ І НАУКОВА СПАДЩИНА О. О. РУСОВА (ДО 170-Ї РІЧНИЦІ
З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ).....49

СВІТОВА ЕКОНОМІКА ТА МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

- Sargsyan Lilit Norayr**
PROSPECTS OF IRANIAN INVESTMENTS IN RA.....54

ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

- Дерун Андрій Михайлович**
ВПЛИВ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО СТРУКТУРУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА НА ЗАЙНЯТІСТЬ
НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ59

ФІНАНСИ, ГРОШІ ТА КРЕДИТ

- Bechko Petro Kuzmich, Varabash Lesia Vitaliivna, Holoborodko Yaroslav Oleksandrovych**
RESERVES TO INCREASE COMPETITIVENESS OF AGRICULTURAL BUSINESS ENTITIES69
- Грищук Надія Вікторівна**
ГАРМОНІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ФІНАНСОВОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ76

Безверхий Костянтин Вікторович

кандидат економічних наук,

докторант кафедри обліку і оподаткування

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

Безверхий Константин Викторович

кандидат экономических наук,

докторант кафедры учета и налогообложения

ГВУЗ «Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана»

Bezverkhyy Kostiantyn Viktorovich

PhD (Economics), Doctoral Student,

Department of Accounting and Taxation

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ У СФЕРІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УКРАЇНІ

НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ В СФЕРЕ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА В УКРАИНЕ

REGULATORY FRAMEWORK OF ENTERPRISES IN ACCOUNTING IN UKRAINE

Анотація. У статті досліджено нормативно-правове забезпечення діяльності підприємств у сфері бухгалтерського обліку в Україні. Методи аналізу і синтезу використані для структурування предметної області дослідження на основі ідентифікації та формалізації питання нормативно-правового забезпечення діяльності підприємств у сфері бухгалтерського обліку в Україні. Здійснено характеристику основних національних нормативно-правових документів у сфері бухгалтерського обліку в Україні. Отриманий результат буде корисним для застосування в практичній діяльності підприємствами, що ведуть бухгалтерський облік за національними стандартами бухгалтерського обліку в Україні. Результат дослідження має теоретичну і практичну цінність при розробці нормативно-правових документів з бухгалтерського обліку в Україні. Запропоновано для обговорення доцільність розробки Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку «Інтегрована звітність».

Ключові слова: нормативно-правове забезпечення, бухгалтерський облік, діяльність, підприємства.

Аннотация. В статье исследованы нормативно-правовое обеспечение деятельности предприятий в сфере бухгалтерского учета в Украине. Методы анализа и синтеза использованы для структурирования предметной области исследования на основе идентификации и формализации вопроса нормативно-правового обеспечения деятельности предприятий в сфере бухгалтерского учета в Украине. Осуществлено характеристику основных национальных нормативно-правовых документов в сфере бухгалтерского учета в Украине. Полученный результат будет полезным для применения в практической деятельности предприятиями, которые ведут бухгалтерский учет по национальным стандартам бухгалтерского учета в Украине. Результат исследования имеет теоретическую и практическую ценность при разработке нормативно-правовых документов по бухгалтерскому учету в Украине. Предложено для обсуждения целесообразность разработки Национального положения (стандарта) бухгалтерского учета «Интегрированная отчетность».

Ключевые слова: нормативно-правовое обеспечение, бухгалтерский учет, деятельность, предприятия.

Summary. The article analyzes the normative and legal support of the activity of enterprises in the sphere of accounting in Ukraine. Methods of analysis and synthesis used to structure the subject area of research on the basis of identification and formalization of the issue of normative and legal support for the activities of enterprises in the field of accounting in Ukraine. A description of the main national legal and regulatory documents in the field of accounting in Ukraine has been described.

The obtained result will be useful for practical application by enterprises that keep accounting records in accordance with national accounting standards in Ukraine. The research result has a theoretical and practical value when developing regulatory legal documents on accounting in Ukraine. It is suggested to discuss the expediency of developing the National Standard of Accounting "Integrated Reporting".

Key words: regulatory support, accounting, activities, enterprise.

Постановка проблеми. На сьогодні, нормативно-правове забезпечення діяльності підприємств у сфері бухгалтерського обліку направлено на запозичення міжнародної облікової практики, яка враховується при вдосконаленні та розробці вітчизняних нормативно-правових документів з питань бухгалтерського обліку та складання звітності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням нормативно-правового забезпечення діяльності підприємств у сфері бухгалтерського обліку в Україні займаються багато вчених-економістів (див. [1–10]). Не зменшуючи вагомості наукових ре-

зультатів провідних учених, зауважимо, що питання, пов'язані з характеристикою нормативно-правового забезпечення діяльності підприємств у сфері бухгалтерського обліку, в їх дослідженнях опрацьовані недовідно.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є характеристика нормативно-правового забезпечення діяльності підприємств у сфері бухгалтерського обліку в Україні.

Виклад основного матеріалу. Структура нормативно-правового забезпечення бухгалтерського обліку в Україні наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Структура нормативно-правового забезпечення бухгалтерського обліку в Україні
(Складено на основі [10, с. 13])

Перший рівень	Закони України з питань бухгалтерського обліку і господарської діяльності (Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та інші закони)
Другий рівень	Накази МФУ, ДФС, ДКСУ
Третій рівень	Роз'яснення, інструкції, методичні рекомендації з організації й методики ведення бухгалтерського обліку і складання звітності
Четвертий рівень	Накази (розпорядження) підприємства (організації), в тому числі про облікову і податкову політику, положення про порядок організації ведення бухгалтерського обліку й складання звітності, тощо

На основі структури нормативно-правового забезпечення бухгалтерського обліку (табл. 1) надано характеристику нормативно-правового забезпечення діяльності підприємств у сфері бухгалтерського обліку, що наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Нормативно-правове забезпечення діяльності підприємств у сфері бухгалтерського обліку в Україні

№ з/п	Нормативно-правовий документ	Характеристика
1	Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV	Держава здійснює контроль і нагляд за господарською діяльністю суб'єктів господарювання у таких сферах: збереження та витрачання коштів і матеріальних цінностей суб'єктами господарських відносин — за станом і достовірністю бухгалтерського обліку та звітності (п. 19.3 ст. 19). Облік і звітність підприємства здійснюються відповідно до вимог ст. 19 ГКУ та інших нормативно-правових актів (п. 71.1 ст. 71). Достовірність та повнота річного балансу і звітності господарського товариства у випадках, визначених законом, повинні бути підтверджені аудитором (аудиторською організацією). Річна фінансова звітність (у тому числі консолідована) господарського товариства, у статутному капіталі якого більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі, може підлягати обов'язковій перевірці незалежним аудитором. Критерії відбору незалежного аудитора та критерії віднесення господарських товариств до таких, фінансова звітність яких підлягає обов'язковій перевірці незалежним аудитором, визначаються Кабінетом Міністрів України залежно від балансової вартості активів господарських товариств (ст. 90).

		Суб'єкти господарювання зобов'язані на основі даних бухгалтерського обліку складати фінансову звітність за формами, передбаченими законодавством, проводити інвентаризацію належного їм майна для забезпечення достовірності даних бухгалтерського обліку та звітності, надавати фінансову звітність відповідно до вимог закону та їх установчих документів (п. 145.6 ст. 145).
2	Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI	Платник податків зобов'язаний: подавати на належним чином оформлену письмову вимогу контролюючих органів (у випадках, визначених законодавством) документи з обліку доходів, витрат та інших показників, пов'язаних із визначенням об'єктів оподаткування (податкових зобов'язань), первинні документи, реєстри бухгалтерського обліку, фінансову звітність , інші документи, пов'язані з обчисленням та сплатою податків та зборів. У письмовій вимозі обов'язково зазначаються конкретний перелік документів, які повинен надати платник податків, та підстави для їх надання (пп. 16.1.5 п. 16.1 ст. 16).
3	Закон України «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008 р. № 514-VI	За підсумками перевірки фінансово-господарської діяльності акціонерного товариства за результатами фінансового року ревізійна комісія (ревізор) готує висновок, в якому міститься інформація про підтвердження достовірності та повноти даних фінансової звітності за відповідний період (п. 74.2 ст. 74). Річна фінансова звітність публічного акціонерного товариства підлягає обов'язковій перевірці незалежним аудитором (п. 75.1 ст. 75). Відповідальність за зберігання документів товариства покладається на голову колегіального виконавчого органу (особу, що здійснює повноваження одноосібного виконавчого органу) та на головного бухгалтера — щодо документів бухгалтерського обліку і фінансової звітності (п. 77.2 ст. 77).
4	Закон України «Про аудиторську діяльність» від 22.04.1993 р. № 3125-XII	Проведення аудиту є обов'язковим для підтвердження достовірності та повноти річної фінансової звітності та консолідованої фінансової звітності публічних акціонерних товариств, підприємств — емітентів облігацій, професійних учасників ринку цінних паперів, фінансових установ та інших суб'єктів господарювання, звітність яких відповідно до законодавства України підлягає офіційному оприлюдненню, за винятком установ і організацій, що повністю утримуються за рахунок державного бюджету (ст. 8). Фінансова звітність суб'єкта господарювання, яка відповідно до закону підлягає обов'язковій аудиторській перевірці , повинна бути перевірена аудитором і оприлюднена відповідно до вимог законів України (ст. 9).
5	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV	Визначає правові засади регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в Україні.
6	Закон України «Про господарські товариства» від 19.09.1991 № 1576-XII	Достовірність та повнота річної фінансової звітності товариства повинні бути підтверджені аудитором (аудиторською фірмою). Обов'язкова аудиторська перевірка річної фінансової звітності товариств з річним господарським оборотом менш як двісті п'ятдесят неоподатковуваних мінімумів проводиться один раз на три роки (ст. 18).
7	Порядок подання фінансової звітності (Постанова Кабінету Міністрів України № 419 від 28.02.2000 р.)	Фінансова звітність подається органам, до сфери управління яких належать підприємства, трудовим колективам на їх вимогу, власникам (засновникам) відповідно до установчих документів, а також згідно із законодавством — іншим органам та користувачам, зокрема органам державної статистики. Фінансова звітність та консолідована фінансова звітність складаються за національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку або міжнародними стандартами фінансової звітності відповідно до законодавства. Фінансова звітність може подаватися органам державної статистики разом з довідкою про наявність згоди надання органам державної влади даних з фінансової звітності підприємства, форму якої наведено у додатку (п. 2). Датою подання фінансової звітності для підприємства вважається день фактичної її передачі за належністю, а у разі надсилання її поштою — дата одержання адресатом звітності, зазначена на штемпелі підприємства зв'язку, що обслуговує адресата (п. 4). Квартальна фінансова звітність (крім зведеної та консолідованої) подається підприємствами органам, не пізніше 25 числа місяця, що настає за звітним кварталом, а річна — не пізніше 28 лютого наступного за звітним року (п. 5).

8	Перелік видів діяльності, щодо яких складається зведена фінансова звітність (Наказ Міністерства фінансів України № 37 від 24.02.2000 р.)	Встановлює перелік видів діяльності щодо яких складається зведена фінансова звітність.
9	Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» (Наказ Міністерства фінансів України № 73 від 07.02.2013 р.)	Визначаються мета, склад, форми і принципи підготовки фінансової звітності та вимоги до визнання і розкриття її елементів.
10	Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 «Консолідована фінансова звітність» (Наказ Міністерства фінансів України від 27.06.2013 р. № 628)	Визначається порядок складання консолідованої фінансової звітності та загальні вимоги до розкриття інформації щодо складання консолідованої фінансової звітності.
11	Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» (Наказ Міністерства фінансів України від 28.05.1999 р. № 137)	Визначається порядок виправлення помилок, внесення та розкриття інших змін у фінансовій звітності.
12	Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» (Наказ Міністерства фінансів України від 27.04.2000 р. № 92)	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про основні засоби, інші необоротні матеріальні активи та незавершені капітальні інвестиції в необоротні матеріальні активи (далі — основні засоби), а також розкриття інформації про них у фінансовій звітності.
13	Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» (Наказ Міністерства фінансів України від 18.10.1999 р. № 242)	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про нематеріальні активи і незавершені капітальні інвестиції в нематеріальні активи (далі — нематеріальні активи) та розкриття інформації про них у фінансовій звітності.
14	Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» (Наказ Міністерства фінансів України від 20.10.1999 р. № 246)	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про запаси і розкриття її у фінансовій звітності.
15	Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» (Наказ Міністерства фінансів України від 08.10.1999 р. № 237)	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про дебіторську заборгованість та її розкриття у фінансовій звітності.
16	Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» (Наказ Міністерства фінансів України від 31.01.2000 р. № 20)	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про зобов'язання та її розкриття у фінансовій звітності.
17	Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 12 «Фінансові інвестиції» (Наказ Міністерства фінансів України від 26.04.2000 р. № 91)	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про фінансові інвестиції, операції із спільної діяльності та її розкриття у фінансовій звітності.
18	Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» (Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.2001 р. № 559)	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про фінансові інструменти та її розкриття у фінансовій звітності.
19	Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 14 «Оренда» (Наказ Міністерства фінансів України від 28.07.2000 р. № 181)	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про оренду необоротних активів та її розкриття у фінансовій звітності.
20	Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 15 «Дохід» (Наказ Міністерства фінансів України від 29.11.1999 р. № 290)	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про доходи підприємства та її розкриття у фінансовій звітності.

21	Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» (Наказ Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. № 318)	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про витрати підприємства та її розкриття в фінансовій звітності.
22	Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 17 «Податок на прибуток» (Наказ Міністерства фінансів України від 28.12.2000 р. № 353)	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про витрати, доходи, активи і зобов'язання з податку на прибуток та її розкриття у фінансовій звітності.
23	Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 18 «Будівельні контракти» (Наказ Міністерства фінансів України від 28.04.2001 р. № 205)	Визначає методологічні засади формування підрядниками у бухгалтерському обліку інформації про доходи та витрати, пов'язані з виконанням будівельних контрактів, та її розкриття у фінансовій звітності.
24	Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 19 «Об'єднання підприємств» (Наказ Міністерства фінансів України від 07.07.1999 р. № 163)	Визначає порядок відображення в обліку і звітності придбання інших підприємств та/або об'єднання видів їх діяльності, гудвілу, який виник при придбанні, а також розкриття інформації про об'єднання підприємств та/або видів їх діяльності.
25	Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 20 «Консолідована фінансова звітність» (Наказ Міністерства фінансів України від 30.07.1999 р. № 176)	Визначає порядок складання консолідованої фінансової звітності та загальні вимоги до розкриття інформації щодо складання консолідованої фінансової звітності.
26	Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 21 «Вплив змін валютних курсів» (Наказ Міністерства фінансів України № 193)	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про операції в іноземних валютах та відображення показників статей фінансової звітності господарських одиниць за межами України в грошовій одиниці України.
27	Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 22 «Вплив інфляції» (Наказ Міністерства фінансів України № 147 від 28.02.2002 р.)	Визначає порядок коригування фінансової звітності, яка оприлюднюється, на вплив інфляції та загальні вимоги до розкриття інформації про неї у примітках до фінансової звітності.
28	Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 23 «Розкриття інформації щодо пов'язаних сторін» (Наказ Міністерства фінансів України № 303 від 18.06.2001 р.)	Визначає методологічні засади формування інформації про операції пов'язаних сторін та її розкриття у фінансовій звітності.
29	Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 24 «Прибуток на акцію» (Наказ Міністерства фінансів України № 344 від 16.07.2001 р.)	Визначає методологічні засади формування інформації про чистий прибуток на одну просту акцію та її розкриття у фінансовій звітності.
30	Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва» (Наказ Міністерства фінансів України від 25.02.2000 р. № 39)	Установлює зміст і форму Фінансового звіту суб'єкта малого підприємництва в складі Балансу (форма N1-м) і Звіту про фінансові результати (форма N2-м) та порядок заповнення його статей, а також зміст і форму Спрощеного фінансового звіту суб'єкта малого підприємництва в складі Балансу (форма N1-мс) і Звіту про фінансові результати (форма N2-мс) та порядок заповнення його статей.
31	Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 26 «Виплати працівникам» (Наказ Міністерства фінансів України від 28.10.2003 р. № 601)	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про виплати (у грошовій і не грошовій формах) за роботи, виконані працівниками, та її розкриття у фінансовій звітності.
32	Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 27 «Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність» (Наказ Міністерства фінансів України від 07.11.2003 р. № 617)	Визначає методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про необоротні активи, утримувані для продажу, та групу активів, що належить до вибуття в результаті операції продажу, а також припинену діяльність та розкриття такої інформації у фінансовій звітності.

33	Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 28 «Зменшення корисності активів» (Наказ Міністерства фінансів України від 24.01.2005 р. № 817)	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про зменшення корисності активів та її розкриття у фінансовій звітності.
34	Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 29 «Фінансова звітність за сегментами» (Наказ Міністерства фінансів України від 19.05.2005 р. № 412)	Визначає методологічні засади формування інформації про доходи, витрати, фінансові результати, активи і зобов'язання звітних сегментів та її розкриття у фінансовій звітності.
35	Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 30 «Біологічні активи» (Наказ Міністерства фінансів України від 18.11.2005 р. № 790)	Визначає методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про біологічні активи і про одержані в процесі їх біологічних перетворень додаткові біологічні активи й сільськогосподарську продукцію та розкриття інформації про них у фінансовій звітності.
36	Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 31 «Фінансові витрати» (Наказ Міністерства фінансів України від 28.04.2006 р. № 415)	Визначає методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про фінансові витрати та її розкриття у фінансовій звітності.
37	Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 32 «Інвестиційна нерухомість» (Наказ Міністерства фінансів України від 02.07.2007 р. № 779)	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про інвестиційну нерухомість та її розкриття у фінансовій звітності.
38	Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 33 «Витрати на розвідку запасів корисних копалин» (Наказ Міністерства фінансів України від 26.08.2008 р. № 1090)	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про витрати на розвідку та визначення обсягів і якості запасів корисних копалин та її розкриття у фінансовій звітності.
39	Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 34 «Платіж на основі акцій» (Наказ Міністерства фінансів України від 30.12.2008 р. № 1577)	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про операції, платіж за якими здійснюється на основі акцій з використанням інструментів власного капіталу та/або коштів (інших активів), а також її розкриття у фінансовій звітності.
40	Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку (Наказ Міністерства фінансів України від 24.05.1995 р. № 88)	Встановлює порядок створення, прийняття і відображення у бухгалтерському обліку, а також зберігання первинних документів, облікових регістрів, бухгалтерської звітності підприємствами, їх об'єднаннями та госпрозрахунковими організаціями (крім банків) незалежно від форм власності (надалі — підприємства), установ та організацій, основна діяльність яких фінансується за рахунок коштів бюджету (надалі — установи).
41	План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 р. № 291)	План рахунків бухгалтерського обліку застосовується підприємствами, організаціями та іншими юридичними особами (крім банків і бюджетних установ) незалежно від форм власності, організаційно-правових форм і видів діяльності, а також виділених на окремий баланс філій, відділень та інших відособлених підрозділів юридичних осіб (далі — підприємства).
42	Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 р. № 291)	Встановлює призначення і порядок ведення рахунків бухгалтерського обліку для узагальнення методом подвійного запису інформації про наявність і рух активів, капіталу, зобов'язань та факти фінансово-господарської діяльності підприємств, організацій та інших юридичних осіб (крім банків, бюджетних установ та підприємств, які відповідно до законодавства складають фінансову звітність за міжнародними стандартами фінансової звітності) незалежно від форм власності, організаційно-правових форм і видів діяльності, а також виділених на окремий баланс філій, відділень та інших відособлених підрозділів юридичних осіб (далі — підприємства).

43	Примітки до річної фінансової звітності (Наказ Міністерства фінансів України від 29.11.2000 р. № 302)	Розкривається інформація щодо: – кожної групи нематеріальних активів і основних засобів; – виправлення помилок, які мали місце в попередніх періодах; – кожної групи капітальних і фінансових інвестицій; – грошових коштів; – забезпечень; – методи оцінки і Балансової вартості запасів; – переліку суми дебіторської заборгованості, а також методу визначення величини резерву сумнівних боргів; – нестач і втрат від псування цінностей; складу і суми витрат.
44	Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності (Наказ Міністерства фінансів України від 28.03.2013 р. № 433)	Розглядається питання розкриття інформації за статтями балансу (звіту про фінансовий стан) (далі – баланс), звіту про фінансові результати (звіту про сукупний дохід) (далі – звіт про фінансові результати), звіту про рух грошових коштів, звіту про власний капітал.
45	Методичні рекомендації з перевірки порівнянності показників фінансової звітності (Наказ Міністерства фінансів України від 11.04.2013 р. № 476)	Розглядається питання з перевірки порівнянності показників фінансової звітності.
46	Положення «Про інвентаризацію активів і зобов'язань» (Наказ Міністерства фінансів України від 02.09.2014 р. № 879)	Визначає порядок проведення інвентаризації активів і зобов'язань та оформлення її результатів для відображення у фінансовій звітності.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. В процесі проведеного дослідження надано характеристику основним вітчизняним нормативно-правовим документам, які регулюють організацію бухгалтерського обліку на підприємствах різних галузей економіки.

В подальших наукових дослідженнях в даному напрямі пропонується винести на обговорення доцільність розробки Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку «Інтегрована звітність» або затвердити у якості національного стандарту Міжнародний стандарт інтегрованої звітності [11].

Література

1. Артеменко Н. В. Нормативно-правове забезпечення регулювання бухгалтерського обліку в бюджетних установах / Н. В. Артеменко, А. С. Колесніченко // Дослідження та оптимізація економічних процесів: кол. монографія / ред. О. В. Маноїленко. – Харків: НТУ «ХП», 2015. – Розд. 1. – С. 51–62.
2. Дерій В. А. Нормативно-правове забезпечення обліку і контролю витрат і доходів підприємства / В. Дерій // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – 2010. – Вип. 2. – С. 77–83.
3. Жук В. М. Наукове забезпечення обліку в системі управління аграрним сектором економіки: теорія і практика: Наукова доповідь. – К.: Інститут аграрної економіки, 2008. – 90 с.
4. Звітність підприємства: [підручник] / М. І. Бондар, Ю. А. Верига, М. М. Орищенко та ін. – К.: «Центр учбової літератури», 2015. – 570 с.
5. Кувалдина Т. Б., Метелев С. Е. Нормативное регулирование бухгалтерського учета в Российской Федерации [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://viperson.ru/data/200712/vaniebuhgalterskogouceta.doc>.
6. Купалова Г. Нормативно-правове забезпечення обліку та аудиту виконання зобов'язань за податками і зборами в умовах фінансово-економічної кризи / Г. Купалова, Т. Матвієнко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2010. – № 118. – С. 31–34.
7. Озеран В. О. Нормативно-правове регулювання бухгалтерського обліку у споживчій кооперації / В. О. Озеран, Т. В. Попітїч // Торгівля, комерція, підприємництво. – 2014. – № 16. – С. 92–98.
8. Олійник Я. В. Нормативно-правове забезпечення обліку суб'єктів малого підприємництва в контексті державної податкової політики / Я. В. Олійник // Інтеграційні економіко-правові напрями розвитку України та країн близького зарубіжжя: матеріали I міжнародної науково – практичної Інтернет конференції (м. Львів, 31 січня 2012 року). – Львів, 2012. – С. 46–48.
9. Панаско Ю. І. Нормативно-правове забезпечення бухгалтерського обліку в Україні / Ю. І. Панаско // Управління розвитком. – 2012. – № 4. – С. 109–111.

10. Коцупатрій М.М. Облік і звітність в оподаткуванні у схемах і таблицях: навч. посіб. для студ. напряму підготовки 6.030509 «Облік і аудит» / М.М. Коцупатрій, С.І. Ковач, К.В. Безверхий. — К.: КНЕУ, 2015. — 196 с.

11. The International Integrated Reporting Framework [Electronic resource]. — Available at: <http://integratedreporting.org/wp-content/uploads/2015/03/13-12-08-THE-INTERNATIONAL-IR-FRAMEWORK-2-1.pdf>.

References

1. Artemenko N.V. Normatyvno-pravove zabezpechennja rehuljuvannja bukhghaltersjkooho obliku v bjudzhetnykh ustanovakh / N.V. Artemenko, A.S. Koljesnichenko // Doslidzhennja ta optymizacija ekonomichnykh procesiv: kol. monohrafija / red. O.V. Manojlenko. — Kharkiv: NTU «KhPI», 2015. — Rozd. 1. — P. 51–62.

2. Derij V.A. Normatyvno-pravove zabezpechennja obliku i kontrolju vytrat i dokhodiv pidpryjemstva / V. Derij // Problemy teorii ta metodologhiji bukhghaltersjkooho obliku, kontrolju i analizu. — 2010. — Vyp. 2. — P. 77–83.

3. Zhuk V.M. Naukove zabezpechennja obliku v systemi upravlinnja aghrarnym sektorom ekonomiky: teoriya i praktyka: Naukova dopovidj. — K.: Instytut aghrarnoji ekonomiky, 2008. — 90 p.

4. Zvitnistj pidpryjemstva: [pidruchnyk] / M.I. Bondar, Ju.A. Verygha, M.M. Oryshhenko ta in. — K.: «Centr uchbovoji literatury», 2015. — 570 p.

5. Kuvaldina T.B., Metelev S. Ye. Normativnoe regulirovanie bukhghalterskogo ucheta v Rossiyskoy Federatsii [Elektronnyy resurs]. — Rezhim dostupa: <http://viperson.ru/data/200712/vaniebukhghalterskogouчета.doc>.

6. Kupalova Gh. Hormatyvno-pravove zabezpechennja obliku ta audytu vykonannja zobov'jazanj za podatkamy i zboramy v umovakh finansovo-ekonomichnoji kryzy / Gh. Kupalova, T. Matvijenko // Visnyk Kyjivskogo nacionaljnogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Ekonomika. — 2010. — № . 118. — P. 31–34.

7. Ozeran V.O. Normatyvno-pravove rehuljuvannja bukhghaltersjkooho obliku u spozhyvchij kooperaciji / V.O. Ozeran, T.V. Popitich // Torghivlja, komercija, pidpryjemnyctvo. — 2014. — № . 16. — P. 92–98.

8. Olijnyk Ja. V. Normatyvno-pravove zabezpechennja obliku sub'ektiv malogo pidpryjemnyctva v konteksti derzhavnoji podatkovoji polityky / Ja. V. Olijnyk // Intehracijni ekonomiko-pravovi naprjamy rozvytku Ukrainy ta krajin blyzjkogo zarubizhja: materialy I mizhnarodnoji naukovo – praktyčnoji Internet konferenciji (m. Ljviv, 31 sichnja 2012 roku). — Ljviv, 2012. — P. 46–48.

9. Panasko Ju. I. Normatyvno-pravove zabezpechennja bukhghaltersjkooho obliku v Ukraini / Ju. I. Panasko // Upravlinnja rozvytkom. — 2012. — № 4. — P. 109–111.

10. Kocupatryj M. M. Oblik i zvitnistj v opodatkuvanni u skhemakh i tablycjakh: navch. posib. dlja stud. naprjamy pidghotovyki 6.030509 «Oblik i audyt» / M. M. Kocupatryj, S. I. Kovach, K. V. Bezverkyj. — K.: KNEU, 2015. — 196 p.

11. The International Integrated Reporting Framework [Electronic resource]. — Available at: <http://integratedreporting.org/wp-content/uploads/2015/03/13-12-08-THE-INTERNATIONAL-IR-FRAMEWORK-2-1.pdf>.

Вавілов Владислав Валерійович

*аспірант кафедри обліково-аналітичних баз знань
Університету державної фіскальної служби України*

Вавилов Владислав Валерьевич

*аспирант кафедры учетно-аналитических баз знаний
Университета государственной фискальной службы Украины*

Vavilov Vladislav V.

*PhD student of accounting and analytical knowledge base
University state fiscal of Ukraine*

Науковий керівник:

Осмятченко Володимир Олександрович

*д.е.н., професор,
завідувач кафедри обліково-аналітичних баз знань
Університет державної фіскальної служби України*

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ РОБОЧИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВ ФІЗКУЛЬТУРНО ОЗДОРОВЧОГО НАПРЯМКУ FEATURES OF ACCOUNTING SPECIALIZED WORKING ASSETS ENTERPRISES ATHLETIC IMPROVING DIRECTION

Анотація. Стаття присвячена дослідженню специфіки теоретичних питань особливості обліку спеціалізованих робочих активів підприємств фізкультурно-оздоровчого напрямку. Показано, що відсутність чіткого обліку негативно впливає на прибутковість підприємств і аналітику. Запропонована методика обліку спеціалізованих необоротних активів підприємств фізкультурно-оздоровчого бізнесу підвищує ступінь аналітичності інформаційних потоків, визначає матеріально відповідальних осіб за достовірність її формування та дозволяє здійснювати оперативний контроль за ефективністю їх використання.

Визначено вимоги до обліку спеціалізованих робочих активів, а саме створення додаткових розділів в плану рахунків. Запропоновано нову модель обліку, яка дозволяє більш чітко аналізувати витрати і собівартість фізкультурно-оздоровчих послуг.

Обґрунтовано необхідність зміни підходу в обліку спеціалізованих активів. Враховуючи зріст попиту на данні послуги і рівень конкуренції.

Показано, удосконалення системи обліку спеціалізованих основних засобів полягає у відкритті аналітичних рахунків за центрами відповідальності.

Визначено що важливим аспектом ефективного управління спеціалізованими робочими активами підприємств фізкультурно-оздоровчого бізнесу є побудова раціональної системи управлінської звітності для менеджменту середньої та нижчої ланок управління.

Показано, що на підприємствах фізкультурно-оздоровчого бізнесу є необхідним впровадження системи управлінської звітності матеріально відповідальних осіб на рівні структурних підрозділів з метою акумулювання інформації про наявні залишки досліджуваних активів. Інформація у звіті формується на підставі первинних документів, що підтверджують надходження, внутрішнє переміщення, списання та інше вибуття активів за відповідним центром відповідальності.

Обґрунтовано доцільність групування інформації про рух спеціалізованих робочих активів підприємств фізкультурно-оздоровчого бізнесу пропонуємо формувати у Відомості обліку руху необоротних/оборотних спеціалізованих робочих активів у розрізі структурних підрозділів на підставі яких бухгалтерія формуватиме зведену відомість. Це дасть

можливість для системи управління отримувати достовірну інформацію про наявні активи та ефективність їх використання у виробничому процесі.

Ключові слова: облік, робочі активи, фізкультурно-оздоровчий напрямок.

Аннотация. Стаття посвящена исследованию специфики теоретических вопросов особенности учета специализированных рабочих активов предприятий физкультурно-оздоровительного направления. Показано, что отсутствие четкого учета негативно влияет на прибыльность предприятий и аналитику. Предложенная методика учета специализированных необоротных активов предприятий физкультурно-оздоровительного бизнеса повышает степень аналитики информационных потоков, определяет материально ответственных лиц за достоверность ее формирования и позволяет осуществлять оперативный контроль за эффективностью их использования.

Определены требования к учету специализированных рабочих активов, а именно создание дополнительных разделов в план счетов. Предложена новая модель учета, которая позволяет более четко анализировать расходы и себестоимость физкультурно-оздоровительных услуг.

Обоснована необходимость изменения подхода в учете специализированного активов. Учитывая рост спроса на данные услугам и уровень конкуренции.

Показано, совершенствование системы учета специализированных основных средств заключается в открытии аналитических счетов по центрам ответственности.

Определено, что важным аспектом эффективного управления специализированными рабочими активами предприятий физкультурно-оздоровительного бизнеса является построение рациональной системы управленческой отчетности для менеджмента среднего и низшего звеньев управления.

Показано, что на предприятиях физкультурно-оздоровительного бизнеса необходимо внедрение системы управленческой отчетности материально ответственных лиц на уровне структурных подразделений с целью аккумуляции информации об имеющихся остатках исследуемых активов. Информация в отчете формируется на основании первичных документов, подтверждающих поступление, внутреннее перемещение, списание и прочее выбытие активов по соответствующим центрам ответственности.

Обоснована целесообразность группировки информации о движении специализированных рабочих активов предприятий физкультурно-оздоровительного бизнеса предлагаем формировать в Ведомости учета движения необоротных/оборотных специализированных рабочих активов в разрезе структурных подразделений на основании которых бухгалтерия формировать сводную ведомость. Это даст возможность для системы управления получать достоверную информацию об имеющихся активах и эффективность их использования в производственном процессе.

Ключевые слова: учет, рабочие активы, физкультурно-оздоровительное направление.

Summary. The article investigates the specific features of accounting theoretical issues of specialized companies working assets athletic recreation area. It is shown that the lack of a clear account of a negative impact on profitability and analytics. The technique specialized accounting of fixed assets of enterprises fizkulutno ozdovorvchho business analyticity increases the information flow determines materially responsible persons for the accuracy of its formation and enables efficient operational control of their use.

The requirements to account spetsilizovannyh working assets, namely stovernnya dodakovyh sections in the chart of accounts. A new model of accounting, which allows more precise analzuvaty costs and the cost of physical health services.

The necessity of change in accounting approach this specialist asset. Given the growth in demand for data services and competition.

Shown, improving specialized accounting of fixed assets is to open analytical accounts of the centers of responsibility.

Determined that an important aspect of effective management of specialized enterprises operating assets athletic – health business is to build efficient management reporting system for management of middle and lower levels of management.

It is shown that the enterprises athletic – health business are essential implementation of management reporting materially responsible persons at the structural units to accumulate information on available assets remains studied. Information in the report is formed on the basis of primary documents confirming receipt, internal displacement, cancellation and other disposals of assets at the respective centers of responsibility.

Expediency grouping of traffic specialized companies working assets athletic – wellness businesses provide information to form a movement records irreversible / reversible specialized operating assets in the context of structural units on which form the consolidated accounting statement. This will enable management to obtain reliable information on available assets and the effectiveness of their use in the production process.

Keywords: accounting, operating assets, physical fitness area.

Постановка проблеми. Сучасна система бухгалтерського обліку повинна активно сприяти успішному забезпеченню реального використання ринкових інструментів і ґрунтуватися на ефективній системі управління витратами; єдиному підходові до вирішення обліково-економічних завдань незалежно від рівня управління.

В сучасних умовах господарювання, коли ринок фізкультурно-оздоровчого бізнесу характеризується високим рівнем конкурентоспроможності, важливим аспектом досягнення конкурентної переваги суб'єкта господарювання є забезпечення відповідними засобами праці, що дають змогу якісно надавати фітнес послуги. До таких спеціалізованих матеріальних активів слід відносити посуд, рушники, білизну, виробничий (фітнес) інвентар, формений одяг, спецодяг тощо. Наявність вищезазначених робочих активів вимагає від системи управління підприємств фізкультурно-оздоровчого бізнесу ефективно налагодженої системи обліку з метою формування достовірної інформації для прийняття управлінських рішень.

На досліджуваних підприємствах склад таких активів характеризується значною номенклатурою, що підвищує інтенсивність ведення обліку за цими предметами. Складністю в обліку є те, що вони можуть відображатися як малоцінні та швидкозношувані предмети, інші необоротні матеріальні активи й основні засоби. Це насамперед залежить від терміну використання, первісної вартості та межі суттєвості.

Стан вивчення проблеми. Питанням обліку активів приділяється значна увага. Досліджуються проблеми класифікації обліку активів, розробляються нові підходи до їх розподілу. Достатньо глибоко опрацьовуються недоліки групування зазначених активів у законодавчо-нормативній базі, недосконалість методики обліку та включення їх до собівартості. Активність спостерігається і у напрямі удосконалення управління обліку активів в загальній системі менеджменту підприємства.

Проте, зазначені питання розглядаються більш загально, не концентруючи уваги на особливостях обліку активів на підприємствах сфери фізкультурно-оздоровчого напрямку.

Відсутність предметних методологічних рекомендацій з цієї проблеми призводить до: проблематичності обліку спеціалізованих робочих активів на підприємствах фізкультурно-оздоровчого напрямку, нечіткого розмежування різного роду обліку, недоцільного вибору бази розподілу, необґрунтованої методики розподілу, і як результат — обмеженості облікової інформації, необхідної для управління підприємства.

Недостатнє висвітлення проблем організації обліку спеціалізованих робочих активів, дискусійний

характер та потреба в удосконаленні методики обліку спеціалізованих робочих активів на підприємствах фізкультурно-оздоровчого напрямку визначили актуальність цієї статті.

Метою даного дослідження є обґрунтування теоретичних положень та розробка практичних рекомендацій з методики і організації обліку спеціалізованих робочих активів підприємств фізкультурно-оздоровчого напрямку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Суттєвий вклад у вирішення означених проблем внесли вітчизняні та зарубіжні вчені, а саме Білоусова І. [1], Бородкін О. [2], Верига Ю.А. [3], та багато інших.

Проте вивчення розподілу непрямих витрат на підприємствах сфери послуг у сучасних умовах вимагає додаткових досліджень, зокрема з'ясування низки теоретичних та практичних аспектів визначення бази розподілу, методики нагромадження та розподілу загальновиробничих витрат за напрямками діяльності та видами послуг.

Виклад основного матеріалу дослідження. Спеціалізовані матеріальні активи, що використовуються підприємствами фізкультурно-оздоровчого бізнесу в процесі виробництва (надання фітнес послуг) не більше одного року в обліку відображаються у складі малоцінних та швидкозношуваних предметів [4, с. 21]. До їх складу доцільно зараховувати спеціалізовані активи, термін використання яких не перевищує одного року. До таких активів на досліджуваних підприємствах відносять: спецодяг, шкіряні пояси для ротиби с вагою, спортивні рукавиці, посуд в оздоровчому барі та прибори тощо.

Спеціалізовані матеріальні активи, які підприємства фізкультурно-оздоровчого бізнесу утримують з метою використання в процесі виробництва (надання фітнес послуг і виробництво страв у фітнес барі), термін використання яких складає більше одного року (або операційного циклу, якщо він триває більше одного року), відносяться до складу основних засобів [4, с. 28].

Відповідно до П(С)БО 7 «Основні засоби» основні засоби класифікуються за такими групами: основні засоби та інші необоротні матеріальні активи. Розмежування їх здійснюється підприємством самостійно відповідно до встановленої межі суттєвості [4, с. 41].

Суттєвість — характеристика облікової інформації, яка визначає її здатність впливати на рішення користувачів фінансової звітності [5, с. 53].

С.І. Ковач стверджує, що суттєвість — це характерний для кожного суб'єкта господарювання аспект доречності, що ґрунтується на характері або величині

статей, яких стосується ця інформація у контексті фінансового звіту певного підприємства [6, с. 285].

С. М. Лайчук вважає: суттєвість — це кількісні та якісні критерії облікової інформації, важливі для внутрішніх та зовнішніх користувачів, що вказує на відповідні рамки, в яких інформація може ігноруватися або обов'язково братися до уваги під час ухвалення рішення керівниками чи власниками суб'єкта господарювання [7, с. 21].

Кількісний вираз суттєвості визначається на основі порогу суттєвості, під яким слід розуміти абсолютну або відносну величину, яка є кількісною ознакою суттєвості облікової інформації.

Відповідно до рекомендацій Міністерства фінансів України ознаками суттєвості облікової інформації є її кількісні та якісні характеристики, важливі для користувачів такої інформації. Об'єктами застосування суттєвості є: господарська діяльність підприємства в цілому; певні господарські операції та об'єкти обліку; статті фінансової звітності.

У П(С)БО межа суттєвості щодо окремих статей не завжди конкретизується, а тому суттєвість окремих господарських операцій та об'єктів обліку визначається керівництвом підприємства, якщо інше не передбачено положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку.

Особами визначення межі суттєвості в обліку є уповноважені органи з регулювання обліку та звітності (центральний рівень) та засновники або керівник чи уповноважений орган (рівень суб'єкта господарювання), що наділені функціями менеджменту відповідно до законодавства та установчих документів.

Для визначення суттєвості окремих об'єктів бухгалтерського обліку, що належать до активів, зобов'язань і власного капіталу підприємства, за орієнтовний поріг суттєвості приймається величина у 5% від підсумку відповідно всіх активів, всіх зобов'язань і власного капіталу.

На даний час відповідно до Податкового кодексу України вартісна межа віднесення матеріальних активів до основних засобів складає 6000 грн [8, с. 13].

Результати дослідження дають підстави стверджувати, що інформацію про межу суттєвості слід чітко прописувати в Положенні про облікову політику підприємства. Межу суттєвості найбільш доцільно вибирати кожному суб'єкту дослідження окремо, з урахуванням обсягів та специфіки діяльності (категорій зірок) і наявності активів.

Вартісні ознаки активів, що входять до складу малоцінних необоротних матеріальних активів, відповідно до національного Положення (стандарту) 7 «Основні засоби» можуть встановлюватися підприємством самостійно. Зміна вартісних ознак предметів, що входять до складу малоцінних необоротних матеріальних активів, розглядається як зміна облікових оцінок. У зв'язку із зміною вартісних ознак зміни в системі обліку щодо основних засобів, зарахованих на баланс у попередніх періодах, не проводяться. За результатами проведеного дослідження можна стверджувати, що більшість досліджуваних підприємств фізкультурно-оздоровчого бізнесу до цього питання ставлять формально. Частина підприємств у положенні прописує межу суттєвості, відповідно до чинного податкового законодавства, а в інших підприємствах така інформація — взагалі відсутня. Лише такі підприємства, як ТОВ «ООО Спорт-Сервіс» (м. Одеса) та Приватне підприємство «Бодимастер» (м. Ковель), зазначають межу суттєвості, що враховує організаційну структуру та наявні послуги, які надають структурні підрозділи підприємства.

За результатами проведеного дослідження діяльності підприємств фізкультурно-оздоровчого бізнесу слід констатувати, що використання активів здійснюється за основними напрямками (табл. 1):

- індивідуальне та колективне користування працівниками (спецодяг, формений одяг, виробничий інвентар);

Таблиця 1

Види спеціалізованих робочих активів підприємств фізкультурно оздоровчого бізнесу в розрізі структурних підрозділів

Центр відповідальності	Види активів	Відповідальна особа
Склад	спецодяг, формений одяг, виробничий інвентар, дрібне механізоване та немеханічне обладнання, посуд, фени, електрочайники, столові прибори тощо, холодильне обладнання, телевізори, предмети інтер'єру тощо	завідувач складу
Рецепція	формений одяг, предмети інтер'єру тощо	адміністратор
Ресторан, фітнес бар	посуд, столові прибори та інше	адміністратор ресторану, бармен
Центр оздоровлення (спортзал, фітнес-зал)	Формений одяг, інвентар, білизна та інше	адміністратор центру
Дитяча кімната	Формений одяг, інвентар, дитячі іграшки та інше	адміністратор кімнати

- використання у споживанні послуг (білизна, посуд, фени, електрочайники, столові прибори тощо);
- нерухоме майно (фітнес тренажери, холодильне обладнання, телевізори, предмети інтер'єру тощо).

У зв'язку з тим, що спеціалізовані робочі активи підприємств фізкультурно-оздоровчого бізнесу залучені до різноманітних операцій та знаходяться в постійному русі (надходження на підприємство, внутрішнє переміщення, використання у виробничих цілях, списання), є необхідним визначення переліку посадових обов'язків відповідальних працівників, що дасть змогу здійснювати оперативний контроль за раціональним використанням і сформувати систему внутрішньої звітності для системи обліку.

Організацію обліку використання спеціалізованих активів підприємств фізкультурно-оздоровчого бізнесу слід здійснювати на основі бізнес-процесів, які відбуваються на досліджуваних підприємствах із урахуванням їх організаційної структури. Це дасть змогу виділити основні напрями руху аналітичної інформації та визначити відповідальних осіб за генерування інформаційних потоків у розрізі центрів відповідальності.

Одним із важливих інструментів акумулювання достовірної облікової інформації для системи менеджменту стосовно обліку спеціалізованих основних засобів, малоцінних необоротних матеріальних активів і малоцінних швидкозношуваних предметів є відкриття у робочому плані рахунків підприємства аналітичних рахунків шляхом додавання цифр до синтетичного рахунка у розрізі центрів відповідальності, де вони знаходяться. Це дасть змогу здійснювати системі управління контроль за ефективністю використання майна підприємства та забезпечить формування оперативної інформації у розрізі центрів витрат і центрів відповідальності.

Запропонована нами методика обліку таких активів суттєво відрізняється від чинної, що полягає в наступному:

- спеціалізовані основні засоби та інші необоротні матеріальні активи (у тому числі малоцінні необоротні) або обліковуються на складі, або передані у відповідний структурний підрозділ для користування та відображаються на рахунках управлінського обліку до рахунків 106 «Інструменти, прилади та інвентар», 109 «Основні засоби» 112 «Малоцінні необоротні матеріальні активи» та 117 «Інші необоротні матеріальні активи»;
- спеціалізовані малоцінні та швидкозношувані предмети, що передаються у користування певним центрам відповідальності, впродовж терміну корисного використання не списуються, а відображаються на відповідних субрахунках управлінського облі-

ку до рахунка 22 «Малоцінні та швидкозношувані предмети».

Удосконалення системи обліку спеціалізованих основних засобів полягає у відкритті аналітичних рахунків за центрами відповідальності. У робочому плані рахунків управлінського обліку до рахунка 106 «Інструменти, прилади та інвентар» пропонуємо відкрити рахунки: 1061 «Інструменти, прилади та інвентар на складі», 1062 «Інструменти, прилади та інвентар у фітнес центрі», 1063 «Інструменти, прилади та інвентар у ресторані», відповідно до яких відкрити аналітичні рахунки для обліку видів спеціалізованих активів, що використовуються у виробничому процесі центру.

Удосконалення системи обліку інших необоротних матеріальних активів також полягає у відображенні в обліку активів за центрами відповідальності.

Запропонована методика обліку спеціалізованих необоротних активів підприємств фізкультурно-оздоровчого бізнесу підвищує ступінь аналітичності інформаційних потоків, визначає матеріально відповідальних осіб за достовірність її формування та дозволяє здійснювати оперативний контроль за ефективністю їх використання.

Чинна система обліку малоцінних і швидкозношуваних предметів не дає змоги для системи менеджменту ефективно ними управляти. Це пов'язано з тим, що при передачі в експлуатацію (у виробничий процес) вони виключаються зі складу активів, тобто їх вартість списується з балансу. При цьому слід враховувати, що малоцінні та швидкозношувані предмети, які відносяться до спеціалізованих активів підприємств фізкультурно-оздоровчого бізнесу, є одноразового та багаторазового використання. Якщо з чинною методикою для обліку спеціалізованих малоцінних швидкозношуваних предметів одноразового використання ми погоджуємося, то облік активів за чинною методикою, які підлягають багаторазовому використанню викликає дискусійні положення. Насамперед такі активи займають значну питому вагу у складі такого майна і їх використання є більшим від одного операційного циклу на досліджуваних підприємствах. У результаті система управління акумулює недостовірну інформацію стосовно собівартості надання послуг досліджуваних підприємств.

З метою усунення даного недоліку нами пропонується вдосконалена методика обліку спеціалізованих малоцінних і швидкозношуваних предметів для підприємств готельно-ресторанного бізнесу, що полягає у виділенні центрів відповідальності за зберігання даних активів та окремого відображення в обліку активів одноразового та багаторазового використання. Для отримання деталізованої інформації у системі обліку в робочому плані рахунків до рахунка 22 «Малоцінні швидкозношувані предмети» пропонуємо відкрити аналітичні рахунки

221 «Малоцінні та швидкозношувані предмети на складі», 222 «Малоцінні та швидкозношувані предмети у фітнес центрі», 223 «Малоцінні та швидкозношувані предмети у ресторані» і т.д. Крім того, до рахунка 221 «Малоцінні та швидкозношувані предмети на складі» відкрити аналітичні рахунки 2211 «Малоцінні та швидкозношувані предмети на складі одноразового використання» та 2212 «Малоцінні та швидкозношувані предмети на складі багаторазового використання».

Облік за операціями з руху спеціалізованих активів досліджуваних підприємств передбачає вимірювання, реєстрацію та фіксацію за господарськими операціями. За результатами проведеного дослідження, з метою формування достовірної первинної облікової інформації про оборотні та оборотні спеціалізовані робочі активи нами вдосконалено існуючі та запропоновано нові форми первинних документів.

Важливим аспектом в обліку є відображення передачі матеріальних активів зі складу у виробниче користування за певним структурним підрозділом (ресторан, бар, готель, спортзал тощо). Пропонуємо оформляти таку господарську операцію актом приймання-передачі у користування матеріальних активів, що заповнюють при передачі як оборотних, так і оборотних предметів. Акт складається на кожен актив (групу активів) на відповідну матеріально відповідальну особу, що дає змогу здійснювати облік за кожним структурним підрозділом підприємства. Це дозволить чітко ідентифікувати місцезнаходження активу на підприємстві, відповідно, система управління акумулюватиме інформацію про реальний стан майна, що слугуватиме прийняттю адекватних управлінських рішень.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Важливим аспектом ефективного управління спеціалізованими робочими активами підприємств фізкультурно-оздоровчого бізнесу є побудова раціональної системи управлінської звітності для менеджменту середньої та нижчої ланок управління. Це зумовлено оптимізацією інформації у внутрішній звітності стосовно досліджуваних активів, оскільки вони характеризуються на підприємстві значною номенклатурою та інтенсивністю використання у виробничому процесі, що може призвести до перенавантаження звітності внаслідок громіздкості управлінської інформації. Результати дослідження показали, що на підприємствах фізкультурно-оздоровчого бізнесу є необхідним впровадження системи управлінської звітності матеріально відповідальних осіб на рівні структурних підрозділів з метою акумулювання інформації про наявні залишки досліджуваних активів. Інформація у звітні формується на підставі первинних документів, що підтверджують надходження, внутрішнє переміщення, списання та інше вибуття активів за відповідним центром відповідальності.

Групування інформації про рух спеціалізованих робочих активів підприємств фізкультурно-оздоровчого бізнесу пропонуємо формувати у Відомості обліку руху оборотних/оборотних спеціалізованих робочих активів у розрізі структурних підрозділів на підставі яких бухгалтерія формуватиме зведену відомість. Це дасть можливість для системи управління отримувати достовірну інформацію про наявні активи та ефективність їх використання у виробничому процесі.

Література

1. Податковий кодекс України: від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI зі змінами та доповненнями: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси»: наказ Міністерства фінансів України від 20.10. 1999 р. № 246: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99>.
3. Про суттєвість у бухгалтерському обліку і звітності: лист Міністерства фінансів України від 29.07.03 №04230-04108: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://minfin.kmu.gov.ua>.
4. Білоусова І. Проблеми вдосконалення управлінського обліку / Білоусова І. Бухгалтерський облік і аудит. — 2007. — № 4. с. 18–23.
5. Бородкин О. Внутрішньогосподарський (управлінський) облік: концепція і організація / Бородкин О. Бухгалтерський облік і аудит. — 2001. — № 2. с. 25–28.
6. Верига Ю. А. Управлінський облік як центр інформаційного забезпечення виробничої діяльності суб'єктів господарювання / Ю. Верига // ВІСТІ, Діловий випуск. — 2009. — 17 квітня. — с. 4–5.
7. Голов С.Ф. Управлінський облік / С.Ф. Голов: [підручник]. — К.: Лібра, 2003. — 704 с. 5. Інструкція по плануванню, учету и калькулированию себестоимости услуг и продукции на предприятиях бытового обслуживания населения / утв. Госпланом СССР, указом М-ва финансов СССР, указом Гос. комитета цен Совета Министров СССР і ЦСУ СРСР від 18.04.1975 р. — М.: Госпромиздат, 1975. — 65 с.

8. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук Домбик Ольга Миколаївна УДК 657.1:657.6:640.43 Облік і внутрішній контроль в управлінні діяльністю підприємств готельно-ресторанного бізнесу.
9. Ковач С.І. Концепція суттєвості в обліку і звітності / С.І. Ковач // Бізнесінформ. — 2014. — № 6. — С. 284–288.
10. Лайчук С.М. Об'єкти суттєвості в обліковій політиці підприємства / С.М. Лайчук // Вісник ЖДТУ. — 2014. — № 1 (67). — С. 20–23.
11. Нападівська Л.В. Управлінський облік: Моногр. / Л.В. Нападівська. Д.: Наука і освіта, 2000. — 450 с.
12. Ткач В.И. Управленческий учет на предприятиях сферы услуг: учеб. пособие / В.И. Ткач, О.Н. Гончаренко. — М. — Ростов на Дону: МарТ, 2004. — 130 с.

References

1. Tax Code of Ukraine: December 2, 2010 r. No 2755-VI as amended [electronic resource]. — Access: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
2. Regulation (Standard) 9 «Inventories», ordered the Ministry of Finance of Ukraine 20.10. 1999 r. No 246 [electronic resource]. — Access: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99>.
3. The significance of accounting and reporting: a letter from the Ministry of Finance of Ukraine 29.07.03 No04230-04108: [electronic resource]. — Access: <http://minfin.kmu.gov.ua>.
4. Belousova, I. (2007), Problemy vdoskonalennya upravlins'koho obliku [Problems of improving management accounting] / Belousova, I. Bukhholders'kyy oblik i audyt [Accounting and Auditing]. — № 4, Kiev, Ukraine.
5. Alexander Borodkin (2001), Vnutrishn'ohospodars'kyy (upravlins'kyy) oblik: kontseptsiya i orhanizatsiya [Interfarm (Management) accounting: the concept and organization] / Alexander Borodkin Bukhholders'kyy oblik i audyt. [Accounting and Auditing] — № 2, Kiev, Ukraine.
6. Veryha, Y.A. (2009), Upravlins'kyy oblik yak tsentr informatsiynoho zabezpechennya vyrobnychoyi diyal'nosti subyektiv hospodaryuvannya [Management accounting as a center of information providing industrial activity of subjects management] / Veryha Y./VISTI, Dilovyy vypusk. [Vista Business edition], Kiev, Ukraine.
7. Golov, S.F. (2003), Upravlins'kyy oblik [Management Accounting] / Golov, S.F.: [textbook]. — K.: Libra, — 704. Ynstruktsyya po planirovaniyu, uchetu y kal'kulyrovaniyu sebestoymosti usluh y produktsyy na predpriyatyyakh bytovoho obsluzhivannya naselenyya / utv. Hosplanom SSSR, ukazom M-va fynansov SSSR, ukazom Hos. komyteta tsen Soveta Mynystrov SSSR i TSSU SRSR vid 18.04.1975 [Instructions for planning, accounting and kalkulyrovaniyu sebestoymosti services and products in the enterprise population bytovoho of service / ratified. Hosplanom USSR, the decree N Island Finance USSR, the decree Gos. Council of Ministers committee for prices CSB USSR and USSR from 18.04.1975 g. — M.: Hospromyzdat], 1975. Kiev, Ukraine
8. Dombyk O. (2016), Dysertatsiya na zdobuttya naukovooho stupenya kandydata ekonomichnykh nauk Dombyk Ol'ha Mykolayivna UDK 657.1:657.6:640.43 Oblik i vnutrishniy kontrol' v upravlinni diyal'nost'yu pidpriyemstv hotel'no-restorannoho biznesu. [Thesis for a degree of economics Dombyk O. UDC657.1: 657.6: 640.43 accounting and internal control in managing diyalnosty business hotel and restaurant business], Lviv, Ukraine.
9. Kovacs, S. (2014), Kontseptsiya suttyevosti v obliku i zvitnosti [Concept of materiality in accounting and reporting] / Kovacs, S. Biznesinform [BusinessInform] — No 6, Lviv, Ukraine.
10. Laychuk, S.M. (2014), Ob"yekty suttyevosti v oblikoviš politytsi pidpriyemstva [Objects materiality in accounting policy enterprise] / Laychuk, S. M. Visnyk ZHDTU [Bulletin ZSTU]. — No 1 (67), Lviv, Ukraine.
11. Napadovskaya, L.V. (2000), Upravlins'kyy oblik: Monohr [Management accounting: monograms.] / Napadovskaya, L.V.: Nauka i osvita [Science and Education], Kiev, Ukraine
12. Tkach, V.I. (2004), Upravlencheskiy uchet na predpriyatyyakh sfery usluh: ucheb. posobyе [Upravlencheskiy Accounting services in the enterprise sphere: Textbook.] / Tkach, V. I. Goncharenko, O. — Moscow — Rostov on Don.

Мустеца Ірина Василівна

*кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри обліку і оподаткування
Чернівецький торговельно-економічний інститут, КНТЕУ*

Мустеца Ірина Васильевна

*кандидат экономических наук,
старший преподаватель кафедры учета и налогообложения
Черновицкий торгово-экономический институт, КНТЭУ*

Mustetsa Irina Vasilevna

*candidate of economic Sciences,
senior lecturer in accounting and taxation
Chernivtsi trade-economic Institute, KNTEU*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОПЛАТИ ПРАЦІ СУБ'ЄКТІВ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ОПЛАТЫ ТРУДА СУБЪЕКТОВ ГОСУДАРСТВЕННОГО СЕКТОРА

CURRENT ISSUES OF REMUNERATION PUBLIC SECTOR ENTITIES

Анотація. У статті досліджено напрями реформування системи бухгалтерського обліку оплати праці суб'єктів державного сектора в умовах застосування Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку суб'єктів державного сектору та нового Плану рахунків для бюджетних установ з 2017 року. Враховуючи напрацювання провідних українських науковців, визначені основні напрями їх дослідження у сфері обліку, що дало змогу виявити необхідність глибшого дослідження саме формування облікової політики щодо обліку оплати праці. Визначено основні проблеми з якими стикнулися суб'єкти державного сектору при обліку оплати праці, а також наведено незгодованість рівня заробітної плати працівників бюджетних установ вимогам Європейських стандартів. Розглянуто основну нормативно-правову базу, що регулює питання дослідження, а також досліджено основні статистичні показники, які і підтверджують актуальність статті.

Ключові слова: суб'єкти державного сектору, оплата праці, витрати, заробітна плата, бухгалтерський облік, стандарти, мінімальна зарплата.

Аннотация. В статье исследованы направления реформирования системы бухгалтерского учета оплаты труда субъектов государственного сектора в условиях применения Национальных положений (стандартов) бухгалтерского учета субъектов государственного сектора и нового Плана счетов для бюджетных учреждений с 2017 года. Учитывая разработки ведущих украинских ученых, определены основные направления их исследования в сфере учета, что позволило выявить необходимость более глубокого исследования именно формирование учетной политики по учету оплаты труда. Определены основные проблемы, с которыми столкнулись субъекты государственного сектора при учете оплаты труда, а также приведены несогласованность уровня заработной платы работников бюджетных учреждений требованиям Европейских стандартов. Рассмотрено основную нормативно-правовую базу, регулиующую вопросы исследования, а также исследованы основные статистические показатели, которые и подтверждают актуальность статьи.

Ключевые слова: субъекты государственного сектора, оплата труда, расходы, заработная плата, бухгалтерский учет, стандарты, минимальная зарплата.

Summary. The article studies directions of reforming of the accounting system of remuneration of public sector entities in the application of National provisions of accounting standards to public sector entities and new chart of accounts for budgetary institutions in 2017. Given the achievements of the leading Ukrainian scientists, the main directions of their research in the field of accounting, which revealed the need for deeper research is the elaboration of accounting policy for accounting of payment. Identified key problems faced by public sector entities in accounting for wage and given the inconsistency of salaries of employees of budgetary institutions to the requirements of European standards. Considered the main regulatory framework governing the research questions and also investigated the main statistical indicators, which confirm the relevance of the article.

Key words: public sector, wages, expenses, wage, accounting, standards, the minimum wage.

Постановка проблеми. Витрати на оплату праці суб'єктів державного сектору є основною захищеною статтею видатків, тому правильність їх обліку суттєво впливає на діяльність установ з метою виконання кошторисних вимог. За останні роки спостерігається тенденція до збільшення кількості досліджень щодо питань реформування бухгалтерського обліку на рівні суб'єктів бюджетної сфери в тому числі і правильність нарахування і виплати заробітної плати працівникам. Це пов'язано із реформою в системі бюджетного обліку, а саме прийняттям Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку суб'єктів державного сектору і введенням в дію нового Плану рахунків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань обліку в бюджетних установах займалися такі науковці, як: Дорошенко О., який говорить про необхідність ефективного використання бюджетних коштів [1, с. 44]. Так, Марценяк Н. [2, с. 348] досліджує специфіку реформування системи бухгалтерського обліку через призму можливостей суміщення національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку у державному секторі з міжнародними стандартами та їх гармонізації зі статистикою державних фінансів та системою національних рахунків України. Даний напрямок дослідження реформ бюджетного обліку розглядався Мустецею І.В. на міжнародному рівні [4, с. 188]. Однак проблеми пов'язані з обліком оплати праці суб'єктів державного сектору майже не розглядаються, що і визначило напрямок дослідження.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження актуальних питань пов'язаних з обліком оплати праці суб'єктів державного сектору. Основним завданням є виявлення важливих проблем, які виникають на фоні впровадження реформ в системі бюджетного обліку.

Виклад основного матеріалу. Думки науковців підтверджують, що поряд зі стандартизацією національної системи обліку з врахуванням міжнародних стандартів, якісне кадрове забезпечення (особливо головними бухгалтерами та іншими обліковими працівниками) є важливою передумовою ефективного функціонування бухгалтерського обліку в держсекторі.

Діюча облікова система в бюджетній сфері не відповідає сучасним світовим вимогам щодо прозорості інформації, а також в достатній мірі не забезпечує обліково-аналітичною підтримкою процеси прийняття рішень у системі державного управління та місцевого самоврядування.

Також проблемою є те, що вона не дозволяє використовувати облікову інформацію для оцінювання ефективності діяльності суб'єктів бюджетної сфери.

Значну роль у вирішенні цих питань покликана відіграти модернізація бухгалтерського обліку оплати праці бюджетних установ та його гармонізація зі світовими стандартами. Мінімальний розмір оплати праці встановлюється Законом України «Про Державний бюджет України» на 2017 рік [5], а також Законом України «Про оплату праці» [4].

На сьогодні однією із основних проблем організації оплати праці є низький рівень заробітної плати працівника у порівнянні з вимогами Європейського союзу. Не зважаючи на те, що уряд у 2017 році значно збільшив розмір мінімальної заробітної плати у порівнянні з попередніми звітними періодами, спостерігається значний ріст цін на основні групи товарів першої необхідності, а також на електроенергія і газове опалення.

За даними Державного комітету статистики України, найвища оплата праці, за показником середньої заробітної плати за 2015 рік в авіації — 18191 грн., найнижча у працівників пошти. Працівники сфери освіти та охорони здоров'я в середньому отримують відчутно менше — 3038 грн та 2722 грн. відповідно, а залучені до державної служби та оборони мають вищу оплату, ніж середній показник по країні — 4219 грн. [6].

Загалом, розмір мінімальної заробітної плати не можна вважати економічно обґрунтованим, адже її законодавчо визначений рівень є недостатнім для забезпечення розширеного відтворення робочої сили, оскільки вона не враховує сімейної (витрати на утримання й виховання дітей) і податкової складових (податку на доходи фізичних осіб та військовий збір).

Керівникам бюджетних установ надано право встановлювати своїм працівникам виплати стимулюючого характеру в межах затвердженого фонду оплати праці,

який є обсягом коштів, отриманих у вигляді фінансування із бюджету, що з кожним роком скорочується у зв'язку з економічною нестабільністю в країні.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Характерними особливостями реформування заробітної плати в умовах ринкової економіки є суттєве зміння відносин між державою та працівником. Зарплата продовжує займати не основне місце в структурі доходів українців, а мінімальний її рівень не дає змоги говорити про

те, що вона дає можливість забезпечити навіть мінімальні потреби. Разом з тим, аналіз останніх досліджень свідчить, що наявна недосконалість механізмів оцінки та стимулювання праці, пов'язаних з відсутністю зв'язку між кваліфікаційним рівнем працівника і його оплатою праці, поширення бідності серед працівників бюджетної сфери, інших негативних наслідків. Визначені проблеми потребують подальших досліджень в напрямку удосконалення обліку оплати праці в бюджеті.

Література

1. Дорошенко О.О. Стратегія модернізації системи бухгалтерського обліку в державному секторі України і стан її реалізації на сучасному етапі / О.О. Дорошенко / Вісник ЖДТУ // Серія: Економічні науки. — 2012. — № 3(61). — С. 43–46.
2. Марценяк Н.О. Реформування бухгалтерського обліку бюджетних установ: проблеми та перспективи / Н.О. Марценяк // Науковий вісник БДФА. — 2014. — № 4. — С. 346–351.
3. Реформаторські підходи до обліку основних засобів суб'єктів державного сектору. / І. Мустеця // Collection of scientific articles. — Editorial Arane, S.A. de C.V., Mexico City, Mexico, 2017. С. 187–190.
4. Про оплату праці: Закон України: станом від 24 березня 1995 р. № 108/95-ВР/ Верховна Рада України. — Офіц. вид. — К.: Парлам.вид-во, 2001. — (Офіційне видавництво Верховної ради України). — [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
5. Про державний бюджет України на 2017 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України: Закон України: станом від 28 грудня 2016 р.). — [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
6. Про розмір оплати праці. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. — Режим доступу: <http://www.qww.com.ua>.

References

1. Doroshenko O. O. Stratehiia modernizatsii systemy bukhgalterskoho obliku v derzhavnomu sektori Ukrainy i stan yii realizatsii na suchasnomu etapi / O. O. Doroshenko / Visnyk ZhDTU // Serii: Ekonomichni nauky. — 2012. — № 3(61). — С. 43–46.
2. Martseniak N. O. Reformuvannia bukhgalterskoho obliku biudzhethnykh ustanov: problemy ta perspektyvy / N. O. Martseniak // Naukovyi visnyk BDFFA. — 2014. — № 4. — S. 346–351.
3. Mustetsa I. V. Reformatorski pidkhody do obliku osnovnykh zasobiv subiektiv derzhavnoho sektoru. / I. Mustetsa // Collection of scientific articles. — Editorial Arane, S.A. de C.V., Mexico City, Mexico, 2017. S. 187–190.
4. Pro oplatu pratsi: Zakon Ukrainy: stanom vid 24 bereznia 1995 r. № 108/95-VR/ Verkhovna Rada Ukrainy. — Ofits.vyd. — K.: Parlam.vyd-vo, 2001. — (Ofitsiine vydavnytstvo Verkhovnoi rady Ukrainy). — [Elektronnyi resurs]: Rezhym dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua>
5. Pro derzhavnyi biudzheth Ukrainy na 2017 rik ta pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy: Zakon Ukrainy: stanom vid 28 hrudnia 2016 r.). — [Elektronnyi resurs]: Rezhym dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua>
6. Pro rozmir oplaty pratsi. Ofitsiyni sait Derzhavnoho komitetu statystyky Ukrainy. — Rezhym dostupu: <http://www.qww.com.ua/8/ukrstat.gov>.

Коваленко Дмитро Іванович

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів та фінансово-економічної безпеки
Київський національний університет технологій та дизайну*

Коваленко Дмитрий Иванович

*кандидат экономических наук,
доцент кафедры финансов и финансово-экономической безопасности
Киевский национальный университет технологий и дизайна*

Kovalenko Dmytro

*PhD, Assistant Professor Department of
Finance and the financial and economic security
Kyiv National University of Technology and Design*

Ситниченко Христина Ігорівна

*студентка кафедри фінансів та фінансово-економічної безпеки
Київський національний університет технологій та дизайну*

Ситниченко Кристина Игоревна

*студентка кафедры финансов и финансово-экономической безопасности
Киевский национальный университет технологий и дизайна*

Sitnichenko Kristina

*Student of the Department of Finance and the financial and economic security
Kyiv National University of Technology and Design*

НОВІТНІ МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ПОБУДОВИ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ДОХОДАМИ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ КРИЗИ

НОВЫЕ МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ПОСТРОЕНИЮ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ДОХОДАМИ ПРОМЫШЛЕННОГО ПРЕДПРИЯТИЯ В УСЛОВИЯХ КРИЗИСА

MODERN METHODOLOGICAL APPROACHES TO REVENUE MANAGEMENT SYSTEM CONSTRUCTION OF INDUSTRIAL ENTERPRISES IN CRISIS

Анотація. У статті викладено результати дослідження з питань вироблення новітніх методологічних підходів до побудови системи управління доходами промислового підприємства в умовах кризи. Виходячи із специфіки промислової діяльності, визначено важливість підтримки високої ефективності системи управління доходами для промислових підприємств. Подано сучасну класифікацію доходів. Подано новітнє розуміння економічного змісту та функціонального призначення системи управління доходами промислового підприємства. Визначено особливості організації управління доходами в умовах економічної кризи. Показана роль доходу в процесах формування оборотного капіталу, і виходячи з цього внесено пропозиції щодо удосконалення управління оборотним капіталом промислового підприємства. Дохід також розглянуто як специфічний фінансовий ресурс, і на цій підставі запропоновано запровадження методик ресурсозбереження для підтримки результативного управління доходами.

Ключові слова: дохід, дохідність, управління доходами, економічна криза, промислове підприємство.

Аннотация. В статье изложены результаты исследования по вопросам новых методологических подходов к построению системы управления доходами промышленного предприятия в условиях кризиса. Исходя из специфики промышленной деятельности, определена важность поддержания высокой эффективности системы управления доходами для промышленных предприятий. Подано современную классификацию доходов. Подано новейшее понимание экономического содержания и функционального назначения системы управления доходами промышленного предприятия. Определены особенности организации управления доходами в условиях экономического кризиса. Показана роль дохода в процессах формирования оборотного капитала, и исходя из этого внесены предложения по совершенствованию управления оборотным капиталом промышленного предприятия. Доход также рассмотрен как специфический финансовый ресурс, и на этом основании предложено введение методик ресурсосбережения для поддержки результативного управления доходами.

Ключевые слова: доход, доходность, управление доходами, экономический кризис, промышленное предприятие.

Summary. The article presents the results of research on the production of new methodological approaches to revenue management system construction of industrial enterprises in a crisis. Based on the specific industry, identified the importance of maintaining high efficiency of revenue management for enterprises. Posted modern classification of income. Posted latest understanding of economic substance and the functional purpose of revenue management systems of industrial enterprises. The features of the organization of revenue management in the economic crisis. The role of income groups in the process of working capital, and on this basis submitted proposals to improve working capital management industrial enterprise. Revenue also considered as a specific financial resources, and on that basis proposed implementation procedures to support effective resource revenue management.

Keywords: revenue, profitability, revenue management, economic crisis, industrial plant.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. В умовах економічної кризи спостерігаються економічні явища, що негативно впливають на стан доходів підприємства — зниження економічної активності, посилення конкурентної боротьби за споживача та інвестора, звуження доступу до фінансових ресурсів тощо. Крім того, відбувається звуження фінансових можливостей суб'єктів господарювання. Зокрема, різко обмежується доступ до джерел фінансових та інвестиційних ресурсів. Відтак, на рівні підприємства загострюється проблема забезпечення своєчасних грошових надходжень за вироблені економічні блага (товари, роботи, послуги), а також підтримки належної фінансової безпеки. Отже, актуалізується завдання організації належного функціонування системи управління доходами (у розрізі їхніх видів).

Особливо актуальна ця проблема для підприємств різних галузей промисловості, тобто для промислових підприємств, оскільки виробництво продукції відбувається через певні технологічні цикли, операційне «проходження» яких потребує витрат часу. Оскільки від моменту інвестування у виробництво до моменту отримання доходу від реалізації виготовленого товару минає доволі багато часу, звуження доступу до фінансових ресурсів для промислового підприємства є особливо болючим. Задля уникнення стану неплатоспроможності керівники та менеджери промислового підприємства повинні постійно вживати заходів, спрямованих на підтримку належного рівня дохідно-

сті. Вирішити вказане завдання можна лише в межах підтримки високої ефективності системи управління доходами (з можливістю своєчасної ідентифікації відповідних загроз та внесення коректив).

Управління доходами як цілісна система вимагає створення відповідного організаційно-економічного механізму, за допомогою якого керуюча система (власник, керівні органи, керівник) здійснює позитивний вплив на керовану систему (фінансові служби, розрахункові центри) щодо забезпечення належної дохідності підприємства.

В той же час в економічній літературі бракує наукових праць з питань управління доходами підприємства в умовах кризи, визначення особливостей застосування інструментів, що дозволяють збільшити дохідність та зменшити витратність виробництва без погіршення якісних характеристик вироблених економічних благ. Цим пояснюється актуальність дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Дослідженню актуальних питань з проблем управління доходами підприємства присвячено чимало наукових розвідок. Зокрема, сформовано теоретичні основи управління доходами, розроблено класифікацію доходів, здійснено методологічне обґрунтування економічної оцінки доходів підприємства, а також аналізу рівня його дохідності.

Плідно працюють над цією проблематикою Захарін С. В., Ільшанко В. А., Полянко В. В., Теплюк М. А., Шваб Л. І., Швиданенко Г. О., Чиж І. С., Чубка О. М. та інші науковці.

Однак в сучасних умовах, які характеризуються руйнівними проявами системної економічної кризи, менеджмент промислових підприємств стикнувся з новітніми ризиками та викликами підтримки належної доходності. Зокрема, на порядку денному стоїть питання забезпечення належним за обсягом та своєчасним за часом надходження доходів, але з урахуванням відсутності можливостей для збільшення витрат. Необхідно з нових позицій переосмислити вплив економічної кризи на трансформацію систем управління доходами промислового підприємства. Цим питанням і присвячено наукову працю.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті — викладення результатів дослідження з проблематики вироблення новітніх методик побудови системи управління доходами промислового підприємства в умовах економічної кризи.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Одним з найважливіших напрямів роботи фінансових служб промислового підприємства є управління його доходами. Доходи підприємства — це збільшення економічних вигод у результаті збільшення активів (грошових коштів та іншого майна), так і погашення зобов'язань, що приводить до зростання власного капіталу підприємства за умови, що обсяг капіталу принаймні не зменшується [5]. В склад доходів підприємства не включаються суми податку на додану вартість, акцизів, експортних мит і інших аналогічних обов'язкових платежів, оскільки їх підприємство в подальшому зобов'язане перерахувати до бюджету.

Доходи підприємства поділяються на [3; 9]:

- доходи від звичайних видів діяльності;
- інші доходи.

Доходи від звичайних видів діяльності — це виручка, яку підприємство отримує від реалізації своєї продукції або товарів і надходжень, пов'язаних з виконанням робіт, наданням послуг. Під виручкою від реалізації розуміють грошову оцінку дебіторської заборгованості покупця, яка виникає у підприємства в результаті відвантаження товарів, виконання робіт і надання послуг.

Дебіторська заборгованість може бути погашена (сплачена) покупцем наступними способами [5]:

- 1) з точки зору моменту оплати:
 - або після відвантаження товарів, виконання робіт і надання послуг, тобто покупцеві надається комерційний кредит;

- або до відвантаження товарів, виконання робіт і надання послуг, тобто реалізація здійснюється на умовах передоплати;

2) з точки зору засобів розрахунку:

- або перерахуванням грошових коштів;
- або передачею іншого майна (бартер);
- або зарахуванням зустрічної грошової вимоги покупця до продавця (взаємозалік).

Інші надходження — це доходи, які безпосередньо виникають у результаті використання активів підприємства способами, відмінними від основного виду діяльності. До них включаються: доходи від платного надання підприємством своїх активів у тимчасове володіння та користування; надходження, пов'язані з наданням за плату прав на використання патентів на винаходи, промислових зразків та інших видів інтелектуальної власності; доходи від участі в статутних капіталах інших організацій (наприклад, відсотки й інші доходи по цінних паперах); прибуток, отриманий підприємством в результаті спільної діяльності (за договором простого товариства); надходження від продажу основних засобів та інших активів, відмінних від грошових коштів (крім іноземної валюти); відсотки, отримані за надання в користування коштів організації, а також відсотки за використання банком грошових коштів, що знаходяться на рахунку підприємства в ньому; штрафи, пені, неустойки за порушення умов договорів; активи, отримані безоплатно; надходження, пов'язані з відшкодуванням заподіяних організації збитків; прибуток минулих років, виявлена у звітному році; суми кредиторської і депонентської заборгованості, по яких минув термін позовної давності; курсові різниці; суми дооцінки активів тощо [5].

Професор Захарін С. В. виділяє також такий вид доходів як доходи від інвестиційних операцій (інвестиційні доходи) [1, с.149]. На наш погляд, пропозиція про виділення інвестиційних доходів в якості окремої категорії є слушною, але практично значимо виділяти такі доходи лише на тих підприємствах, які отримують регулярні доходи від інвестування розвитку інших підприємств. Дослідження інвестиційних доходів доцільно здійснювати за стандартами методиками інвестиційного аналізу (розрахунок внутрішньої норми рентабельності, точки беззбитковості, терміну окупності, рентабельності інвестицій тощо).

Під час економічної кризи більшість підприємств функціонують в умовах підвищеної динамічності ринкового середовища, що зумовлено посиленням конкуренції, зростанням запитів споживачів та швидким прискоренням науково-технічного прогресу, де фінансові ресурси є «драйвером» формування компетенцій, цінностей та динамічних можливостей підприємства.

В свою чергу, неконтрольована з боку менеджменту підприємства динамічність ринкового середовища, яка у науковій літературі інколи зветься економічною турбулентністю, здатна різко обмежити можливості підприємства до адаптації та управлінської гнучкості, а також обмежити канали надходження доходів від різних видів діяльності. Мінливість і непередбачуваність ринкового середовища в умовах загострення економічної кризи змушує менеджерів підприємств вишукувати нові інструменти управління і широко застосовувати методологію управління доходами у практику фінансово-економічного менеджменту.

Необхідність впровадження управління доходами в умовах кризи викликана, насамперед, ускладненням конкурентного середовища. З одного боку, постачальники висувають більш жорсткі умови продажу матеріалів, прагнуть отримати попередню оплату, скорочують можливості отримання поставок у кредит. З іншого боку, покупці (споживачі) орієнтовані на отримання більш вигідних умов придбання товарів, ставлять питання про розстрочку або відстрочку платежів, а також про надання пільг (знижок).

Виявлення переваг та недоліків запровадження новітніх інструментів системи управління доходами на підприємствах, їхня оцінка, покликані допомогти керівництву вищого рангу у прийнятті обґрунтованих управлінських рішень щодо доцільності запровадження цієї системи.

В умовах ринку будь-яка економічна діяльність повинна здійснюватися за принципом самофінансування й саморозвитку. Це припускає, що головною метою фінансово-господарської діяльності будь-якої комерційної організації повинно бути отримання прибутку. В свою чергу, прибуток визначається як різниця між доходом та витратами. В широкому розумінні, дохід підприємства — це сума грошових надходжень від реалізації виготовлених економічних активів (товарів, робіт, послуг).

Валовий дохід від реалізації товарів характеризується сумою й рівнем. Рівень валового доходу розраховується як відношення суми валового доходу (у тому числі доходу від реалізації) до загальної суми оборотного капіталу (обсягу товарообігу) та виражається у відсотках [8, с. 220].

Дохід можна класифікувати за різними ознаками [4, с. 82]:

- в залежності від виду діяльності — дохід від основної діяльності, дохід від інвестиційної діяльності, дохід від супутньої діяльності та ін.;
- в залежності від планового періоду надходжень — плановий дохід, позаплановий дохід;
- в залежності від економічного змісту — активний дохід, пасивний дохід.

Управління доходами підприємства включає в себе такі структурні елементи: планування виручки та вартості торговельних послуг (поточне і перспективне); планування розподілу валових доходів відповідно до цілей, поставлених перед підприємством, аналіз відхилень від планових показників, виявлення факторів що зумовили відхилення, та розробка заходів по виправленню ситуації в більш сприятливий бік, контроль за виконанням намічених до реалізації заходів [3, с. 116].

При цьому необхідно зауважити, що ключовою ланкою в усій схемі управління доходами є аналіз. Аналіз дозволяє виявляти фактори які сприяють підвищенню доходів підприємства, і які — навпаки, знижують. Результати аналізу використовуються як для подальшої розробки заходів щодо коригування ситуації, так і для майбутнього планування доходів підприємства і їх розподілу

В контексті управління доходами найбільшого значення набувають два види доходів [5]:

- валовий дохід по загальній його сумі;
- валовий дохід, що залишається в розпорядженні підприємства (загальна сума доходу від реалізації товару за мінусом податків й інших обов'язкових платежів, що стягують за рахунок валового доходу).

Саме ці показники найчастіше оцінюються в системі фінансового аналізу діяльності підприємства.

У процесі аналізу валового доходу встановлюється ступінь відповідності фактичних (очікуваних) показників плановим, виконання плану по валових доходах. Визначається динаміка валового доходу, причини його росту або зниження. У зв'язку з тим Л. І. Шваб вірно вказує на існування розбіжностей у формуванні цін на товари, що поставляють із різних джерел, доцільно організувати облік валових доходів залежно від того, по яких каналах надходить товар на підприємство для його наступної реалізації покупцям (споживачам) [8, с. 420].

Наступним етапом аналізу валового доходу є аналіз по місяцях, кварталам, декадам, в розрізі підвідомчих підрозділів, у порівнянні з досягненнями конкурентів. Завершується аналіз валових доходів розрахунком втрачених можливостей зростання валових доходів і розробкою відповідних заходів.

Зростання рентабельності свідчить про те, що грошові кошти, які отримує підприємство у вигляді своїх доходів, знаходять все більш ефективне застосування в різних аспектах: нарощуванні оборотних коштів, збільшенні і модернізації основних фондів, підвищенні матеріального стимулювання працівників з тим, щоб підвищити продуктивність праці тощо.

Однак, з іншої сторони, ефективність використання доходів визначається і покращанням фінансового стану підприємства, коли отримані доходи так розпо-

діляються між статтями активів, щоб забезпечувати нормальну ліквідність, платоспроможність та стійкість фінансового стану.

Крім величини доходів для нормального забезпечення життєдіяльності підприємства має велике значення стабільність даного показника. Якщо доходи підприємство отримує нерегулярно, то в певні відрізки часу воно відчуває фінансові труднощі, адже низку витрат йому необхідно нести постійно. Стабільними вважають доходи, які відрізняються відносною сталістю протягом тривалого періоду часу, і внаслідок цього, можуть легко прогнозуватися на перспективу.

Динамічність зовнішнього середовища функціонування підприємств зумовлює необхідність вирішення ряду актуальних питань щодо оптимізації обсягів виробництва та збуту, зниження собівартості виробництва та підвищення їх конкурентоспроможності. Загострення конкуренції на ринку, обмеженість джерел надходження якісної сировини є чинниками збільшення собівартості реалізованої продукції, що актуалізує проблематику дослідження щодо підвищення ефективності забезпечення ресурсами господарської діяльності підприємств. На основі діагностики рівня забезпечення ресурсами господарської діяльності слід відзначити підвищений рівень диспропорційності елементів фінансового портфеля, що спричинена інерційністю розробки та нераціональною політикою фінансового управління взагалі та управління доходами зокрема.

Дохід промислового підприємства можна сприймати не лише як гроші (грошовий потік), але також і як результат застосування капіталу, і як джерело утворення капіталу. На практичному рівні отриманий підприємством дохід збільшує вартість його оборотного капіталу.

Забезпеченість промислового підприємства оборотним капіталом у достатньому обсязі є умовою нормального функціонування усього господарського механізму.

Як вказує О. Чубка, систему управління фінансуванням оборотного капіталу в частині утворення доходу доцільно розглядати у розрізі таких складових її елементів як мета, завдання, об'єкт, суб'єкти, функції, принципи, методи [6, с. 442]. Для промислових підприємств, які в процесі господарської діяльності отримують оборотні активи, як правило, від багатьох постачальників та відвантажують продукцію багатьом замовникам, дуже важливо розробити та впровадити науково обґрунтовану систему управління активами (у тому числі доходом), як при їхньому надходженні, так і при їхньому вибутті.

Матеріально-речовою основою для акумуляції фінансових ресурсів, що спрямовуються на нарощування оборотного капіталу, є дохід. Підприємства,

які прагнуть підвищити дохідність (рентабельність) власної діяльності, мають створити дієздатну систему ефективного результат-орієнтованого управління фінансуванням оборотного капіталу, що включає застосування сучасних фінансових інструментів [7, с. 160].

Ефективність використання оборотного капіталу в економіці України є заниженою, через що інвестори не мають стимулів для нарощування капітальної бази. У більшості видів економічної діяльності спостерігається збитковість (що є наслідком недостатньої дохідності). Більшість суб'єктів господарювання через велику дебіторську заборгованість не мають можливості покривати свої борги. Відтак, належне фінансування оборотного капіталу в значній мірі залежать від загальних тенденцій прибутковості підприємств. Чинна фіскальна політика не спрямована на вирішення актуальних завдань нарощування дохідності. Доцільним є удосконалення процедур державних закупівель (у тому числі шляхом реалізації антикорупційних заходів), маючи на увазі, що вказані закупівлі сприяють нагромадженню оборотного капіталу сумлінних підприємств. Існує необхідність коригування фіскальної політики в напрямі підтримки капіталотворення, у тому числі в частині стимулювання фінансування оборотного капіталу за такими напрямками: підвищення гнучкості фіскальної політики (оперативна зміна ставок окремих податків в залежності від соціально-економічної ситуації); встановлення податкових пільг для підприємств, які спрямовують прибуток на формування оборотного капіталу [6, с. 443].

Банківська система не націлена на підтримку доступного для підприємств кредитування фінансування оборотного капіталу. На ринку банківських послуг слід запровадити правила кредитування оборотного капіталу шляхом імплементації міжнародних стандартів, але на основі врахування поточної соціально-економічної ситуації [7, с. 165].

Однак дохід можна сприймати не лише як обсяг надходжень, але і як фінансовий ресурс, який отриманий підприємством в результаті його функціонування. На думку М. Теплюк, в цьому контексті дохід, оскільки він є одним із видів ресурсів, можна аналізувати на основі концепції управління ресурсами. Актуальність проблематики та багатогранність категорії «ресурси» зумовили наявність значної кількості різноспрямованих концепцій, а саме: класичної, динамічних можливостей та асиметрії [4, с. 81]. З розвитком ресурсних теорій актуалізується значущість стратегічних ресурсів як сукупності унікальних ресурсних властивостей, які здатні забезпечити довгострокові конкурентні переваги. В контексті реляційної концепції було виокремлено стратегічні ресурси: часові, просторові та трансцендентні, на базі чого було сформовано концепцію синтезу, яка ґрунтується на організаційній здатності

перетворювати динамічні можливості на трансцендентні ресурси. Узгодженість факторів виробництва, ресурсних потоків, ресурсного потенціалу і стратегічних ресурсів підвищують ефективність ресурсозабезпечення господарської діяльності підприємств.

Професор Г. О. Швиданенко вірно вказує, що ключова ідея ресурсних теорій полягає в ідентифікації, систематизації та управлінні ресурсами підприємства, причому найбільш актуальною ця проблема є саме для фінансових ресурсів, оскільки в системі фінансових показників відбувається загальна оцінка економічної результативності діяльності підприємства [9, с. 145].

Відтак, управління доходами можна представити як мистецтво здійснювати фінансове ресурсозбереження. Мета управління фінансовим ресурсозабезпеченням виходить зі стратегічних цілей та його місії. Конкретизація об'єкта фінансового менеджменту дозволяє ідентифікувати керований елемент, на який буде здійснюватися вплив керованої підсистеми. У свою чергу суб'єкт фінансового управління (керівник, фінансовий менеджер, інвестор) спонукає до виконання поставленої мети, ґрунтуючись на функціях: планування, організації, мотивації та контролю. Реалізація вказаних функцій здійснюється за допомогою економічних, адміністративних, організаційних і соціально-психологічних методів. Чітка взаємодія основних елементів фінансового менеджменту дозволяє підвищити ефективність ресурсозабезпечення господарської діяльності підприємств.

За такої парадигми перспективним видається методичний підхід до комплексного оцінювання ефективності забезпечення фінансовими ресурсами діяльності підприємства, який ґрунтується на ідентифікації складових фінансового портфеля, побудові формалізованої матриці пріоритетів із позиції синтезу VRIO і RBV-аналізу, розрахунку вагомості елементів фінансового портфеля за факторами: унікальності, субститутності, цінності, достатності, мобільності, строковості, комплементарності, з використанням індексу узгодженості для зниження суб'єктивізму оцінювання за допомогою методу ієрархій Т. Сааті та побудові графоаналітичної моделі у вигляді пірамідальної конструкції відповідно до рівнів розподілу фінансових ресурсів.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

1. Необхідність впровадження управління доходами в умовах кризи викликана, насамперед, ускладненням конкурентного середовища. З одного боку, постачальники висувають більш жорсткі умови продажу матеріалів, прагнуть отримати попередню оплату, скорочують можливості отримання поставок у кредит. З іншого боку, покупці (споживачі) орієнтовані на отримання більш вигідних умов придбання товарів, став-

лять питання про розстрочку або відстрочку платежів, а також про надання пільг (знижок). Виявлення переваг та недоліків запровадження новітніх інструментів системи управління доходами на підприємствах, їхня оцінка, покликані допомогти керівництву вищого рангу у прийнятті обґрунтованих управлінських рішень щодо доцільності запровадження цієї системи.

2. Дохід промислового підприємства можна сприймати не лише як гроші (грошовий потік), але також і як результат застосування капіталу, і як джерело утворення капіталу. На практичному рівні отриманий підприємством дохід збільшує вартість його оборотного капіталу. Забезпеченість промислового підприємства оборотним капіталом у достатньому обсязі є умовою нормального функціонування усього господарського механізму. Для промислових підприємств, які в процесі господарської діяльності отримують оборотні активи, як правило, від багатьох постачальників та відвантажують продукцію багатьом замовникам, дуже важливо розробити та впровадити науково обґрунтовану систему управління активами (у тому числі доходом), як при їхньому надходженні, так і при їхньому вибутті.

3. Дохід можна сприймати не лише як обсяг надходжень, але і як фінансовий ресурс, який отриманий підприємством в результаті його функціонування. В цьому контексті дохід, будучи одним із видів ресурсів, можна аналізувати на основі концепції управління ресурсами. Узгодженість факторів виробництва, ресурсних потоків, ресурсного потенціалу і стратегічних ресурсів підвищують ефективність ресурсозабезпечення господарської діяльності підприємств.

4. Управління доходами можна представити як мистецтво здійснювати фінансове ресурсозбереження. Суб'єкт фінансового управління (керівник, фінансовий менеджер, інвестор) спонукає до виконання поставленої мети, ґрунтуючись на функціях: планування, організації, мотивації та контролю. Реалізація вказаних функцій здійснюється за допомогою економічних, адміністративних, організаційних і соціально-психологічних методів. Чітка взаємодія основних елементів фінансового менеджменту дозволяє підвищити ефективність ресурсозабезпечення господарської діяльності підприємств.

5. Перспективним видається методичний підхід до комплексного оцінювання ефективності забезпечення фінансовими ресурсами діяльності підприємства, який ґрунтується на ідентифікації складових фінансового портфеля, побудові формалізованої матриці пріоритетів із позиції синтезу VRIO і RBV-аналізу, розрахунку вагомості елементів фінансового портфеля за факторами: унікальності, субститутності, цінності, достатності, мобільності, строковості, комплементарності, з використанням індексу узгодженості для

зниження суб'єктивізму оцінювання за допомогою методу ієрархій Т. Саати та побудові графоаналітичної моделі у вигляді пірамідальної конструкції відповідно до рівнів розподілу фінансових ресурсів.

У подальшому слід провести наукові розвідки, спрямовані на моделювання побудови системи управління доходами промислового підприємства в залежності від стадій його життєвого циклу.

Література

1. Захарін С. В. Інвестиційне забезпечення інноваційного й технологічного розвитку промислових підприємств / С. В. Захарін / Стратегія підприємства: адаптація організацій до впливу світових суспільно-економічних процесів [монографія]. — К.: КНЕУ, 2013. — С. 147–159.
2. Льяшенко В. А. Організаційне забезпечення управління прибутком підприємств / В. А. Льяшенко, І. С. Чиж // Держава та регіони. С.: Економіка та підприємництво. — 2005. — № 2.
3. Полянко В. В. Стратегія управління доходами підприємств / В. В. Полянко. — [текст] — Київський національний торговельно-економічний університет, Київ, 2001. — 389 с.
4. Теплюк М. А. Сутнісна характеристика та таксономія ресурсів підприємства / М. А. Теплюк // Науковий вісник Херсонського державного університету. — 2015. — № 13. — С. 80–84.
5. Управління доходами і витратами підприємств [електронний ресурс]. — Доступний з: https://studme.com.ua/133710187035/finansy/upravlenie_dohodami_rashodami_predpriyatiy.htm
6. Чубка О. М. Оцінка методів управління оборотним капіталом промислових підприємств / О. М. Чубка, О. М. Рудницька // Проблеми економіки та управління: [зб. наук. пр.] / Національний університет «Львівська політехніка»; редкол.: відп. ред. Й. М. Петрович. — Львів, 2009. — Вип. № 640. — С. 440–445.
7. Чубка О. М. Класифікація та вплив чинників на ефективність функціонування оборотного капіталу машинобудівних підприємств / О. М. Чубка, О. М. Рудницька // Логістика: [зб. наук. пр.] / Національний університет «Львівська політехніка»; редкол.: відп. ред. Є. В. Крикавський. — Львів, 2010. — Вип. № 669. — С. 158–166.
8. Шваб Л. І. Економіка підприємства: Навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів, 3-є вид. / Л. І. Шваб. — К.: Каравела, 2008. — 584 с.
9. Швиданенко Г. О. Напрямок підвищення ефективності діяльності забезпечення ресурсами підприємства за рахунок ресурсозбереження / Г. О. Швиданенко, М. А. Теплюк // Економіка та підприємництво: Зб. наук. праць. — К.: КНЕУ, 2014. — № 32. — С. 143–149.

References

1. Zakharin S.V. Investytsijne zabezpechennia innovatsijnoho j tekhnolohichnoho rozvytku promyslovykh pidprijemstv / S.V. Zakharin / Stratehiia pidprijemstva: adaptatsiia orhanizatsij do vplyvu svitovykh suspil'no-ekonomichnykh protsesiv [monohrafiia]. — K.: KNEU, 2013. — S. 147–159.
2. Il'iashenko V.A. Orhanizatsijne zabezpechennia upravlinnia prybutkom pidprijemstv / V.A. Il'iashenko, I.S. Chyzh // Derzhava ta rehiony. S.: Ekonomika ta pidprijemnytstvo. — 2005. — № 2.
3. Polianko V.V. Stratehiia upravlinnia dokhodamy pidprijemstv / V.V. Polianko. — [tekst] — Kyivs'kyj natsional'nyj torhov-el'no-ekonomichnyj universytet, Kyiv, 2001. — 389 s.
4. Tepljuk M.A. Sutnisna kharakterystyka ta taksonomiia resursiv pidprijemstva / M.A. Tepljuk // Naukovyj visnyk Kher-sons'koho derzhavnogo universytetu. — 2015. — № 13. — S. 80–84.
5. Upravlinnia dokhodamy i vytratamy pidprijemstv [elektronnyj resurs]. — Dostupnyj z: https://studme.com.ua/133710187035/finansy/upravlenie_dohodami_rashodami_predpriyatiy.htm
6. Chubka O.M. Otsinka metodiv upravlinnia oborotnym kapitalom promyslovykh pidprijemstv / O.M. Chubka, O.M. Rudnyts'ka // Problemy ekonomiky ta upravlinnia: [zb. nauk. pr.] / Natsional'nyj universytet "L'vivs'ka politekhnika"; redkol.: vidp.red. J.M. Petrovych. — L'viv, 2009. — Vyp. № 640. — S. 440–445.
7. Chubka O.M. Klasyfikatsiia ta vplyv chynnykiv na efektyvnist' funktsionuvannia oborotnoho kapitalu mashynobudivnykh pidprijemstv / O.M. Chubka, O.M. Rudnyts'ka // Lohistyka: [zb. nauk. pr.] / Natsional'nyj universytet "L'vivs'ka politekhnika"; redkol.: vidp.red. Ye.V. Krykavskij. — L'viv, 2010. — Vyp. № 669. — S. 158–166.
8. Shvab L.I. Ekonomika pidprijemstva: Navch. posib. dlia studentiv vyschykh navch. zakladiv, 3-ie vyd. / L.I. Shvab. — K.: Karavela, 2008. — 584 s.
9. Shvydanenko H.O. Napriam pidvyschennia efektyvnosti diial'nosti zabezpechennia resursamy pidprijemstva za rakhunok resursozberzhennia / H.O. Shvydanenko, M.A. Tepljuk // Ekonomika ta pidprijemnytstvo: Zb. nauk. prats'. — K.: KNEU, 2014. — № 32. — S. 143–149.

Коновалова Надія Сергіївна

*асистент кафедри міжнародної економіки
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського»*

Коновалова Надежда Сергеевна

*ассистент кафедры международной экономики
Национальный технический университет Украины
«Киевский политехнический институт им. Игоря Сикорского»*

Konovalova Nadiia S.

*assistant of International Economics Department
National Technical University of Ukraine
«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»*

Горбенко Маргарита Дмитрівна

*студентка
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського»*

Горбенко Маргарита Дмитриевна

*студентка
Национального технического университета Украины
«Киевский политехнический институт им. Игоря Сикорского»*

Gorbenko Margarita D.

*student
National Technical University of Ukraine
«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»*

**ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЙ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
ІНЖИНІРИНГОВИХ КОМПАНІЙ**

**ФОРМИРОВАНИЕ СТРАТЕГИЙ МЕЖДУНАРОДНОЙ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ
ИНЖИНИРИНГОВЫХ КОМПАНИЙ**

**FORMATION OF STRATEGIES FOR INTERNATIONAL COMPETITIVENESS OF
ENGINEERING COMPANIES**

Анотація. Досліджено теоретичні аспекти поняття міжнародної конкурентоспроможності, що визначена як здатність підприємства створювати та реалізовувати продукцію, якості якої привабливіша, ніж аналогічної продукції конкурентів як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках та яка відображає можливість ефективної виробничо-господарської діяльності в умовах глобального конкурентного ринку. Виявлено і описано взаємозалежність факторів конкурентоспроможності інжинірингових компаній. Проаналізовано поняття «стратегія» на основі традиційних підходів та види стратегій міжнародної конкурентоспроможності. Обґрунтовано вибір основних типів стратегій міжнародної конкурентоспроможності для інжинірингових компаній України. На основі найвагоміших конкретних факторів, які визначають успіх інжинірингових компаній, запропоновано етапи формування та реалізації стратегій міжнародної конкурентоспроможності українських підприємств, кожен з яких є окремим функціональним елементом.

Ключові слова: міжнародна конкурентоспроможність, взаємозалежність факторів конкурентоспроможності інжинірингових компаній, стратегія, типи стратегій міжнародної конкурентоспроможності, фактори та етапи формування та реалізації стратегій міжнародної конкурентоспроможності.

Аннотация. Исследованы теоретические аспекты понятия международной конкурентоспособности, которая определена как способность предприятия создавать и реализовывать продукцию, более привлекательного качества, нежели аналогичная у конкурентов, как на внутреннем, так и на внешнем рынках и которая отображает возможность эффективной производственно-хозяйственной деятельности в условиях глобального конкурентного рынка. Выявлено и описано взаимозависимость факторов конкурентоспособности инжиниринговых компаний. Проанализировано понятие «стратегия» на основе традиционных подходов и виды стратегий международной конкурентоспособности. Обосновано выбор основных типов стратегий международной конкурентоспособности для инжиниринговых компаний Украины. На основе ключевых факторов, определяющих успех инжиниринговых компаний, предложены этапы формирования и реализации стратегий международной конкурентоспособности украинских предприятий, каждый из которых является отдельным функциональным элементом.

Ключевые слова: международная конкурентоспособность, взаимозависимость факторов конкурентоспособности инжиниринговых компаний, стратегия, типы стратегий международной конкурентоспособности, факторы и этапы формирования и реализации стратегий международной конкурентоспособности.

Summary. The article presents the theoretical aspects of the concept of international competitiveness, which is defined as the ability of an enterprise to create and sell products, whose quality is more attractive than comparable products of competitors both on the domestic and foreign markets, and which reflects the possibility of effective production and economic activity in a global competitive market. The interdependence of the competitiveness factors of engineering companies has been revealed and described. The concept of «strategy» is analyzed on the basis of traditional approaches and types of strategies of international competitiveness. The choice of the main types of strategies of international competitiveness for the engineering companies of Ukraine is substantiated. On the basis of the most important factors that determine the success of engineering companies, the stages of the formation and implementation of international competitiveness strategies of Ukrainian enterprises are proposed, each of which is a separate functional element.

Key words: International competitiveness, the interdependence of the competitiveness factors of engineering companies, strategy, types of strategies of international competitiveness, factors and stages of the formation and implementation of international competitiveness strategies.

Постановка проблеми. Конкурентоспроможність підприємств є визначним чинником перспективного розвитку виробничої системи країни, що визначає ступінь залучення національної економіки до міжнародних економічних відносин. Конкурентоспроможність підприємств являє собою важливу категорію ринкової економіки, яка характеризується можливістю й ефективністю адаптації підприємств до умов ринкового конкурентного середовища. Міжнародна конкурентоспроможність відображає адаптивність підприємства до постійних змін зовнішнього середовища, а також можливість ефективного використання наявних внутрішніх резервів. У сучасних умовах господарювання особливу увагу треба приділити питанням забезпечення міжнародної конкурентоспроможності вітчизняних інжинирингових підприємств України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Своє бачення та переконливі пропозиції щодо окремих аспектів формування стратегій підвищення конкурентоспроможності підприємств в різний час висловлювали багато вчених економічної науки, зокрема слід назвати таких, як І. Ансофф, О. В. Виноградова, А. В. Войчак, О. Є. Гудзь, І. А. Коломoeць, Ф. Котлер, П. А. Стецюк, А. Томпсон.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є визначення особливостей стратегій міжнародної конкурентоспроможності інжинирингових компаній.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах стратегічний підхід є ключовим елементом формування, збереження й підвищення конкурентоспроможності підприємства, оскільки він спрямований швидко реагування на зміни у внутрішньому та зовнішньому середовищі підприємства. Тому використання саме маркетингових заходів разом з управлінськими може забезпечити підприємству довгострокові конкурентні переваги на ринках різних рівнів.

Завдання забезпечення конкурентоспроможності українських підприємств до початку 90-х років ХХ століття стояло лише перед окремими організаціями, орієнтованими на експорт і лише після кардинальних економічних реформ, дослідження конкурентоспроможності в українській науці набуло теоретичної та практичної значущості. Сучасні вітчизняні підходи до вирішення проблеми забезпечення конкурентоспроможності підприємств поки недостатньо враховують зміни у світовій економіці, пов'язані з процесом глобалізації, а також із загостренням міжнародного суперництва, що ведеться в різних формах, різними

методами й на різних рівнях економіки [10]. Міжнародна конкурентоспроможність є найважливішою комплексною характеристикою якісного стану товарів, суб'єктів господарювання, їх структурних змін, порівняно з відповідними аналогами інших країн.

За думкою М. Портера конкурентоспроможність підприємства є відображенням відносного рівня ефективності використання усіх видів наявних у цього підприємства виробничих ресурсів [7, с. 36]. Г. М. Скудар продовжив думку М. Портера, стверджуючи, що конкурентоспроможність — це багатостороння економічна категорія, яка може розглядатися на рівні товару, товаровиробника, галузі, країни. Він обґрунтовує те, що конкурентоспроможність обумовлена економічними, соціальними та політичними факторами позиції країни або товаровиробника на внутрішньому та зовнішньому ринках [9].

В умовах глобальної економіки конкурентоспроможність може визначатися також як здатність країни або підприємства протистояти міжнародній конкуренції на власному ринку й ринках інших країн, водночас вона є порівняльною характеристикою підприємства, яка відбиває різницю між рівнем ефективності використання на ньому всіх видів ресурсів порівняно до аналогічних показників інших підприємств певної однорідної групи.

Міжнародна економічна діяльність господарських суб'єктів створює умови для їх ефективного функціонування в сучасній ринковій економіці і формує об'єктивну основу інтеграції України в світову господарську систему. Міжнародна конкурентоспроможність підприємства розглядається як здатність підприємства створювати та реалізовувати продукцію, цінові й нецінові якості якої більш привабливі, ніж в аналогічній продукції конкурентів на зовнішньому ринку [5], відображає можливість ефективної виробничо-господарської діяльності в умовах глобального конкурентного ринку. Це забезпечується всім комплексом наявних у підприємства ресурсів.

Конкурентні умови в різних галузях на міжнародних ринках не однакові, сучасна теорія конкуренції і стратегічного управління підприємствами визначають основні види базових стратегій практичне застосування яких потребує адаптації до умов конкретної галузі. Найвагомішими факторами, які визначають успіх інжинірингових компаній (далі — ІК), або будь-якого з підприємств, в конкуренції є: ринкова ситуація (зовнішнє середовище підприємства); наявний потенціал (внутрішнє середовище підприємства); поведінка підприємства (динамічні процеси). Важливо, що дані фактори є взаємопов'язаними і у сукупності своїх змін визначають зміни конкурентоспроможності конкретних суб'єктів сфери ринкової пропозиції, тобто здат-

ності досягнення успіху в конкуренції. Взаємовплив факторів конкурентоспроможності ІК наведено на рис. 1. З наведеного рисунку видно, що конкурентоспроможність ІК є динамічною категорією, оскільки знаходиться у прямій залежності від змін факторів її формування. Але варто зауважити, що фактори конкурентоспроможності мають й послідовну взаємозалежність. Так, наявний потенціал ІК визначає її поведінку (умови пропозиції, превентивні дії та ін.). В свою чергу поведінка ІК в умовах ринку (монополія обмежена олігополією, або двостороння монополія) визначає зміни в ринковій ситуації (кон'юнктурі). Кон'юнктура ринку визначає вимоги попиту і можливість його задоволення пропозицією, отже дохід і зміну потенціалу ІК. Оновлений потенціал ІК знову визначає його поведінку тощо.

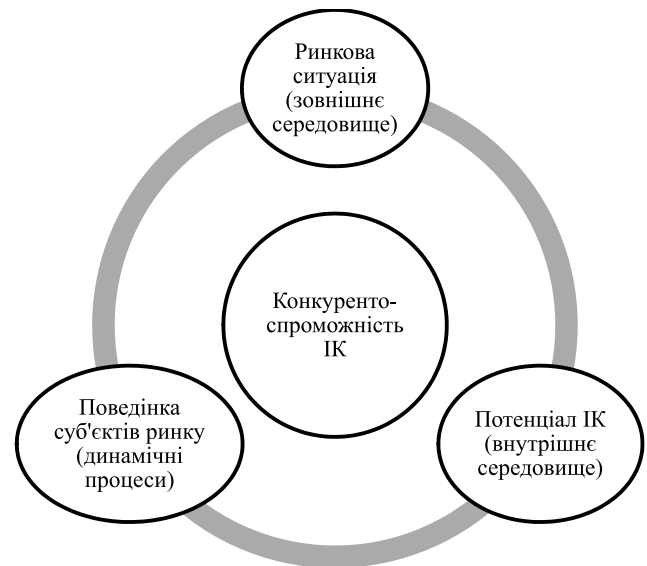

Рис. 1. Взаємозалежність факторів конкурентоспроможності ІК (Розроблено автором)

Цілеспрямованість, послідовність і ефективність дій з підвищення конкурентоспроможності є результатом реалізації планів ІК, що часто визначаються термінами «конкурентна стратегія», «стратегія конкуренції», ключовим у яких є слово «стратегія». Слово стратегія походить від грецького «strategos». У військовій науці це поняття визначає: мистецтво генерала; план перемоги над ворогом; мистецтво військового керівництва. Вперше, відносно до виробництва, цей термін був використаний Альфредом Чандером—молодшим у 1962 році. Стратегія надає фірмі визначеність та індивідуальність [8, с. 87]. Найбільш поширеними в науковій літературі поглядами на сутність конкурентної стратегії є поняття сформульовані Г. Азоевим [1], Ф. Котлером [6], М. Портером [7], А. Томпсоном та А. Стриклендом, Ю. Івановим [12]. За результатами огляду літературних джерел, можна

стверджувати, що загальним для всіх визначень конкурентної стратегії є бачення її, як специфічного виду поведінки (поводження) завдяки якому підприємство забезпечує собі ринковий успіх. В сучасній теорії конкуренції домінують дві основні системи вибору конкурентних стратегій, оснований на забезпеченні їх адекватності умовам (видам) ринків конкурентного середовища – Ф. Котлера та М. Портера. Ф. Котлер визначає чотири види (класи) конкурентних стратегій [6]: 1. Стратегія лідера. 2. Стратегія претендента на лідерство. 3. Стратегія послідовника. 4. Стратегія фахівця.

У підході М. Портера за основну класифікаційну ознаку використовується співвідношення між масштабом конкуренції і типом конкурентної переваги. Поняття конкурентної переваги введено самим М. Портером і визначає такі характеристики продукції підприємства, які дозволяють йому випереджати конкурентів по показникам рентабельності та стійкості його ринкової позиції. Конкурентні переваги формуються, як матеріальними, так і нематеріальними активами підприємства і проявляються в найбільш високій якості товарів та послуг що пропонуються ринку. М. Портер пропонує декілька варіантів підходів до вибору конкурентної стратегії підприємства [7], а основні типи стратегій міжнародної конкурентоспроможності сформульовані таким чином [3]: 1) глобальна конкуренція в широкому асортименті товарів, конкуренція між виробниками певного асортименту товарів галузі у світовому масштабі, перевага у диференціації або лідерства у зниженні витрат); 2) глобальне зосередження на конкурентному сегменті галузі, на якому фірма веде конкурентну боротьбу у світовому масштабі; 3) у національному масштабі використання переваг національних ринків для створення зосередженого підходу до конкретного національного ринку; у результаті фірма досягає або диференціації, або мінімізації витрат в обслуговуванні споживачів національного ринку або його сегментів; 4) захищена ніша – використовується в тих країнах, де уряд обмежує можливості глобальних конкурентів; підприємства вимушені будувати свою стратегію на конкретних національних ринках, враховуючи ці обмеження.

Суттєві ознаки різних типів конкурентних стратегій, доволі повно і стисло охарактеризовано в [7]. Отже, при виборі стратегії інжинірингу особливу ува-

гу потрібно приділяти тому, на скільки запити споживачів, канали збуту, перспективи росту, рушійні сили і тиск конкурентів на світовому ринку відрізняються від національного.

На основі джерел [1; 2; 4] пропонується формування та реалізацію стратегій міжнародної конкурентоспроможності інжинірингових компаній поділити на такі етапи, кожен з яких є окремим функціональним елементом: 1) моніторинг середовища міжнародного ринку; 2) діагностика зовнішнього і внутрішнього середовищ підприємства; 3) оцінювання міжнародної конкурентоспроможності підприємства, товарного портфеля та основних конкурентів на міжнародному ринку; 4) остаточне формулювання і реалізація стратегії управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства; 5) оцінювання і контроль реалізації певної стратегії підвищення міжнародної конкурентоспроможності підприємства; 6) формування дій із корегування й усунення невідповідностей.

Стратегічні дії повинні розроблятися так, щоб не тільки залишатися цілісними протягом довгого часу, але й бути достатньо гнучкими і при необхідності була здійсненна їх модернізація чи переорієнтація.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших досліджень в даному напрямі. Застосування етапів формування стратегії підвищення міжнародної конкурентоспроможності дасть змогу підприємствам виконати успішний вихід на міжнародні ринки і здобути необхідні конкурентні переваги, до яких можна віднести значну концентрацію продукту із системою постійного контролю та підвищення якості, спрямоване просування продукції до цільових споживачів, розвиток збутових мереж, гнучку цінову політику. Зважаючи на те, що ринку інжинірингу притаманна часова і просторова дискретність попиту, очевидно, що в основу розробки конкурентної стратегії ІК повинно бути закладено принципи міжнародної багатонаціональної стратегії. Тобто, при виборі базової конкурентної стратегії ІК повинна зважати, як на загальні тенденції розвитку галузі, так і специфічні вимоги споживачів до інжинірингових послуг на окремих (перспективних) національних ринках. При цьому, поведінка ІК повинна бути адекватною типу будови конкретного національного ринку інжинірингу, що й стане подальшим предметом дослідження.

Література

1. Азоев Г. Л., Челенков А. П. Конкурентные преимущества фирмы — М.: ОАО «Новости», 2012. — 255 с.
2. Акмаев А. И., Коваленко Н. В. Удосконалення оцінки конкурентоспроможності підприємства в умовах глобалізації / Проблемы материальной культуры. Экономические науки. — 2013. — № 7. — С. 7–10.
3. Балабанова Л. В., Кривенко А. В. Управление конкурентоспособностью предприятий на основе маркетинга: монография — Донецк: ДонГУЭТ, 2012. — 141 с.
4. Балабанова Л. В., Холод В. В. Стратегічне управління конкурентоспроможністю підприємств. — К.: ВД Професіонал, 2006. — 320 с.
5. Иващенко Г. А. Структура організаційно-економічних факторів формування конкурентоспроможності підприємства / Економіка: проблеми теорії: зб. наук. праць. — Дніпропетровськ: ДНУ, 2003. — Вип. 185. Т. I. — С. 30–36.
6. Котлер Ф. Маркетинг, менеджмент: Пер. с англ. — СПб.: Питер, 2001. — 752 с.
7. Портер М. Международная конкуренция — М.: Международные отношения, 2004. — 193 с.
8. Піддубний І. О., Піддубна А. І. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства: навчальний посібник — Х.: ВД «ІНЖЕК», 2004. — 264 с.
9. Скударь Г. М. Управление конкурентоспособностью крупного акционерного общества: проблемы и решения. — К.: Наук. думка, 1999. — 496 с.
10. Кучинський В. П., Коновалова Н. С. Фактори конкурентоспроможності в ХХІ столітті — Глобалізація напрямів формування промислового потенціалу в умовах постіндустріальних трансформацій: матеріали I Всеукр. наук.-прак. конф. — К.: НТУУ «КПІ», 144 с. — с. 118–120.

References

1. Azoev G. L., Chelenkov A. P. Konkurentnye preimushchestva firmy — M.: ОАО «Novosti», 2012. — 255 s.
2. Akmaiev A. I., Kovalenko N. V. Udoskonalennia otsinky konkurentospromozhnosti pidpriyemstva v umovakh hlobalizatsii / Problemy materyalnoi kultury. Ekonomicheskyye nauky. — 2013. — #7. — S. 7–10.
3. Balabanova L. V., Krivenko A. V. Upravlenie konkurentosposobnostyu predpriyatiy na osnove marketinga: monografiya — Donetsk: DonGUET, 2012. — 141 s.
4. Balabanova L. V., Kholod V. V. Stratehichne upravlinnia konkurentospromozhnistiu pidpriyemstv — K.: VD Profesional, 2006. — 320 s.
5. Ivashchenko H. A. Struktura orhanizatsiino-ekonomichnykh faktoriv formuvannia konkurentospromozhnosti pidpriyemstva / Ekonomika: problemy teorii: zb. nauk. prats. — Dnipropetrovsk: DNU, 2003. — Vyp. 185. T. I. — S. 30–36.
6. Kotler F. Marketing, menedzhment: Per. s angl. — SPb.: Piter, 2001. — 752 s.
7. Porter M. Mezhdunarodnaya konkurentsia — M.: Mezhdunarodnye otnosheniya, 2004. — 193 s. 10. Pidubnyi I. O., Pidubna A. I. Upravlinnia mizhnarodnoiu konkurentospromozhnistiu pidpriyemstva: navchalnyi posibnyk — Kh.: VD «INZhEK», 2004. — 264 s.
8. Pidubnyi I. O., Pidubna A. I. Upravlinnia mizhnarodnoiu konkurentospromozhnistiu pidpriyemstva: navchalnyi posibnyk — Kh.: VD «INZhEK», 2004. — 264 s.
9. Skudar G. M. Upravlenie konkurentosposobnostyu krupnogo aktsionernogo obshchestva: problemy i resheniya. — K.: Nauk. dumka, 1999. — 496 s.
10. Kuchynskiy V. P., Konovalova N. S. Faktory konkurentospromozhnosti v KhKhI stolitti — Hlobalizatsiia napriamiv formuvannia promyslovoho potentsialu v umovakh postindustrialnykh transformatsii: materialy I Vseukr. nauk. — prak. konf. — K.: NTUU «KPI», 144 s. — s. 118–120.

Коновалова Надія Сергіївна

*асистент кафедри міжнародної економіки
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського»*

Коновалова Надежда Сергеевна

*ассистент кафедры международной экономики
Национальный технический университет Украины
«Киевский политехнический институт им. Игоря Сикорского»*

Konovalova Nadiia S.

*assistant of International Economics Department
National Technical University of Ukraine
«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»*

Чан Сі Цо

*студент
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського»*

Чан Си Цо

*студент
Национального технического университета Украины
«Киевский политехнический институт им. Игоря Сикорского»*

Chang Shi Chao

*student
National Technical University of Ukraine
«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»*

**ВИЗНАЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ
АПК УКРАЇНИ НА РИНКАХ КНР**

**ОПРЕДЕЛЕНИЕ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ
АПК УКРАИНЫ НА РЫНКАХ КНР**

**COMPETITIVENESS ASSESSMENT OF AIC UKRAINE ENTERPRISES
IN THE MARKET CHINA**

Анотація. У статті наведено теоретичне обґрунтування та узагальнення науково-методичних засад, спрямованих на дослідження та вдосконалення процедур оцінювання конкурентоспроможності, зокрема підприємств агропромислового комплексу України на ринках Китайської Народної Республіки. Розглянуті існуючі основні наукові підходи до визначення терміну «конкурентоспроможність підприємства». Зазначено, що в загальному вигляді здатність підприємств адаптуватись до навколишніх умов та ефективно функціонувати в умовах ризику та невизначеності називають конкурентоспроможністю підприємства. Тому актуальним є конкретизація визначення даної категорії, доцільності її застосування стосовно характеристики підприємств, що здійснюють свою діяльність в межах продovolьчого комплексу України та виявлення факторів, що впливають на конкурентоспроможність підприємств України, що відносяться до різних видів сільськогосподарського виробництва на ринку КНР.

Ключові слова: конкурентоспроможність підприємства, зовнішні загрози, внутрішні загрози, вплив глобалізації на агропідприємства.

Аннотация. В статье приведены теоретическое обоснование и обобщение научно-методических основ, направленных на исследование и совершенствование процедур оценки конкурентоспособности, в частности предприятий агропромышленного комплекса Украины на рынках Китайской Народной Республики. Рассмотрены существующие основные научные подходы к определению термина «конкурентоспособность предприятия». Отмечено, что в общем виде способность предприятий адаптироваться к окружающим условиям и эффективно функционировать в условиях риска и неопределенности называют конкурентоспособностью предприятия. Поэтому актуальным является определение сущности данной категории, целесообразности ее применения в отношении характеристики предприятий, осуществляющих свою деятельность в рамках продовольственного комплекса Украины и выявление факторов, влияющих на конкурентоспособность предприятий Украины, относящихся к разным видам сельскохозяйственного производства на рынке КНР.

Ключевые слова: конкурентоспособность предприятия, внешние угрозы, внутренние угрозы, влияние глобализации на агропредприятия.

Summary. The article presents a theoretical study and synthesis of scientific and methodological principles designed to study and improve competitiveness assessment procedures, including the agricultural sector of Ukraine in the markets of China. The existing basic scientific approaches to the definition of the term «competitiveness». It is noted that in general, the ability of enterprises to adapt to environmental conditions and effectively operate in conditions of risk and uncertainty called competitive enterprise. So important is to determine the nature of this category, the feasibility of its application in relation to the characteristics of enterprises that operate within the food complex of Ukraine and to identify factors affecting the competitiveness of Ukrainian enterprises related to different types of agricultural production in the China market.

Key words: competitiveness, external threats, internal threats, the impact of globalization on the competitiveness of agricultural industry.

Постановка проблеми. Економіка України та агропромисловий комплекс (далі АПК), зокрема, в цілому переживають складні часи трансформації. Виробники продукції вимушені шукати нові шляхи для підвищення прибутковості власного бізнесу та збільшення реалізації продукції, оскільки зовнішнє середовище є достатньо мінливим і щодня виникають нові загрози. Метою діяльності будь-якого підприємства є розширення ринку збуту з метою максимізації прибутку. Водночас виникнення конкуренції спричинене тим, що велика кількість підприємств, зокрема аграрних, виробляють ідентичні товари та послуги, тому між ними неодмінно виникає боротьба за певний сегмент того чи іншого ринку. Особливо актуальним стає прогноз результату конкурентного змагання при виході на нові ринки або розширення своєї присутності та закріплення позицій на раніше відкритих, зокрема при виході українських підприємств на ринок КНР.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням конкурентоспроможності підприємства присвячені роботи І.І. Білецької [1], І.І. Вініченка [3], П.Р. Діксона [4], І.З. Должанського [5], М.І. Долишнього, П.Ю. Беленського [6] та ін. [13]. Дослідженням АПК в країні та світі присвячували свої праці вчені-економісти: В.І. Бойко, Н.І. Гомольська [6], О.Д. Гудзинський, С.М. Кваша, Ю.Є. Кирилов [8], Г.Ф. Мазур [9], О.В. Никитюк [10] та багато інших. Конкурентоспроможність підприємств АПК України та розвитку олійно-жирової промисловості України, зокрема, розглядаються такими вченими-економістами як:

Л.А. Євчук [7], Н.Л. Кузьмінська, В.В. Лазня, С.І. Таршин, В.М. Шумейко [11], О.М. Яценко [12] та ін.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є узагальнення науково-методичних засад та розгляд практичних пропозицій, спрямованих на вдосконалення процедур оцінювання конкурентоспроможності підприємств АПК України на ринках КНР. Досягнення мети забезпечується вирішенням наступних завдань: 1) систематизувати наукові погляди на сутність поняття конкурентоспроможності підприємства; 2) виявити вплив глобалізації на конкурентоспроможність підприємств аграрної промисловості.

Виклад основного матеріалу. В літературі сутність конкурентоспроможності підприємства розглядається з кількох позицій. На основі аналізу здійснено групування за підходами до управління підприємством і виокремлено основні визначення, що наведені у табл. 1.

Протягом останніх десятиліть в аграрному секторі основною рушійною силою та результатом розвитку продуктивних сил усіх країн стало формування світової агро-продовольчої системи, що відбувається в результаті інтенсифікації міжнародної кооперації та поділу праці, взаємодії та глобалізації національних товарних систем у сфері виробництва та продажу продовольства.

Матеріальну основу становлять багатогалузеві продовольчі комплекси (ПК), що зазвичай охоплюють три функціональні сфери (рис. 1.), які функціонують

Таблиця 1

Погляди деяких вчених сучасності на поняття «конкурентоспроможність підприємства»

Підходи	Визначення	Автор, джерело
Функціональний	можливість <i>ефективної господарської діяльності підприємства</i> та її практичної реалізації в умовах конкурентного ринку	Вініченко І.І. [3, с. 10]
Порівняльний	наскільки <i>продуктивна й ефективна фірма щодо конкурентів</i> , посередників та в обслуговуванні замовлень	Діксон П.Р. [4, с. 131]
Ресурсний	можливість <i>ефективно розпоряджатися власними та позиковими ресурсами</i> підприємства в умовах конкурентного ринку	Должанський І.З. [5, с. 384]
Порівняльний та ресурсний	тимчасовий стан об'єкта, забезпечуваний <i>здатністю до кращого використання ключових компетенцій у порівнянні з конкурентами</i> й умінням підтримувати цей стан якийсь час	Білецька І.І. [1, с. 81]
Потенціально-ресурсний	сукупність <i>не реалізованих конкурентних переваг</i>	Долишній М.І., Бєленський П. Ю. [6, с. 248]

(Складено авторами на основі [1–4, 6])

у взаємній залежності та здійснюють вплив одне на одного. Оскільки підприємства АПК не є замкнутою системою та проаналізувавши визначення конкурентоспроможності підприємства, пропонуємо власний погляд на визначення цього поняття на основі системно-ситуаційного підходу.

Конкурентоспроможність підприємств АПК — це система характеристик підприємства, що визначають його потенційні можливості адаптуватись до навколишніх умов та ефективно функціонувати в умовах ризику та невизначеності, випускати і реалізовувати продукцію, відмінну від конкурентної на ринку сільськогосподарської продукції і послуг, можливість ефективного використання земельних, трудових, матеріально-технічних і фінансових ресурсів та пристосування до нових умов господарювання.

Сьогодні у межах світової агро-продовольчої системи функціонують три основні види сільськогосподарського виробництва: індустріальне, плантаційне та дрібнотоварне, їх характеристики наведені у табл. 2.

Визначаючи світову кон'юнктуру на ринку, наприклад, соняшникової олії, Україна, Аргентина та Ро-

сійська Федерація вимушені конкурувати між собою. Особливо це відчувається між Україною та Російською Федерацією, географічна близькість яких змушує здійснювати поставки своєї продукції на однакові ринки. В той же час, Аргентина в силу свого географічного розташування, має змогу експортувати в ПАР, Китай, на відміну від України та Росії, продукція яких через велику відстань та, більшу вартість фрахту, поки що не є конкурентною. Цікавим є визначення найбільших регіонів вирощування соняшникового насіння на основі [11, 12], адже саме його питома вага у структурі собівартості сирової олії залежно від олійності насіння та інших факторів знаходиться у межах 84,0–90,0%. Вітчизняні виробники мають деякі сильні конкурентні переваги на зовнішньому ринку аграрної промисловості, оскільки значне зниження курсу національної валюти, яка займає близько чверті у собівартості продукції, формує передумови для конкурентної ціни на міжнародному ринку. Також сама держава зацікавлена в стимулюванні виробників оліє-жирової продукції до міжнародного співробітництва, оскільки таким чином формується потік іноземної валюти в державу.

Рис. 1. Функціональні сфери багатогалузевих продовольчих комплексів (власна розробка автора)

Основні види сільськогосподарського виробництва

Вид	Характеристика
Індустріальне	Характеризується орієнтацією на вирощування великих урожаїв моно-культур або розведення конкретних видів свійських тварин для продажу, яке розповсюджене у промислово-розвинутих країнах світу, домінує серед інших видів, стрімкий розвиток протягом останніх десятиліть пов'язаний із широким застосуванням досягнень науково-технічного прогресу..
Плантаційне	Спеціалізується на вирощуванні тропічних культур (банани, кава, какао), переважно для продажу на ринках у розвинених країнах. Зустрічається рідше, здебільшого в країнах Азії та Південної Америки, де вирощують чай і каву та експортують практично на всі світові ринки.
Дрібнотоварне	Традиційно забезпечує потреби власне фермерів, а надлишки продаються на ринку, що характерно для сільських районів країн, які розвиваються та де зосереджена майже половина населення світу

(власна розробка автора)

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших досліджень в даному напрямі.

Переробна промисловість не може ефективно функціонувати без якісної сировини та сучасних засобів виробництва. Саме тому, лише за умови розвитку виробництва кожної із сфер в державі можливе ефективну функціонування всього агропромислово-

го комплексу. І, не зважаючи на велику кількість досліджень і досить численні публікації, питання конкурентоспроможності та міжнародної інтеграції підприємств АПК, як предмету для забезпечення міжнародного співробітництва з іншими країнами, в тому числі з КНР, вимагають більш глибокого дослідження та висновків.

Література

1. Білецька І. І. Конкурентоспроможність у її сучасному трактуванні / АПЕ. — 2014. — № 10 (40). — С. 80–87.
2. Бабенко Ю. В. Ринок соняшнику: втрачені надії / Пропозиція. — 2010. — № 4. — С. 43–45.
3. Вініченко І. І. Конкурентоспроможність аграрних підприємств: стан і перспективи / Агросвіт. — 2013. — № 21. — С. 10–13.
4. Диксон П. Р. Управление маркетингом; пер. с англ. — М.: ВИНОМ, 2010. — 560 с.
5. Должанський І. З., Загорна Т. О. Конкурентоспроможність підприємства — К.: Знання, 2011. — 384 с.
6. Долішній М. І. Стратегічні фактори глобальної конкуренції і механізми забезпечення конкурентоспроможності регіонів / М. І. Долішній, П. Ю. Беленський, Н. І. Гомольська // Конкурентоспроможність: проблеми науки і практики: монографія. — Харків: ВД «ІНЖЕК», 2012. — 248 с.
7. Євчук Л. А. Перспективи використання насіння соняшнику / Агро-перспектива. — 2012. — № 3. — С. 18–21.
8. Калінчик М. В. Оліє-жировий під комплекс України: проблеми, аналіз, оптимізація / М. В. Калінчик, М. М. Ільчук, А. Д. Герасименко. — К.: вид-во «Нічлава». — 2016. — 92 с.
9. Мазур Г. Ф. Удосконалення механізму державного регулювання та стимулювання розвитку агропромислового виробництва // Економіка АПК. — 2013. — № 2. — С. 21–25.
10. Никитюк О. В. Сучасний стан та особливості функціонування олійно-жирового комплексу України / Ефективна економіка 2012. — [Електронний ресурс], режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua>.
11. Шумейко В. М. Маркетинговий менеджмент експортного потенціалу олійно-жирового комплексу України / Механізм регулювання економіки. — 2014. — № 4. — Т. 2. — С. 177–184.
12. Яценко О. М. Конкурентоспроможність галузей сільського господарства в умовах глобалізації ринку продовольства / Економіка АПК. — 2016. — № 1. — С. 31–38.
13. Кучинський В. П., Коновалова Н. С. Фактори конкурентоспроможності в XXI столітті — Глобалізація напрямів формування промислового потенціалу в умовах постіндустріальних трансформацій: матеріали I Всеукр. наук.-прак. конф. — К.: НТУУ «КПІ», 144 с. — с. 118–120.

References

1. Biletska I. I. Konkurentospromozhnist u yii suchasnomu traktuvanni / APE. — 2014. — № 10 (40). — S. 80–87.
2. Babenko Yu. V. Rynok soniashnyku: vtracheni nadii / Propozytsiia. — 2010. — № 4. — S. 43–45.
3. Vinichenko I. I. Konkurentospromozhnist ahrarnykh pidpriemstv: stan i perspektyvy / Ahrosvit. — 2013. — № 21. — S. 10–13.
4. Dikson P. R. Upravlenie marketingom; per. s angl. Pereizd. — M.: VINOM, 2010. — 560 c.
5. Dolzhanskyi I. Z., Zahorna T. O. Konkurentospromozhnist pidpriemstva — K.: Znannia, 2011. — 384 s.
6. Dolishnii M. I. Stratehichni faktory hlobalnoi konkurentsii i mekhanizmy zabezpechennia konkurentospromozhnosti rehioniv / M. I. Dolishnii, P. Yu. Bielienskyi, N. I. Homolska // Konkurentospromozhnist: problemy nauky i praktyky: monohrafiia. — Kharkiv: VD «INZhEK», 2012. — 248 s.
7. Yevchuk L. A. Perspektyvy vykorystannia nasinnia soniashnyku / Ahro-perspektyva. — 2012. — № 3. — S. 18–21.
8. Kalinchyk M. V. Oliie-zhyrovyy pid kompleks Ukrainy: problemy, analiz, optymizatsiia / M. V. Kalinchyk, M. M. Ilchuk, A. D. Herasymenko. — K.: vyd-vo «Nichlava». — 2016. — 92 s.
9. Mazur H. F. Udoskonalennia mekhanizmu derzhavnogo rehuliuвання ta stymuliuвання rozvytku ahropromysloвого vyrobnytstva / Ekonomika APK. — 2013. — № 2. — S. 21–25.
10. Nykytiuk O. V. Suchasnyi stan ta osoblyvosti funktsionuvannia oliino-zhyrovoho kompleksu Ukrainy / Efektyvna ekonomika 2012. — [Elektronnyi resurs], rezhym dostupu: <http://www.economy.nauka.com.ua>.
11. Shumeiko V. M. Marketynhovyi menedzhment eksportnogo potentsialu oliino-zhyrovoho kompleksu Ukrainy / Mekhanizm rehuliuвання ekonomiky. — 2014. — № 4. — T. 2. — S. 177–184.
12. Yatsenko O. M. Konkurentospromozhnist haluzei silskoho hospodarstva v umovakh hlobalizatsii rynku prodovolstva / Ekonomika APK. — 2016. — № 1. — S. 31–38.
13. Kuchynskyi V. P., Konovalova N. S. Faktory konkurentospromozhnosti v XXI stolitti — Hlobalizatsiia napriamiv formuvannia promysloвого potentsialu v umovakh postindustrialnykh transformatsii: materialy I Vseukr. nauk.-prak. konf. — K.: NTUU «KPI», 144 s. — s. 118–120.

Dallakyan Svetlana

the degree of doctor Philosophy (Ph.D) in Economics

Junior research

*Institute of Economics of the National Academy
of Sciences of Armenia*

Даллакян Светлана

кандидат экономических наук,

младший научный сотрудник

Институт экономики Национальной академии наук Армении

Sargsyan Sargis

ACCA

Deputy General Manager,

Head of Risk Management Division

«ACBA LEASING» co CJSC

Саркисян Саркис

ACCA

Заместитель генерального директора,

руководитель отдела рисков

ЗАО «АКБА КРЕДИТ АГРИКОЛЬ БАНК»

SPECIFICS OF IMPLEMENTING THE SOCIOECONOMIC POLICY TO ENSURE THE LABOR MARKET EFFICIENCY IN ARMENIA AND BELARUS

Abstract. In this article was analysed socioeconomic situation in Armenia from and Bekarus 2011 to 2015. It was observed the elasticity of employment with respect to GDP, the unemployment rate and the level of poverty. In same time was improved labor market efficiency and flexibility play a key role in the economic development of a nation, by making the goods produced by specific industries more competitive and results in higher labor productivity.

Key words: labour market, the elasticity of employment, unemployment, labor market efficiency and flexibility, dynamics of the GDP growth, export, industry.

Аннотация. В данной статье представлен анализ социально-экономической ситуации в Армении и Беларуси за 2011–2015 годы. Результаты анализа свидетельствуют об отрицательном значении коэффициента эластичности занятости по ВВП, о наличии безработицы и бедности. В то же время обосновывается, что эффективность рынка труда и его флексибилизация играют ключевую роль в экономическом развитии обеих стран. Это способствует повышению конкурентоспособности товаров и производительности труда.

Ключевые слова: рынок труда, эластичность занятости, эффективность и флексибилизация рынка труда, динамика темпов роста ВВП, экспорт, промышленность.

Statement of the problem

The Republic of Belarus is considering the development and strengthening of export potential, expansion of trade and economic and scientific-technical cooperation among the strategic directions. The Republic of Belarus and the Republic of Armenia have good prospects for expanding cooperation in the sphere of industry, agriculture,

jewelry industry, science and information technologies. Belarus is an important trade partner of Armenia, taking into account the volume of mutual trade which is third to Russia and Ukraine among the CIS countries. Bilateral trade and economic cooperation between Belarus and Armenia in recent years is rapidly developing – the bilateral trade from 2001 to 2015 increased 12.1 times (from 2.9 to

35.4 million US dollars.) under the growth of the Belarusian export to 22.7 fold (from 1.2 to 22.7 mln. USD) [12]. However, for the dynamic development of sectors with high export potential requires appropriate conditions, i.e. not only production, but also highly qualified personnel. The overview of Business Environment and Enterprise of the World Bank and the European Bank Reconstruction and Development (EBRD) has proved the existence of occupational imbalances in labor markets in the countries of the Eastern Partnership.

Formulation purposes of article

The results of the analysis of socioeconomic situation in Armenia from 2011 to 2015 could state that over the reported period the number of employed reduced, since the economic growth was accompanied by reduction in the number of employed, which is explained by higher (increase in) labor productivity. The elasticity of employment with respect to GDP was negative, while the unemployment rate remained rather high over the reported period. In 2014, the rate of unemployment in Armenia comprised 17.6%, but in 2015 18.5% on average, and this rate exceeded 24% in the case of urban settlements (in the case of the age group from 15 to 24 this rate accounted for 37.2% [13]. From 2011 to 2013, the average value of the employment elasticity with respect to GDP amounted to -0.147 [4, p 264–267], while over the period from 2011 to 2014 the value reached -0.305 [9, p.77–78]. In 2015, the level of poverty in Armenia amounted to 29.8% [7, p. 41]. Meanwhile, when negative values of the employment elasticity with respect to GDP are reported and the GDP growth rates are still positive the Government of Armenia needs to implement such policies that would result in creating more jobs and boosting the employment, thus increasing the labor demand. Therefore, the active labor market programs (ALMPs) designed and carried out in compliance with the principles stated in the Law on Employment of Armenia that became effective on January 1, 2014 by replacing the Law on Employment and Social Protection of the Population when Becoming Unemployed, need to be tailored and targeted at those industries that are of high job-creation potential (i.e. labor-intensive sectors of the economy) [5, p 4], thus boosting the labor supply in the market [10, p. 149]. According to the Armenia Development Strategy for 2014–2025 the number of employed outside the agriculture is expected to grow by 220,000 employees in 2025, and the expected average value of employment elasticity with respect to GDP for the period from 2014 to 2025 is 0.2, and an increase in the number of the employed is expected to be reported due to the decrease in the number of unemployed (the unemployment rate in 2025 is expected to reach 10% [1, p. 76–77] if the average annual GDP growth rate is

6%). Moreover, special efforts would be made to tack and address the unemployment among the young people [1, p.76–77], in designing ALMPs and other activation programs. It needs to be stated that ALMPs and activation programs can address labor market failures and other labor-market related issues if the Government of Armenia starts reporting a substantial progress in implementing the Export-Led Industrial Development Strategy [3], coupled with the fact that tourism industry, and other sectors of the economy of strategic importance report growth as well, thus ensuring increase in the number of employed in the medium-term. Meanwhile, Armenia is currently facing some constraints that hinder the successful implementation of the Strategy, since the crisis in Russia and in other Eurasian Economic Union (EAEU) member states (such as Belarus and Kazakhstan) have negatively affected the development of the Armenian economy (decline in foreign trade, and remittances of labor migrants). On the other hand, upon Armenia's accession to the EAEU the sectors of the economy such as manufacturing of construction materials, apparels, agriculture and IT industry were selected as “priority sectors” that Armenia would cooperate with other EAEU member-states [11]: i.e. to strengthen ties among Armenian companies of the respective sectors and EAEU counterparts, and etc. Therefore, one of the priority objectives of the economic policy of Armenia needs to be to ensure the growth of various sectors of economy the goods of which have competitive advantage in the markets of the EAEU member-states, and can report growth in exports to the EAEU member states and other nations. For this purpose, the Government needs to play a key role in ensuring the dynamic growth of these sectors of economy. Hence, the effectively functioning labor market (labor market efficiency) could play a crucial role in this process, since in the sector-specific labor market where a demand for respective labor force exists it could be supplied with the respective workforce, the skills and knowledge of which could satisfy the needs of the employers that would allow them to report higher labor productivity, and higher returns that would lead to an increase in real wages. Meanwhile, an increase in the demand for the respective workforce and its supply in the given sectors of economy could be ensured due to coordinated implementation of the socioeconomic policy. On the other hand labor market efficiency and flexibility [6, p.7] play a key role in the economic development of a nation, by making the goods produced by specific industries more competitive and results in higher labor productivity. Therefore, the Armenia Development Strategy for 2014–2025 addresses various policies in the context of ensuring labor market efficiency targeted at its flexibility in accordance with the principles of the European Social Charter (Revised) [4, p. 80–84].

Belarus: Belarus reported economic slowdown from 2015 to 9 month of 2016. This is evidenced by the negative dynamics of the GDP growth: over the period 2015–9/2016, it ranged from 95.6% to 99.2%. At the same time the population of the country declined in 2010–16 time span. In particular, it fell in 0.02%, while the share of the labor force in the population is steadily declining and amounted to 61.96% in 2015. In the structure of the labor force the growth of working age population is noted (the growth rate for the period 2010–2016 was 27.8%). Furthermore, a reduction of the birth rate and an increase of mortality rate were recorded. The lingering of economic growth has led to an increase of shadow (unregistered) employment in the period 2010–9/2016. Especially, it increased from 0.7% to 1%. It is necessary to take into account the peculiarities of the method of calculating the unemployment rate in the Republic of Belarus. According to the Prime Minister of Belarus, the unemployment rate in Belarus, calculated according to the methodology of the International Labor Organization does not exceed 5.2%. In spite of this, the rate of semi-forced employment is growing, as evidenced by the work time loss dynamics in the real economy: more than 90% of working time loss is because of the holidays stipulated in the agreement between the employee and the employer. Moreover, people

are involuntarily working part-time. Efforts of the State employment to reduce the level of official unemployment service (employment rate, calculated in relation to the number who applied in the order of 60%), are not effective enough, as there is a steady increase in the duration of unemployment. If in 2010 the average unemployed person finds a job within 3.9 months, then in 2015 this period rose to 4.1 months. The situation is further exacerbated in because of the migration processes, which entail a negative impact on the Republic of Belarus labor force.

Conclusion: Studies conducted by these organizations show that 55% of the Belarusian and 43% of the Ukrainian and Moldovan companies have inadequately skilled labor which from the viewpoint of enterprises is a major obstacle for their activities and development. Lower figures are characteristic to Armenia (12%) and Georgia (27%). Thus, the number of employers who feel the problem of selection of qualified personnel increased in all the EAP countries, except Georgia. In Belarus, as in other example of transition country, the problem is the gap between the qualified personnel and the requirements of the subjects of labor demand. The problem of acquisition of the required competences and qualifications of the workforce lies in the weak coordination of market mechanism of educational services and the labor market.

Reference

1. Annex to RA Government Decree # 442-N on 27th of March, 2014, p. 250, 252, 254, pp.76–77 (table 7). (in Armenian)
2. Annex to RA Government Decree # 442-N on 27th of March, 2014, p. 250, 252, 254, pp. 76–77 (table 7), p. 261. (in Armenian)
3. Annex to RA Government Decree # 49-P on 15th of December, 2011.
4. Annex to RA Government Decree # 442-N on 27th of March, 2014 г., p.264–271, pp. 80–84.
5. Islam, R. The Nexus of Economic Growth: Employment and Poverty Reduction: An Empirical Analysis, Issues in Employment and Poverty Discussion Paper No. 14, Geneva: International Labour Office, January 2004, p.4. Islam (2004) provides several hypothetical development scenarios.
6. See Sala-i-Martin, Xavier, Bilbao-Osorio, Beñat, Di Battista, Attilio, Drzeniek-Hanouz, Margareta, Geiger, Thierry and Galvan, Caroline. (2014) “The Global Competitiveness Index 2014–2015: Accelerating a Robust Recovery to Create Productive Jobs and Support Inclusive Growth”, Chapter 1.1 in The Global Competitiveness Report 2014–2015: Full Data Edition, ed. Klaus Schwab, Geneva, Switzerland: World Economic Forum, p. 7.
7. Source: NSS of Armenia, http://www.armstat.am/file/article/5.poverty_2015a_2.pdf, p. 41.
8. Makaryan, Anna, “Analysis of factors contributing to the economic growth in the Republic of Armenia” Armenia: Finance and Economics, 2015- № 3–4 (175–176), pp. 68–69, Yerevan (in Armenia).
9. Makaryan, A.R. (2016) Macroeconomic Vulnerability Issues and Measures to address them in the Republic of Armenia, Ph.D. Dissertation Thesis, Yerevan: Armenian State university of Economics, 2016, pp. 77–78 (in Armenian).
10. Макарян Анна. Роль новой модели политики занятости в снижении уровня безработицы в Республике Армения// Региональные проблемы преобразования экономики. 2015- № 4 (42), стр. 149.
11. <http://www.tert.am/ru/news/2015/07/21/sergey-sidoroski/1740334>
12. Сайт Посольства Республики Беларусь в Армении. http://armenia.mfa.gov.by/ru/bilateral_relations/trade_economic/
13. Source: National Statistical Service of Armenia (NSS), <http://armstat.am/file/doc/99499388.pdf> pp.73–80 (in Armenian).

Гусев Юрий Вениаминович

*Кандидат економічних наук, доцент,
Радник Міністра інфраструктури України
Міністерство інфраструктури України*

Гусев Юрий Вениаминович

*Кандидат экономических наук, доцент,
Советник Министра инфраструктуры Украины
Министерство инфраструктуры Украины*

Yuriy Husyev

*Ministry of Infrastructure of Ukraine
PhD in Economy, Associate Professor,
Advisor to the Minister of Infrastructure of Ukraine*

СИСТЕМА РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В КРАЇНАХ ЄВРОПИ

СИСТЕМА РЕГУЛИРОВАНИЯ ГОСУДАРСТВЕННО-ЧАСТНОГО ПАРТНЕРСТВА В СТРАНАХ ЕВРОПЫ

REGULATION SYSTEM OF PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP IN THE EUROPE

Анотація. Проведено аналіз нормативно-правового забезпечення державно-приватного партнерства в країнах Східної Європи. Визначено міжнародні стандарти державно-приватного партнерства як специфічної форми управління державною власністю з участю приватного партнера. Показані особливості регулювання механізму державно-приватного партнерства в деяких країнах Східної Європи, а саме Білорусії, Албанії, Хорватії, Румунії, Польщі. Проаналізовано принципи та ознаки здійснення державно-приватного партнерства в Україні та країнах ЄС. Розглянуто питання реформування моделей участі приватного сектора в проектах державно-приватного партнерства, а також виявлено проблеми, які зумовлено зростанням попиту на розбудову інфраструктури за умов обмежених фінансових ресурсів, посиленням конкуренції за кошти і знання, а також стимулюється успішним досвідом реалізації проектів ДПП інших держав, зокрема, розвинутих країн Західної Європи.

Ключові слова: державно-приватне партнерство, інфраструктура, нормативно-правове регулювання, форма управління.

Аннотация. Проведен анализ нормативно-правового обеспечения государственно-частного партнерства в странах Восточной Европы. Определены международные стандарты государственно-частного партнерства как специфической формы управления государственной собственностью с участием частного партнера. Показанные особенности регулирования механизма государственно-частного партнерства в некоторых странах Восточной Европы, а именно Беларуси, Албании, Хорватии, Румынии, Польше. Проанализированы принципы и признаки осуществления государственно-частного партнерства в Украине и странах ЕС. Рассмотрен вопрос реформирования моделей участия частного сектора в проектах государственно-частного партнерства, а также выявлены проблемы, которые предопределены ростом спроса на развитие инфраструктуры при условиях ограниченных финансовых ресурсов, усилением конкуренции за средства и знания, а также стимулируется успешным опытом реализации проектов ДПП других государств, в частности, развитых стран Западной Европы.

Ключевые слова: государственно-частное партнерство, инфраструктура, нормативно-правовое регулирование, форма управления.

Summary. The analysis of legal base of public-private partnerships in Eastern Europe was done. Determined international standards of public-private partnership as a specific form of state property involving a private partner. The peculiarities of regulation of public-private partnerships in some Eastern European countries, for example Belarus, Albania, Croatia, Romania and Poland. Analyzed the principles and features of the implementation public-private partnership in Ukraine and the EU. The question of reforming the model of private sector projects, public-private partnerships and identified problems caused by the growing demand for infrastructure development in conditions of limited financial resources, increased competition for resources and knowledge, and stimulates successful implementation of PPP projects other states, in particular the developed countries of Western Europe.

Key words: public-private partnerships, infrastructure, legal regulation, the form of governance.

Постановка проблеми. В Україні про державно-приватне партнерство (далі ДПП) говорять з моменту здобуття незалежності, втім тільки в 2010 році з'являється нормативне регулювання такого партнерства у вигляді рамкового закону.

Варто зазначити, що здебільшого міжнародні рамкові документи щодо визначення, стандартів, умов застосування ДПП не мають обов'язкового характеру, а виступають значною мірою *орієнтовними* для національних державних органів і не визначають чітких заходів для вдосконалення законодавства та інституційної бази здійснення ДПП (за винятком обов'язкових вимог до держав-членів ЄС).

Так, Зелена книга Європейської комісії щодо ДПП дає досить широке визначення ДПП як різних «форм співпраці між органами державної влади та діловим співтовариством, метою якої є забезпечення фінансування, будівництва, реконструкції, управління та обслуговування інфраструктури чи надання послуг». Залишаючи непорушними дискреційні повноваження національних законодавчих та виконавчих органів щодо визначення конкретних моделей та умов співпраці, Зелена книга окреслює лише основні *риски відносин* ДПП, якими є:

- тривалість співпраці державного та приватного партнерів;
- фінансування проекту приватним партнером та компенсація витрат приватного партнера (у т.ч. за рахунок державних коштів);
- провідна роль у реалізації проекту (проектуювання, завершення, впровадження, фінансування) надана приватному партнеру, тоді як дії державної сторони зосереджуються на забезпеченні нагляду за реалізацією проекту та досягненні відповідної мети (захист публічного інтересу, провадження цінової політики, тощо);
- розподіл ризиків між державним та приватним партнером, який не обов'язково передбачає перехід усіх чи більшості ризиків до приватного партнера (це питання врегульовується щодо кожного проекту в індивідуальному порядку).

У свою чергу, національні законодавства в країнах ЄС, та Східної Європи зокрема, яким визначається

правовий режим здійснення ДПП на території цих держав, сформовано нормативно-правовими актами, які розроблені з урахуванням найкращих міжнародних практик, що спрямовані, насамперед, на впровадження найбільш стабільних, чітких, передбачуваних та гнучких умов для розвитку практики ДПП. Саме тому, у нашій статті ми намагатимемось виокремити ті напрацювання в практиці регулювання ДПП в країнах Східної Європи, які варто врахувати в Україні при вдосконаленні чинного законодавства щодо впровадження механізмів державно-приватного партнерства в практичну площину.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти проблеми регулювання та розвитку державно-приватного партнерства достатньо широко розглянуті в наукових працях провідних вітчизняних і зарубіжних вчених, а саме Т. І. Єфименко, Є. Л. Черевиков, І. В. Запатріна, К. В. Павлюк, І. В. Богдан, О. В. Степанова, В. В. Гуменюк, І. В. Іголкин, І. М. Іванова, Л. П. Овчарова та ін. Визнаючи наукову і практичну цінність їх досліджень, слід зазначити, що державно-приватне партнерство, особливо в країнах з перехідною економікою потребує ефективного регулювання з боку держави. Досвід країн Східної Європи, які успішно використовують модель державно-приватного партнерства, в першу чергу для розвитку інфраструктури, яскраво ілюструє необхідність удосконалення системи регулювання такого партнерства в Україні.

Тому **метою статті** є дослідження специфіки регулювання державно-приватного партнерства в інфраструктурі в країнах Східної Європи.

Виклад основного матеріалу. На основі проведеного дослідження серед міжнародних документів щодо стандартів режиму з максимальним захистом інтересів приватного та державного партнерів в розвинених країнах, варто виокремити наступні:

А) Документи міжнародних організацій, в т.ч. МФО

1. Керівництво для законодавчих органів щодо приватного фінансування проектів у сфері інфраструктури, розроблені Комісією ООН з права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ), 2000 [1, с. 8].

2. Типові положення законодавства щодо інфраструктурних проєктів, які фінансуються приватним коштом, розроблені Комісією ООН з права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ), 2003 [2, с. 8].

3. Основні принципи сучасного закону про концесії, розроблені Європейським банком реконструкції та розвитку, 2005 [3, с. 8].

4. Основні елементи закону про Концесійні договори, розроблені Організацією економічного співробітництва та розвитку, 1999–2000 [4, с. 8].

Б) Документи Європейського Союзу:

5. Тлумачне повідомлення Європейської Комісії щодо концесій в законодавстві Співтовариства, 29.04.2000 [5, с. 8].

6. Рекомендації Європейської Комісії щодо успішного державно-приватного партнерства, 2003 [6, с. 8].

7. Зелена книга щодо державно-приватних партнерства та законодавства Співтовариства у сфері державних контрактів та концесій, 30.04.2004 [7, с. 9].

8. Повідомлення Комісії до Європейського Парламенту, Ради, Європейського соціально-економічного комітету та Комітету регіонів щодо державно-приватного партнерства та законодавства Співтовариства про державні закупівлі та концесії 15.11.2005 [8, с. 9].

9. Резолюція Європейського Парламенту щодо державно-приватного партнерства та законодавства Співтовариства про державні закупівлі та концесії, 2006 [9, с. 9].

10. Тлумачне Повідомлення Комісії щодо застосування законодавства Співтовариства про державні закупівлі та концесії до юридично-оформлених державно-приватних партнерств, 2008 [10, с. 9].

11. Директива 2014/23/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 26 лютого 2014 року про укладання договорів концесії [11, с. 9].

12. Директива 2014/24/ЄС Європейського Парламенту та Ради ЄС від 26 лютого 2014 року про державні закупівлі та скасування Директиви 2004/18/ЄС [12, с. 9].

13. Директива 2014/25/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 26 лютого 2014 року щодо здійснення закупівель організаціями, що працюють у водогосподарському, енергетичному, транспортному секторах та секторі поштових послуг, яка скасовує Директиву 2004/17/ЄС [13, с. 9].

Варто зазначити, що здебільшого документи, що наведені в групі А не мають обов'язкового характеру, а виступають значною мірою *орієнтовними, рамковими* для національних державних органів і не визначають чітких заходів для вдосконалення законодавства та інституційної бази здійснення ДПП.

Разом з тим, варто звернути увагу на те, що в групі Б, серед документів ЄС, можна виділити як тлумачні,

роз'яснювальні документи щодо ДПП, так і спеціальні директиви наднаціонального характеру останніх років, а саме починаючи з 2014 року, що регулюють **державні контракти або концесії**.

Так, для уникнення правової невизначеності та створення рівних умов для доступу на ринки держав-членів ЄС різних приватних учасників було прийнято Директиву 2014/23/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 26 лютого 2014 року про укладання договорів концесії. Варто зауважити, що державно-приватне партнерство за нормами ЄС може здійснюватися як у формі договору на виконання державного замовлення та регулюватися Директивою 2014/24/ЄС, так і у формі концесії, врегульованої Директивою 2014/23/ЄС.

До ознак ДПП належать:

- надання прав управління (користування, експлуатації) об'єктом партнерства або придбання, створення (будівництво, реконструкція, модернізація) об'єкта державно-приватного партнерства з подальшим управлінням (користуванням, експлуатацією), за умови прийняття та виконання приватним партнером інвестиційних зобов'язань відповідно до договору, укладеного в рамках державно-приватного партнерства;
- довготривалість відносин (від 5 до 50 років);
- передача приватному партнеру частини ризиків у процесі здійснення державно-приватного партнерства;
- внесення приватним партнером інвестицій в об'єкти партнерства із джерел, не заборонених законодавством.

З метою успішного досягнення вищезазначених ознак на основі статті 3. Закону України Про державно-приватне партнерство (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 40, ст. 524) слід у процесі здійснення державно-приватного партнерства дотримуватися наступних принципів:

- узгодженості інтересів державних та приватних партнерів з метою отримання взаємної вигоди;
- успішності в досягненні порівняно вищої економічної ефективності діяльності, ніж у разі здійснення такої діяльності державним партнером без залучення приватного партнера;
- справедливості розподілу ризиків між державним та приватним партнерами, пов'язаних з виконанням договорів, укладених у рамках державно-приватного партнерства;
- рівності перед законом державних та приватних партнерів та заборони будь-якої дискримінації прав державних чи приватних партнерів;
- незмінності строку дії договору, укладеного в рамках державно-приватного партнерства, цільового

- призначення та форми власності об'єктів, що перебувають у державній або комунальній власності, переданих приватному партнеру;
- визначності як державними, так і приватними партнерами, прав і обов'язків, передбачених законодавством України та визначених умовами договору, укладеного у рамках державно-приватного партнерства;
 - конкурсності у визначені приватного партнера, крім випадків, встановлених законом.

Дотримання вищезначених принципів на шляху впровадження ДПП вимагає на рівні країни наявність:

- спеціального законодавства, що формує міцну основу для різних форм ДПП, в т.ч. концесій;
- чіткої державної політики, яка є основою проектів, що реалізуються за участю приватного сектора;
- чітко сформульованих норм.

Стабільний та передбачуваний правовий режим концесії дасть можливість справедливої, прозорої та доступної системи процедур, за якими реалізуються проекти ДПП. При цьому має мати місце відповідність концесійного законодавства системі права та законодавства держави в цілому, що дозволить проводити як переговори стосовно концесійних договорів, так і реалізовувати право на оскарження в суді чи арбітражі.

Висновки та пропозиції. Аналіз законодавства країн Східної Європи у сфері ДПП свідчить про те, що для низки держав даний сектор відіграє важливе місце у залученні інвестицій та нових технологій. В той же час, дослідження свідчить, що сама якість норм законодавства не гарантує досягнення позитивного ефекту, оскільки ключовою залишається ефективність дій держави з реалізації його приписів та впровадження в практику закладених моделей ДПП.

Література

1. UNCITRAL Legislative Guide on Privately Financed Infrastructure Projects (2000), [Електронний ресурс] / www.uncitral.org. – Доступний з: http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/procurement_infrastructure/2001Guide_PFI.html
2. UNCITRAL Model Legislative Provisions on Privately Financed Infrastructure Projects (2003) [Електронний ресурс] / www.uncitral.org. – Доступний з: http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/procurement_infrastructure/2003Model_PFI.html
3. EBRD Core Principles for Modern Concessions Law [Електронний ресурс] / ppp.worldbank.org – Доступний з: <https://ppp.worldbank.org/public-private-partnership/library/ebrd-core-principles-modern-concessions-law>
4. OECD Basic Elements of a Law on Concession Agreements, 1999–2000.
5. Commission interpretative communication on concessions under Community law [Електронний ресурс] / <http://eur-lex.europa.eu> – Доступний з: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32000Y0429\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32000Y0429(01))

References

1. UNCITRAL Legislative Guide on Privately Financed Infrastructure Projects (2000) / http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/procurement_infrastructure/2001Guide_PFI.html
2. UNCITRAL Model Legislative Provisions on Privately Financed Infrastructure Projects (2003) / http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/procurement_infrastructure/2003Model_PFI.html
3. EBRD Core Principles for Modern Concessions Law / <https://ppp.worldbank.org/public-private-partnership/library/ebrd-core-principles-modern-concessions-law>
4. OECD Basic Elements of a Law on Concession Agreements, 1999–2000.
5. Commission interpretative communication on concessions under Community law [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32000Y0429\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32000Y0429(01))

Галицька Елеонора Вікторівна

*Кандидат економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів*

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Halytska Eleonora

Candidate of Economic Sciences, Professor

National university of «Kyiv-Mohyla academy»

Прімерова Олена Костянтинівна

*Кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів*

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Primierova Olena

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

National university of «Kyiv-Mohyla academy»

Семіколенова Світлана Вікторівна

*Кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів*

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Semikolenova Svitlana

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

National university of «Kyiv-Mohyla academy»

**ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ І НАУКОВА СПАДЩИНА О. О. РУСОВА
(ДО 170-Ї РІЧНИЦІ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ)**

**ЖИЗНЕННЫЙ ПУТЬ И НАУЧНОЕ НАСЛЕДИЕ А. А. РУСОВА
(К 170-ЛЕТИЮ СО ДНЯ РОЖДЕНИЯ)**

**THE LIFE AND SCIENTIFIC LEGACY OF O. RUSOV
(TO 170-TH ANNIVERSARY FROM BIRTHDAY)**

Анотація. Статтю присвячено 170-річчю з дня народження видатного статистика і громадського діяча XIX ст. О. О. Русова. Розглянуто його життєвий шлях, представлено основні публікації, охарактеризовано результати його наукових досліджень. Визначено історичну роль вченого у розвитку теоретичних та методологічних засад статистики. Визначено внесок вченого у розвиток теорії та методології статистичних досліджень, популяризацію використання статистичних методів: групувань, узагальнюючих характеристик (відносних і середніх величин), табличного і графічного методів. Особливу увагу О. О. Русов приділяв питанням проведення переписів, визначив методологічні та організаційні питання їх проведення, акцентував увагу на досвіді проведення переписів у зарубіжних країнах. В статті акцентовано увагу на розроблених вченим концептуальних основах статистичного спостереження, статистико-економічних програмах дослідження економічного та суспільного життя губерній того часу.

Ключові слова: О. О. Русов, статистика, статистико-економічне дослідження, теорія та методологія дослідження.

Аннотация. Статья посвящена 170-летию со дня рождения выдающегося статистика и общественного деятеля XIX в. А. А. Русова. Рассмотрены его жизненный путь, представлены основные публикации, охарактеризованы результаты его научных исследований. Определена историческая роль ученого в развитии теоретических и методологических основ статистики.

Определен вклад ученого в развитие теории и методологии статистических исследований, популяризацию использования статистических методов: группировки, обобщающих характеристик (относительных и средних величин), табличного и графического методов. Особое внимание А. А. Русов уделял вопросам проведения переписей, определил методологические и организационные вопросы их проведения, акцентировал внимание на опыте проведения переписей в зарубежных странах. В статье акцентировано внимание на разработанных ученым концептуальных основах статистического наблюдения, статистико-экономических программах исследования экономической и общественной жизни губерний того времени.

Ключевые слова: А. А. Русов, статистика, статистико-экономическое исследование, теория и методология исследования.

Summary. The article is devoted to the 170th anniversary of the birth of a prominent statistician and a public figure of XIX century O. O. Rusov. The article deals with his life, presents his main publications, and describes the results of his research. The historical role of the scientist in the development of theoretical and methodological principles of statistics is discovered. The article describes the contribution to the development of scientific theory and methodology of statistical research, promotion of the use of statistical methods: grouping, generalization (relative and average values), tabular and graphical methods. Particular attention O. O. Rusov gave to census, defined methodological and organizational aspects of their implementation, focused on the experience of censuses in foreign countries. In the article attention is focused on the conceptual framework of statistical observations, statistical and economic research programs of economic and social life of the provinces at the time, which were developed by scientist.

Key words: O. Rusov, statistics, statistical and economic research, theory and methodology of research.

Випускника Київського університету, етнографа, громадського діяча Олександра Олександровича Русова (1847–1915) називали «батьком української земської статистики». Він народився в м. Києві 7 лютого 1847 р. У 1868 р. закінчив історико-філологічний факультет Київського університету. Кілька років працював викладачем гімназії у Києві, займався етнографією та видавничою діяльністю. Був активним членом Російського географічного товариства. У 1874 р. брав участь у підготовці перепису населення Києва. Пізніше керував переписами в Ніжині, Харкові і Чернігові. Був одним з організаторів проведення оціночно-статистичних робіт (т. зв. чернігівської земської статистики) на Чернігівщині (1875–1878). Неодноразово виїжджав на навчання за кордон. У 1878–1880 рр. О. О. Русов працював у Ніжинському земстві, 1882–1894 рр. керував оціночно-статистичною роботою в Херсонській і Харківській губерніях.

У 1894–1898 рр. розробляв економічний баланс Чернігівської губернії, здійснив узагальнення зібраних земськими статистиками матеріалів по 15 повітах губернії. В 1899–1902 рр. завідував статистичним бюро Полтавського губернського земства, де організував подвірний перепис та оціночний опис її повітів і міст. У 1902 р. змушений залишити Полтаву і переїхати до Петербурга. В 1902–1908 рр. очолював статистичний відділ Петербурзької страхової контори, працював у статистичній комісії Вільного економічного товариства, виконуючи постійно ті чи інші завдання комісії. У 1903 р. вчений виступив з доповіддю на засіданні комісії щодо питань введення викладання статистики у середніх навчальних закладах. В 1908–1915 рр. викладав статистику в Київському комерційному інституті.

До основних економіко-статистичних праць О. О. Русова слід віднести: «Приклади опису окремих землеробських господарств у поселеннях Довжицької волості» (1877), «Ніжинський повіт. Статистико-економічний опис з проектами оцінки нерухомого майна повіту, таблицями і двома картами» (1880), «Харків за переписом 1892 року» (1893), «Опис Чернігівської губернії» (2 тт. 1898–99), «Короткий огляд розвитку російської оціночної статистики» (1913), інші.

О. О. Русов — філолог за спеціальністю, а за покликанням — поет і музикант, був «вельми переконаним українофілом і великим знавцем української давнини, фольклору та музики». Розпочавши свою статистичну діяльність він «з самого початку зарекомендував себе першорядним статистиком, і за короткий час зайняв провідне місце серед найвизначніших статистиків» свого часу [2, с. 26].

Одними з перших статистичних досліджень вченого були праці «Приклади опису окремих землеробських господарств у поселеннях Довжицької волості» та «Статистико-економічний опис Довжицької волості Чернігівського повіту», які було опубліковано у працях статистичного відділення при Чернігівській губернській земській управі (1877). Автор, використовуючи дані опитування селян та враховуючи характеристики достатку селянських господарств, виділив три їх типи: «бідні», «середні» і «багаті» [3, с. 122]. Характеризуючи кожний з виділених типів, учений досліджує склад родини, їх стать та вік для визначення «робочої чисельності населення», аналізує статок зазначених господарств, а саме, кількість землі (десятин), худоби, коней; у вартісному виразі (в руб.) будівель і споруд, худоби, знарядь праці, убранства приміщень, одягу та їжі, податків, зборів та платежів тощо. Поряд з цим

вчений визначає доходи від сільськогосподарської діяльності з урахуванням цін по кожному окремому її виду. Він переконаний, що усереднення обчислень за доходами і витратами не дозволяє надати реальну характеристику господарствам. Заслуговує на увагу здійснений дослідником порівняльний аналіз рівня добробуту селянських господарств Чернігівської і Київської губерній (за даними П. Чубинського). Проведений вченим аналіз бюджетів селянських господарств Чернігівщини засвідчив «більшу заможність селян Київської губернії порівняно з селянами Чернігівського повіту» [3, с. 137]. О.О. Русов підкреслює: «Збирання фактів про три типи господарств у різних місцевостях чернігівської губернії може надати багатий матеріал для порівняння як самих цих фактів, так і умов, що їх спричинили» [3, с. 138].

Вчений при статистико-економічному дослідженні Довжицької волості насамперед зосередив увагу на розмірі земельних ділянок, їх розподілі за угіддями та розподілі власників землі за станом. Також було структуровано сільськогосподарські угіддя та проаналізовано оплату сільськогосподарської праці. За даними Статистичного комітету (1874 р.) надано характеристику поселень Довжицької волості та чисельності населення, розподіленої за статтю та станом, статтю та віком. Автором обчислено середні та відносні статистичні показники по поселенням, зокрема, «кількість осіб на 1 двір» [4, с. 171].

О.О. Русов підкреслював, що на Чернігівщині набуло розвитку «услід за землеробством, ... розведення мануфактурних рослин — коноплі, льону ...», так звані «місцеві заняття населення»: прядіння пряжі, виробництво тканин, мережева, вовнопрядіння тощо [4, с. 203]. Вчений характеризує «жіночий промисел», аналізує продуктивність жіночої праці та її оплати. Він вважає за необхідне при проведенні земських статистичних робіт звертати увагу і на інші «домашні та відхідні» промисли: бджільництво та рибальство, «бурначество та сплав плотів», а також «поденні роботи»: візництво, «горшочний кустарний промисел», перевезення дров тощо.

Навіть у перших своїх наукових працях О.О. Русов демонструє глибину розробки питань, ґрунтовність й різнобічність проведених досліджень. Саме цим пояснюється те, що «звернення Ніжинських земців до О. Русова не було випадковим. Вони чудово знали його добропорядність, високий професіоналізм, самовідданість при виконанні будь-якої роботи» [13, с. 52].

У 1880 р. вийшло з друку дослідження О.О. Русова «Ніжинський повіт. Статистико-економічний опис з проектами оцінки нерухомого майна повіту, таблицями і двома картами», яке було виконане за пропозицією Ніжинського повітового земства [6]. Працюючи з двома помічниками, вчений застосував експедиційний спосіб опитування. Він не тільки цікавився умо-

вами господарського побуту, а й соціальними проблемами. Наукова праця складається з таких розділів: 1. Територія та населення; 2. Сільське господарство; 3. Проект оцінки земельних угідь; 4. Будівлі. Автор зазначав, що при проведенні статистико-економічного дослідження Ніжинського повіту за основу було взято програми, які застосовувалися для збирання відомостей в інших повітах Чернігівської губернії. Способи та прийоми дослідження визначалися відповідно до мети, завдань та об'єкта дослідження. В результаті інтенсивної та кропіткої роботи був зібраний великий обсяг достовірної і унікальної інформації. Незважаючи на це, вчений був надзвичайно вимогливим до себе і стосовно отриманих відомостей зазначав, що «матеріали не завжди могли бути зібрані в бажаній повноті та правильності. Тому дану працю можна вважати тільки за початок для вивчення повіту, що потребує постійних подальших доповнень і виправлень» [6, с. XIV]. Вчений неформально ставився до будь-якої справи і вважав себе «невиправним класиком», що вводив в опис повітів свою програму з географії, топографії, етнографії, аерографії, метеографії тощо. За цю працю О.О. Русов був нагороджений золотою медаллю Російського географічного товариства [14, с. 298].

У цьому ж 1880 р. вчений публікує «Досвід програми для вивчення економічних і суспільних відносин у південноросійському селі» [5]. Запитання програми побудовано в такій послідовності: спочатку — географічні та загальні статистичні відомості щодо населення; потім — щодо майна, праці, капіталу та споживання; останнім блоком є запитання щодо форм сільського співжиття, деякі з них охоплюють «сферу сімейної та особистої моральності». В цій науковій праці він коротко характеризує і програми, які було розроблено українськими дослідниками до нього, зокрема програму М.І. Зібера. О.О. Русов вважав, що «програма М.І. Зібера молодим працівникам може слугувати прекрасним керівництвом. Може здійсниться і бажання автора, що практика вкаже на необґрунтованість деяких його положень і внесе поправки в його програму, яку він назвав «Досвідом програми» [5, с. 18]. Більш детальну доповідь щодо цієї програми О.О. Русов зробив на засіданні статистичної комісії при III відділенні Вільного економічного товариства 9 грудня 1903 р. і опублікував її. Він вважав за потрібне повернутись до цієї програми, оскільки вона є «головним джерелом при складанні практичних програм» земської статистики, а також тому, що неодноразово доводилося «отримувати запити від статистиків» щодо можливості її придбання [10, с. 35–36].

Маючи різнобічні та ґрунтовні знання з багатьох галузей науки та суспільного життя, О.О. Русов був переконаний у необхідності допомоги практикам-статистикам університетськими професорами

у «виробленні методів збору» статистичних даних. На його думку, «почесне місце» у вирішенні даних питань займав професор Лейпцігського університету Карл Бюхер, розробивши «програму для дослідження форм домашнього і так званого ... кустарного виробництва». Вчений підкреслює «особливу цінність» статистичних даних можливих вітчизняних досліджень, оскільки, в країні «кустарні і домашні виробництва широко розповсюджені» [9, с. 40]. Заслугує на увагу зроблена автором порівняльна характеристика німецької та вітчизняної класифікації селян і ремісників.

О. О. Русов зазначав, що для майбутніх поколінь величезне значення має достовірне відтворення економічного життя та економічних відносин губернії того часу. Втіленням цієї мети стала його фундаментальна двотомна праця «Опис Чернігівської губернії», яку було відзначено премією Харківського університету та золотою медаллю Російського географічного товариства. Структурно робота складається із двох томів, перший – з 10 розділів, другий – з 7. Дослідження починається з так званих попередніх відомостей щодо утворення губернії, її складу, заселення території та зміни складу населення протягом XVIII–XIX ст.; описує природні ресурси (клімат, ґрунти, водні ресурси тощо), аналізує розподіл площ губернії за угіддями (1860–1890), землеволодінням, лісами, луками; оцінює розвиток рільництва та скотарства. Окрім основного матеріалу, в першому томі наведено численні додатки, креслення, карти та картограми. У другому томі вчений досліджував населення губернії за різними ознаками, народну освіту, стан шляхів, промисловість, медицину та ін. Також аналізуються в динаміці обсяги земських доходів (1896–1898) і земських витрат губернії (1890–1897), проводиться порівняльний аналіз земських витрат Чернігівської губернії з витратами інших губерній. Як і в першому томі даної праці, вчений наводить численні додатки, карти і картограми [7].

На думку вченого, якщо «цифри 1-го тому до певної міри визначають, яким великим може бути виробництво найголовніших землеробських продуктів на території Чернігівської губернії, то у другому томі також намічені розміри задоволення лише найголовніших потреб (страхування житла, освіти, транспорту, лікування від хвороб) і визначені загальні суми платежів населення». О. О. Русов наголошував, що, незважаючи на великий обсяг зібраного, обробленого та проаналізованого матеріалу, зрозуміти розміри всіх потреб життя: «матеріальних, суспільних, розумових, моральних, естетичних, релігійних і т.п. – можливо буде встановити лише тоді, коли статистичними дослідженнями будуть накопичені матеріали про бюджети різних економічних одиниць». Проте, на жаль,

зазначав автор, цей процес ще тільки починається і не набув належного розвитку [7, с. X].

Дослідники історії статистики визнавали високий науковий рівень дослідження і зазначали, що це найкраща наукова праця, написана про Чернігівщину того часу. В «Описі Чернігівської губернії» О. О. Русов широко використовував статистичні методи: групувань, узагальнюючих характеристик, табличний, графічний та ін. Методологічні підходи до проведення даного дослідження були застосовані згодом і в інших українських земських статистичних відділеннях. О. О. Русов був надзвичайно добросовісним, віддавався роботі з-за захопленням. «Кожне слово, кожна цифра, що випускалася ним до друку, були ретельно, до педантизму виважені та перевірені. Такої ж ретельності він вимагав і від своїх співробітників». Із тих, хто «працював під його керівництвом, вийшло чимало корисних земських працівників» [12, с. 306].

Неодноразово О. О. Русов виступав з публічними лекціями, що стосувались знакових подій в Харківській губернії. Так, підсумовуючи результати перепису 1892 р. в м. Харкові, вчений підкреслював важливість цифрової інформації для характеристики масштабів міста. І зазначав, що «в Європейській Росії лише 5 міст перевищують Харків за величиною ... в Харкові 90 років тому було лише 11 тисяч жителів, а зараз в усякому разі більше 150 тисяч» [8, с. 31]. В своїй лекції вчений окреслив мету проведення переписів, розглянув методологічні та організаційні питання їх проведення, акцентував увагу на досвіді проведення переписів у зарубіжних країнах.

У період роботи в Київському комерційному інституті О. О. Русов плідно працював над курсами лекцій зі статистики, прагнув узагальнити накопичений матеріал та висловити свою точку зору щодо розвитку земської статистики, бажаючи залишити нащадкам напрацювання попередніх років. У цей час він публікує «Про залізничну статистику. Конспект курсу» (1911), «Короткий огляд розвитку російської оцінної статистики» (1913), «Коротка енциклопедія земської справи в її історичному розвитку» (1914) та ін. Останні дві його праці були видані «Гуртком студентів киян» Київського комерційного інституту. Вони стали останнім науковим доробком вченого, підсумком його багаторічної наукової статистичної діяльності. В даних працях він розкрив значення і охарактеризував етапи еволюційного розвитку оцінної статистики, роль та значення земств й історичний розвиток земської справи.

О. О. Русов був «особливою людиною... Головною відмінною його рисою була надзвичайна правдивість. Він був абсолютно далеким від всякої фальші, нещирості та життєвих компромісів». Його вирізняли доброта, надзвичайно гуманне відношення до людей та «повага до чужої особистості» [12, с. 307].

Література

1. Галицька Е. В. Етапи формування та розвитку статистики як науки / Е. В. Галицька, О. К. Прімерова // Теорія статистики: підручник. — К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. — С. 9–69.
2. Побірченко Н. Олександр Олександрович Русов — український громадський діяч, вчений, педагог. Короткий життєпис / Н. Побірченко. — К.: Педагогічна думка, 1998. — 72 с.
3. Русов А. А. Примеры описания отдельных земельных хозяйств в поселениях Довжицкой волости Черниговской губернии / А. А. Русов // Труды стат. отделения при Черниговской губернской земской управе. — Чернигов: Изд-во Черниговского губернского земства, 1977. — Вып. I. — С. 119–148.
4. Русов А. А. Статистики-экономическая описание Довжицкой волости Черниговского уезда / А. А. Русов // Труды стат. отделения при Черниговской губернской земской управе. — 1977. — Вып. I. — С. 149–285.
5. Русов А. Опыт программы для изучения экономических и общественных отношений в южно-русском селе / А. Русов. — К.: Типография Е. Т. Керер, 1880. — II + 18 с.
6. Русов А. А. Нежинский уезд. Статистико-экономическое описание с проектами оценки недвижимых имуществ уезда, таблицами и двумя картами. Состав. по поручению Уездного земства при помощи Л. Н. Жебунева и С. В. Зубка / А. А. Русов — К.: Типо-лит. Д. С. Повальского, 1880. — XIV + 359 + 42 с.
7. Русов А. А. Описание Черниговской губернии: в 2 т. / А. А. Русов. — Чернигов: Тип. Губернского земства, 1898–1899. — Т. 1. — 1898. — XII + 438 + 124 с. Т. 2. — 1899. — XII + 378 + 327 с.
8. Русов А. А. Харьков по переписи 1892 года / Харьковский сборник. Литературно-научное приложение к «Харьковскому календарю» на 1893. Выпуск 7. — Тип. Губернского Правления. — 1893. — С. 29–66.
9. Русов А. А. Программа для исследования кустарных и домашних производств профессора К. Бюхера / А. А. Русов // Земский сборник Черниговской губернии — 1894. — № 4. — С. 39–45.
10. Русов А. А. О статистики-экономической программе Н. И. Зиберы / А. А. Русов // Труды Вольного Экономического общества. — 1903. — № 6. — С. 35–52.
11. Русов А. А. Краткий обзор развития русской оценочной статистики / А. А. Русов. — К.: Издание «Кружка студентов Киевлян» Киевского коммерческого института. Типография А. И. Гросман, 1913. — 119 с.
12. Хижняков В. Памяти А. А. Русова / В. Хижняков // Русские записки. — 1915. — № 11. — С. 305–308.
13. Шевченко В. Олександр Русов і Чернігівщина / В. Шевченко // Сіверянський літопис. — 1995. — № 2. — С. 50–53.
14. Энциклопедический словарь / Под ред. К. К. Арсеньева, О. О. Петрушевского. — СПб: Ф. А. Брокгауз, И. А. Ефрон, 1899 — Т. XXVII. — С. 298.

References

1. Galytska, E. and Primierova, O. (2008), *Teoriia statystyky [Theory of statistics]*, Publishing and printing center «Kyiv University», Kyiv.
2. Pobirchenko, N. (1998), *Oleksandr Oleksandrovych Rusov — ukrainyskiy hromadyskiy diiach, vcheniy, pedahoh. Korotkyi zhyttiepis [Alexander Russov — Ukrainian public figure, scientist and teacher. Short biography]*, Pedagogical idea, Kyiv.
3. Rusov, A. (1977), «Examples of descriptions of individual agricultural holdings in the settlements of the Dovzhytsa Volost of the Chernigov Province», *Trudy stat. otdelenija pri Chernigovskoj gubernskoj zemskoj uprave*, Vol.1, pp. 119–148.
4. Rusov, A. «Statistics-economic description of the Dovzhytsa Volost of the Chernigov Uyezd», *Trudy stat. otdelenija pri Chernigovskoj gubernskoj zemskoj uprave*, Vol.1, pp. 149–285.
5. Rusov, A. (1880), *Opyt programmy dlja izuchenija 'ekonomicheskikh i obschestvennyh otnoshenij v juzhno-russkom sele [Experience of the program for studying economic and social relations in the South-Russian village]*, Printing house E. T. Kerer, Kyiv.
6. Rusov, A. (1880), *Nezhinskij uезд. Statistiko-'ekonomicheskoe opisanie s proektami ocenki nedvizhimih imuschestv uezda tablicjami i dvumja kartami. Sostav. po porucheniju Uezdnogo zemstva pri pomoschi L.N. Zhebuneva i S.V. Zubka [Nezhinsky district. Statistical and economic description with the projects for assessing the real estate of the county, tables and two maps. Composed on behalf of the Uyezd Zemstvo with the help of L.N. Zhebuneva and S.V. Zubka]*, Printing house Povalskogo, Kyiv.
7. Rusov, A. (1899), *Opisanie Chernigovskoj gubernii: v 2 t. [Description of Chernigov province: 2 Vol.]*, Chernigov.
8. Rusov, A. (1893), «Kharkov according to the census of 1892», *Har'kovskij sbornik. Literaturno-nauchnoe prilozhenie k Har'kovskomu kalendarju na 1893*, Vol. 7, pp. 29–66.
9. Rusov, A. (1894), «The program for the study of artisanal and home production of Professor K. Buecher», *Zemskij sbornik Chernigovskoj gubernii*, Vol. 4, pp. 39–45.
10. Rusov, A. (1903), «About statistics and economic program of N. Zieber», *Trudy Vol'nogo 'Ekonomicheskogo obschestva*, Vol. 6, pp. 35–52.
11. Rusov, A. (1913), *Kratkij obzor razvitija russkoj ocenочноj statistiki [A brief overview of the development of Russian appraisal statistics]*, Printing house A. Grosman, Kyiv.
12. Hizhnjakov, V. (1915) «In memory of A. A. Rusova», *Russkie zapiski*, Vol. 11, pp. 305–308.
13. Shevchenko, V. (1995), «O. Rusov and Chernihiv», *Sverjans'kij ltopis*, Vol. 2, pp. 50–53.
14. Arsenev, K.K. and Petrushevskiy O. O. (1892), *Entsiklopedicheskiy slovar [Encyclopedic dictionary]*, F. A. Brokgaуз, I. A. Efron, Saint Petersburg.

Sargsyan Lilit Norayr

PhD in Economics, Research Associate

Institute of Economics after M. Kotanyan, NAS RA

Саргсян Лилит Норайровна

к.э.н., научный сотрудник

Институт экономики им. М. Котаняна, НАН РА

PROSPECTS OF IRANIAN INVESTMENTS IN RA

ПЕРСПЕКТИВЫ ИРАНСКИХ ИНВЕСТИЦИЙ В РА

Summary. *The base for Armenian-Iran economic relations was laid from the very first days of independence of the Republic of Armenia. Nevertheless, at present the Iranian investments in Armenian economy are quite small due to the small consumer market of RA. In 2015, by becoming a member of EAEU, Armenia opens wide horizons for its investors considering the huge export market of the EAEU. The aim of this article is to identify the sectors of RA economy, which will allow the Iranian investors to make more profitable investments and to enter the EAEU market. For this research is applied the comparative analysis method.*

Keywords: *Foreign direct investments, investment climat, comparative analysis, revealed comparative advantage, EAEU market.*

Аннотация. *Основа армяно-иранских экономических отношений была заложена с первых дней независимости Республики Армения. Тем не менее, в настоящее время иранские инвестиции в армянскую экономику довольно малы из-за малого потребительского рынка РА. В 2015 году, став членом ЕАЭС, Армения открывает широкие горизонты для своих инвесторов в виде возможности выхода на огромный рынок ЕАЭС. Целью данной статьи является выявить сектора экономики РА, которые позволят иранским инвесторам сделать более выгодные инвестиции и выйти на рынок ЕАЭС. Для этого исследования применяется метод сравнительного анализа.*

Ключевые слова: *прямые иностранные инвестиции, инвестиционный климат, сравнительный анализ, выявленные сравнительные преимущества, рынок ЕАЭС.*

1. Statement of the problem

The Armenian-Iranian economic cooperation was originated from the very first days of Armenia's independence. The Islamic Republic of Iran (here in after referred to as the IRI) was among the first which on 25 December 1991 officially recognized the independence of the Republic of Armenia (here in after referred to as RA), thereby establishing the grounds for diplomatic and economic relations [15].

In 1990 the Republic of Armenia was in an unfavorable economic condition losing their foreign markets because of collapse of USSR. But this was not the only disaster for Armenia. RA suffered losses of human resources and of production capacities because of 1988-th earthquake and 1992-th Artsakh war. In these conditions the good relationships with neighboring Iran was very important for the further development of RA.

Statistical data, however, evidence that up to now the level of the Armenian-Iranian trade and investment cooperation is not satisfactory. As of the end of September 2016, the gross flow of FDI from the IRI to RA made 0.06% [10] of gross flow of total FDI in RA as of the same period, the same indicator did not exceed 0.1% in 1995–2015 [12]. This fact, however, has a number of objective reasons. The consumer market of RA is quite small, RA and the IRI are neighboring countries, therefore, when making investments in Armenia the Iranian businessmen do not resolve the problem of entering more distant markets. Also we can state the fact, that in the small consumer market of RA there are already goods of different countries, both imported and locally produced, thus it is not so easy for the Iranian businessmen to resist the existing competition. This situation was during until 2015, when Armenia became a member of the Eurasian Economic

Union (here in after referred to as the EAEU), thus opening the doors to the EAEU multimillion market for the investors in RA. This may serve as a new incentive to the Armenian-Iranian investment cooperation.

2. Analysis of recent researches and publications

The investment climate of RA and the factors impacting on it are analyzed by many economists. In his study Frunzik Voskanyan state that corruption hurts investment: he said that corruption not only affects the budget investments but also reduces the budget revenues by tax evasion and poor tax administration, which can be disastrous for further development of Armenia [11].

Many economists and international organizations have addressed the analysis of the Armenian-Iranian economic relations. European Center for Strategic Studies and Security has presented the possible areas of the Armenian-Iranian economic cooperation, including trade, energy sector, transportation system, etc.[3]. The economist L. Petrosyan has referred to the development of the Armenian-Iranian relations in 1991–2008 [26]. H. Markosyan and A. Minasyan have focused on the comparative analysis of individual sectors of economy of RA and the IRI, as a result of which have concluded that at present there exist a lot of preconditions for Armenian-Iranian economic cooperation [4].

T. Torosyan has addressed the Armenian-Iranian trade relations, indicating key reasons for decline and growth in the Armenian-Iranian commodity circulation [8]. H. Naveh touched upon the analysis of the Armenian-Iranian trade relations, presenting the Armenian-Iranian joint business prospects, as well as analyzing the Armenian-Iranian export and import dynamics in 2000–2010 [6].

The analyses by T. Torosyan and M. Afra were directed to disclosing the competitiveness of the Iranian goods in the Armenian market, which revealed that in the Armenian market the Iranian goods were consumed mainly in 1992–2002, after which their competitiveness in the market was sharply declined, driven by the import of similar and more high-quality goods from European and other countries [7].

T. Torosyan and A. Yusefi have referred to the analysis of dynamics of the Armenian-Iranian investments, indicating that these investments are not of a satisfactory character and showing those main sectors of the economy in which investments have been made by the Iranian businessmen [9].

Various Armenian and other foreign authors have addressed the analysis of the Armenian-Iranian economic relations as well.

3. Formulation purposes of article

The problems of this research are presented below:

- to explain strengths and weaknesses of Armenian investment climate for Iranian investors,
- to reveal the sectors of the economy of RA, with more profitability for Iranian investors in the context of export to the EAEU market.

4. The main material

We have analyzed the factors supporting the investment climate of Armenia and Iran, distinguishing the similarities and differences, aiming to understand whether in new economic conditions there is a prospect for significant increase in the Iranian investments in RA and what reality should the Iranian investors face up when making investments in Armenia.

First, let us refer to the similarities between investment conditions of both countries.

- Both in RA and the IRI the protection of investments is established by the law — in RA by RA Law on Foreign Investments adopted in 1994[20] and in the IRI by the Foreign Investment Promotion and Protection Act (FIPPA) adopted in 2002[18], according to which foreign investments made in the country are guaranteed, a non-discriminatory approach is ensured for domestic and foreign investors, etc.
- According to the same laws, both in RA and the IRI the enterprises with foreign capital are not subject to nationalization or confiscation, except for the extraordinary cases stipulated by the law. In such cases, the FDI must be totally reimbursed by current prices.
- RA and the IRI from 1995 and 2003 respectively are the members of the Multilateral Investment Guarantee Agency of World Bank Group [23], which means that foreign investments made in these two countries are insured by this agency against the risks arising for non-economic reasons.
- There operate free economic zones in RA and the IRI, where the investors are provided with tax and customs privileges.

However, RA investment climate has also a number of differences in comparison to the Iranian investment climate, which need to be taken into account by the Iranian businessmen when making investments in Armenia.

Natural and geographical differences

- The IRI is rich in natural resources, whereas RA is not. The consumer market's differences
- The domestic consumer market of the IRI is quite large, whereas RA consumer market is small, however, when making investments in Armenia it is possible to export manufactured goods to the EAEU market under privileged conditions, and businessmen making investments in Iran lack such an opportunity.
- At the same time the life expectancy at birth in IRI is a little higher than in RA since 2010 [21].

- Therefore the annual growth of GDP per capita in RA is much higher, than in IRI, however the GDP per capita in RA is less, than in IRI [21].

Differences related to production factors

- The FDI inflow in RA less than in IRI.
- The minimum salary in RA is AMD55000, in the IRI it is equivalent to about AMD78000 [19].
- The adults' literacy level, which is prioritized as a qualitative indicator of the workforce, is 100% in RA and 84% in the IRI [13].
- The interest rate of the credits provided to the private sector by commercial banks is 16.41% in average in RA, which is higher than the same indicator in the IRI. In IRI the this indicator is 14% in average [21].
- The index of innovations of 35.14 in RA is higher than that in the IRI of 30.52 [2].

Differences related to the activities of enterprises

- In terms of ease of doing business RA is ranked the 38th in the world and the IRI the 120th [10].
- In order to register a business in RA 4 days are required and in the IRI it takes 15.5 days, moreover the start-up procedures to register a business in RA is less, than in IRI [5].
- Enterprises operating in Armenia pay 10 types of taxes, and 20 – in the IRI [21].
- In RA the profit tax rate is 20% [20], in the IRI it is 25% and the income tax in RA is 24.4–28%, but in IRI it is 30% [22].
- What about construction permit, in RA this process takes 84 days, in IRI this takes a little long time-99 days [6].
- When carrying activities in one of the free economic zones of Iran, legal entities are exempt from profit tax and individuals from income tax for 15 years [14]. When carrying activities in RA under the same conditions, legal entities and individuals are exempt from profit tax and income tax respectively for an indefinite period of time [16].
- A foreign investor and foreign resident can take out up to USD10000 in cash from RA [17], and up to USD5000 from the IRI [24]. In case of exceeding this amount, the necessary amount should be withdrawn through the banking system.
- The index of protection of minority investors in RA is much higher (53), than in IRI (165). This means that minority investors were more protected in RA [10].
- Taking into account some freedom indexes we can state that in RA almost all of them are higher, than in IRI: this is true for labour freedom, trade freedom, business freedom, corruption freedom, investment freedom, economic freedom, financial freedom index etc [21].

Differences related to the foreign trade

- The annual growth of export in RA is more higher, than in IRI [13].

- What about the cost to export and cost to import, we must state that this indicator in RA is higher, so export and import are more expensive, than in IRI [21].
- At the same time the time for export and time for import in RA is less, than in IRI [10].

Among the above differences there are such that argument in favor of making investments in the IRI, whereas some other points evidence in favor of investing in RA. Therefore, the investors of both countries considering the above stated circumstances will be able to calculate gains and losses on the investments in each country, based on which the decision on making the investments shall be reached.

It is clear, however, that investments made in various sectors of RA economy will ensure different results for the Iranian businessmen. Thus, the question arises as to which sector can be more promising for the Iranian businessmen to make investments.

Naturally, both in RA and the IRI there are sectors of economy where the operating entities are able to ensure competitiveness in foreign markets, considering the environmental, cultural, organizational, technical and technological and other factors.

From our side, as an indicator of having advantage in the EAEU market a revealed comparative advantage indicator offered by Bela Balassa is considered [1].

Thus, based on calculations let us identify the presence or absence of a revealed comparative advantage in each sector of economy of RA and the IRI. The sectors where both countries will have a revealed comparative advantage will be considered by us as an option for creation of an efficient investment cooperation through the establishment of joint ventures. The sectors where RA will and the IRI will not have a revealed comparative advantage will be regarded as promising sectors for investment in RA by the IRI. Calculations were made based on the information of the World Bank [25] for 2010–2015. As a result we can state that the most efficient sector of RA and the IRI economy for establishment of joint ventures is the mining sector where both countries have revealed comparative advantage in exports. Moreover, in this case it will not be effective to establish a joint venture in the near border free trade zone. This is one of unique areas where it would be desirable to make cluster-based investments in the same area where the relevant ore mines are located.

In addition, in RA the effective sectors for the Iranian investments can be food industry, production of stones, plaster and cement, precious stones and metals and also base metals and items of metal origin. At the same time, in some cases production of items of metal origin can be a logical continuation of activities of an entity established in the area of extraction of the given metal ore.

5. Insights from this study and perspectives for further research in this direction

The analysis conducted shows that RA investment climate has many advantages in comparison to the IRI investment climate from the point of view of public literacy, use of innovations, ease of doing business, business evaluation period, number of taxes paid by the entities and other factors. The sectorial analysis evidences that for the Iranian businessmen the best sector for establishment

of joint ventures with Armenian partners is the mining sector, and in the food industry, production of stones and glass and items of metal origin the Iranian businessmen can make profitable investments both jointly with Armenian partners and alone. The investments made by this principle will enable the Iranian businessmen to enter the EAEU market on favorable terms by making investments in Armenia.

References

1. Balassa B., Trade Liberalisation and Revealed Comparative Advantage, The Manchester School, V 33, May 1965, pp. 99–123.
2. Cornell University, INSEAD, and the WIPO, The Global Innovation Index 2016 Winning with Global Innovation, 2016, p. 22–23.
3. ESISC, The Armenia-Iran Relationship, Edited by Claude Moniquet and William Racimora, January, 2013, 65 pp.
4. Markosyan H., Minasyan A. Comparative analysis of the economies of Armenia and Iran, Current issues of social and economic development in RA, conference materials, E. 2016, p. 290–296.
5. NAS RA, Social and economic situation in Armenia in January–October 2016, p. 115.
6. Naveh H. M., Trade relations between Armenia and Iran, Hayastan: Finances and Economy, #11 (137) november 2011, p. 35–38.
7. Горосян Т., Афра М., Конкурентные преимущества товаров иранского происхождения на армянском рынке//Фундаментальные и прикладные научные исследования: сборник статей Международной научно-практической конференции (10 октября 2015 г., Москва)-Москва: РИОЕФИР, стр. 56–59.
8. Torosyan T., Trade and economic relations between Armenia and Iran, Hayastan: Finances and Economy, #6 2002, p. 13–24.
9. Torosyan T., Yusefi A., Foreign Direct Investments between RA and the IRI, The issues of social and economic stable development of the Republic of Armenia, collection of scientific articles 1(23) – 2016 ISSN1829–294, p. 20–25.
10. The World Bank, Doing Business Comparing Business Regulation for Domestic Firms in 190 Economies 2017, 2017, p. 190–213.
11. Voskanyan F., A study of the effects of corruption on economic and political development of Armenia, Yerevan, November 2000, p. 27–38, /61 pp./
12. <http://armstat.am/am/?nid=246>
13. <http://data.worldbank.org/indicator/SE.ADT.LITR.ZS>
14. http://irexpo.net/document/doing_business_in_iran.pdf
15. <http://mfa.am/hy/country-by-country/ir/>
16. <http://mineconomy.am/eng/505/free.html>
17. <http://www.iatatravelcentre.com/AM-Armenia-customs-currency-airport-tax-regulations-details.htm>
18. <http://www.iran-investment.org/irsubpage8.html>
19. <http://www.nationmaster.com/country-info/compare/Armenia/Iran>
20. <http://www.parliament.am/>
21. <http://www.theglobaleconomy.com/compare-countries/>
22. <https://web.archive.org/web/20120504043306/http://www.taxarticles.info:80/2009/06/iran-tax-system-at-a-glance/>
23. <https://www.miga.org/who-we-are/member-countries/>
24. <http://www.iatatravelcentre.com/IR-Iran-customs-currency-airport-tax-regulations-details.htm>
25. www.wits.worldbank.org
26. http://ysu.am/files/03L_Petrosyan.pdf

References

1. Balassa B., Trade Liberalisation and Revealed Comparative Advantage, The Manchester School, V 33, May 1965, pp. 99–123.
2. Cornell University, INSEAD, and the WIPO, The Global Innovation Index 2016 Winning with Global Innovation, 2016, p. 22–23.
3. ESISC, The Armenia-Iran Relationship, Edited by Claude Moniquet and William Racimora, January, 2013, 65 pp.

4. Markosyan H., Minasyan A. Comparative analysis of the economies of Armenia and Iran, Current issues of social and economic development in RA, conference materials, E. 2016, p. 290–296.
5. NAS RA, Social and economic situation in Armenia in January-October 2016, p. 115.
6. Naveh H.M., Trade relations between Armenia and Iran, Hayastan: Finances and Economy, #11 (137) november 2011, p. 35–38.
7. Torosyan T., Afra M., Competitive advantages of iranian goods on armenian market// Fundamental and applied scientific research: a collection of articles of the International Scientific and Practical Conference (10 October 2015, Moscow) – Moscow: RIOEFIR, p. 56–59.
8. Torosyan T., Trade and economic relations between Armenia and Iran, Hayastan: Finances and Economy, #62002, p. 13–24
9. Torosyan T., Yusefi A., Foreign Direct Investments between RA and the IRI, The issues of social and economic stable development of the Republic of Armenia, collection of scientific articles 1(23) – 2016 ISSN1829–294, p. 20–25.
10. The World Bank, Doing Business Comparing Business Regulation for Domestic Firms in 190 Economies 2017, 2017, p. 190–213.
11. Voskanyan F., A study of the effects of corruption on economic and political development of Armenia, Yerevan, November 2000, p. 27–38, /61pp./
12. <http://armstat.am/am/?nid=246>
13. <http://data.worldbank.org/indicator/SE.ADT.LITR.ZS>
14. http://irexpo.net/document/doing_business_in_iran.pdf
15. <http://mfa.am/hy/country-by-country/ir/>
16. <http://mineconomy.am/eng/505/free.html>
17. <http://www.iatatravelcentre.com/AM-Armenia-customs-currency-airport-tax-regulations-details.htm>
18. <http://www.iran-investment.org/irsubpage8.html>
19. <http://www.nationmaster.com/country-info/compare/Armenia/Iran>
20. <http://www.parliament.am/>
21. <http://www.theglobaleconomy.com/compare-countries/>
22. <https://web.archive.org/web/20120504043306/http://www.taxarticles.info:80/2009/06/iran-tax-system-at-a-glance/>
23. <https://www.miga.org/who-we-are/member-countries/>
24. <http://www.iatatravelcentre.com/IR-Iran-customs-currency-airport-tax-regulations-details.htm>
25. www.wits.worldbak.org
26. http://ysu.am/files/03L_Petrosyan.pdf

Дерун Андрій Михайлович
*аспірант Інституту підготовки кадрів
Державної служби зайнятості України*
Дерун Андрей Михайлович
*аспірант Інститута подготовки кадров
Государственной службы занятости Украины*
Derun A. M.
*Postgraduate Student, Personnel Training Institute of
State of Employment Service of Ukraine*

ВПЛИВ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО СТРУКТУРУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА НА ЗАЙНЯТІСТЬ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

ВЛИЯНИЕ ОРГАНИЗАЦИОННОГО СТРУКТУРИРОВАНИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА НА ЗАНЯТОСТЬ НАСЕЛЕНИЯ В УКРАИНЕ

INFLUENCE OF THE ORGANIZATIONAL STRUCTURING OF ENTREPRENEURSHIP ON THE EMPLOYMENT OF POPULATION IN UKRAINE

Анотація. У статті досліджено основні тенденції організаційного структурування бізнесу та їх вплив на зайнятість населення в Україні. Показано, що підприємницьке середовище господарську діяльність здійснює переважно в малих організаційних формах, що не сприяє створенню інновацій. Обґрунтовано пріоритетні напрями формування політики зайнятості населення, що має бути тісно пов'язана із процесами організаційного структурування підприємництва, завданнями інноваційно-індустріального розвитку галузей та базується на ідеї перерозподілу працівників із низькопродуктивних галузей в більш продуктивні. Запропоновано методичні підходи щодо створення високопродуктивних робочих місць на основі зміни пропорцій між малими, середніми та великими підприємствами з метою впровадження сучасних технологій, модернізації виробництва, активізації інноваційної діяльності, підвищення рівня зайнятості населення в офіційному секторі національної економіки.

Ключові слова: ринок праці, організаційні форми, великі, середні, малі підприємства, інноваційний розвиток, інноваційна зайнятість, державна політика зайнятості.

Аннотация. В статье исследованы основные тенденции организационного структурирования бизнеса и их влияние на занятость населения в Украине. Показано, что предпринимательская среда осуществляет хозяйственную деятельность преимущественно в малых организационных формах, что не способствует созданию инноваций. Обоснованы приоритетные направления формирования политики занятости населения, которая должна быть тесно связана с процессами организационного структурирования предпринимательства, задачами инновационно-индустриального развития отраслей и базируется на идее перераспределения работников с низкопродуктивных отраслей в более продуктивные. Предложены методические подходы к созданию высокопродуктивных рабочих мест на основе изменения пропорций между малыми, средними и крупными предприятиями с целью внедрения современных технологий, модернизации производства, активизации инновационной деятельности, повышения уровня занятости населения в официальном секторе национальной экономики.

Ключевые слова: рынок труда, организационные формы, большие, средние, малые предприятия, инновационное развитие, инновационная занятость, государственная политика занятости.

Annotation. The main tendencies of organizational structuring of business and their influence on employment of the population in Ukraine are analyzed here. It's shown that entrepreneurial environment undertakers economic activity mainly in small organizational forms, which doesn't promote creation of innovations. The priority directions of employment policy formation of

the population are justified. It's shown that it should be closely connected with the processes of organizational structuring of entrepreneurship and tasks of the innovational and industrial development of industries. It's based on the idea of redistribution of workers from low-productive industries to more productive ones. Methodical approaches to creation of highly productive jobs are proposed. It must be based on changes in proportions between small, medium and large enterprises. The main aim will be the introduction of modern technologies, modernization of production, activation of innovation activity, increase of employment level in the official sector of the national economy.

Keywords: labour-market, organizational forms, large enterprises, medium enterprises, small enterprises, innovation's development, innovative employment, public policy of employment.

Постановка проблеми. Інноваційно-інвестиційну модель в Україні необхідно розбудувати на базі створення інституційних, економічних та організаційних умов для сталого розвитку галузей економіки, які визначають рівень конкурентоспроможності держави та її технологічно-індустріальні перспективи. Проте в Україні отримали розвиток низькотехнологічні сировинні та малонаукоємні галузі. Підприємницьке середовище свою господарську діяльність здійснює переважно в малих організаційних формах. У свою чергу подрібнення бізнесу та обмежені у зв'язку з цим інноваційні перспективи малих форм господарської діяльності автоматично позначаються на ринку праці та зайнятості населення. Тому дослідження проблематики формування політики зайнятості в Україні, яка залежить від тенденцій організаційного структурування підприємництва та інноваційних перспектив галузей національної економіки, є актуальною.

Аналіз досліджень та публікацій. Теоретичні питання організаційного структурування підприємництва досліджено в працях зарубіжних вчених: І. Ансоффа, Т. Веблена, П. Друкера, Дж. Коммонса. Л. Конторовича, Д. Корнаї, К. Менара, Ю. Львова, Дж. Хікса, А. Шаститко. Важливий вклад в удосконалення системи управління організаційними структурами підприємництва внесли вітчизняні вчені: О. Амоща, М. Білопольський, І. Булеєв, А. Гальчинський, В. Геєць, М. Чумаченко, А. Чухно та інші. Проблемам відтворення трудового потенціалу та регулювання ринку праці приділено багато уваги в роботах М. Армстронга, Д. Гелбрейта, Р. Еренбурга, Дж. Кейнса, К. Макконнелла, А. Оукена, П. Самуельсона, а також в працях українських вчених: І. Вернадського, С. Подолінського, М. Туган-Барановського, А. Базилюк, Д. Богині, І. Бондар, О. Герасименко, О. Грішнєвої, А. Колода, Е. Лібанової, В. Мандибури, О. Новикової, А. Пересади та інших вчених.

Метою статті є обґрунтування пріоритетних напрямів формування політики зайнятості в Україні, що тісно пов'язана із процесами організаційного структурування підприємництва, завданнями інноваційного та індустріального розвитку галузей національної економіки.

Основні результати дослідження. З метою реалізації в Україні стратегії структурної перебудови національної економіки необхідно визначити пріоритетні галузі, що доцільно розвивати та надавати їм державну підтримку, а також сформувати конкурентний ринок праці, який спроможний гарантувати зайнятість в інноваційних галузях національної економіки. Це дуже важливо з огляду на стан інноваційної діяльності в Україні. Якщо у 1995 році частка підприємств, що реально впровадили інновації, становила 22,9%, то за результатами 2015 року — знизилася до 15% (табл. 1). Наказом Міністерства економіки України від 02.03.2007 № 60 «Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України» в частині показників та їх порогових значень, що характеризують стан науково-технологічної безпеки, було визначено, що частка підприємств, які впроваджують інновації має бути збільшена до 50% [6]. Варто звернути увагу, що серед країн Європейського Союзу мінімальні показники інноваційної активності мають Португалія — 26% та Греція — 29%. Найвищі результати по випуску інноваційної продукції досягли такі європейські країни, як Нідерланди (62%), Австрія (67%), Німеччина (69%), Данія (71%), Ірландія та Фінляндія (більше 70%) [11].

Свідченням незадовільного рівня інноваційної активності в Україні є низька частка переробної промисловості в структурі доданої вартості, зокрема, в 2010–2015 рр. вона становила лише 12–14% (в 2007 році — 22,5%) (табл. 1). Частка продукції машинобудування в структурі промислового виробництва в 2015 році знизилася до 6,5%, в той час як за критерієм виробничої безпеки має бути не менше 20% [6]. Варто підкреслити, що розвиток європейських країн став можливим на базі масштабних структурних змін одночасно із активізацією науково-технічного прогресу, ефективної інноваційної діяльності підприємств електроніки та машинобудування, що створило підстави для появи великої кількості високопродуктивних робочих місць.

За даними «The Conference Board Total Economy Database», Україна відстає за показником продуктивності праці (ВВП на одного зайнятого) від старих

Таблиця 1

Тенденції індустріального розвитку економіки України

Показники	2007 р.	2009 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
Частка промислових підприємств, які впроваджували інновації, %	11,5	10,7	12,8	13,6	12,9	12,1	15,2
Частка інноваційної продукції в обсязі реалізованої продукції, %	6,7	4,8	3,8	3,3	3,3	2,5	1,4
Частка переробної промисловості:							
– в структурі валової доданої вартості, %	22,5	17,8	13,6	14,1	12,7	13,1	14,2
– в промисловому виробництві, %	73,9	69,4	66,3	67,7	66,8	68,4	64,6
Частка продукції машинобудування в промисловому виробництві, %	13,7	10,6	11,6	11,2	9,7	7,9	6,5

Джерело: систематизовано та розраховано за даними [2; 8].

країн-членів ЄС у 3–6 разів, нових східноєвропейських країн-членів ЄС (крім Румунії та Болгарії) – у 2,0–3,7 рази, а також країн СНД: Азербайджану – у 1,2 рази, Казахстану – у 1,6 рази, Білорусі – у 2 рази [10, с. 4]. Підприємства України практично всіх галузей застосовують застаріле обладнання та технології. Українська економіка характеризується надто високим рівнем енергоємності ВВП. Цей показник є одним із найгірших серед країн світу (у 3,8 рази вищим, ніж у країнах ЄС-27; у 3,2 рази – ніж у Польщі [13, с. 10]. Як наслідок тенденцій деіндустріалізації, Україна посідає низькі місця за індексом глобальної конкурентоспроможності (за результатами 2015 року 79 місце із 144 країн) [15]. Як визначено в Рекомендаціях парламентських слухань «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів», для якісного прориву в Україні необхідно збільшити питому вагу підприємств, що впроваджують інновації до 35–45%, частку технологічно високих виробництв – до 35–40%, частку наукоємної продукції – до 25–30% [11].

Перспективи активізації інноваційної діяльності напряму залежать від тенденцій зайнятості населення. За даними офіційної статистики кількість економічно активного населення України віком 15–70 років у 2015 році становила 18,1 млн осіб, з них 17,4 млн осіб (96%) були у працездатному віці (табл. 2). Громадян віком 15–70 років 16,4 млн осіб, або 91%, були зайняті економічною діяльністю, а 1,7 млн осіб – безробітні. Рівень безробіття населення (за методологією МОП) у цілому по Україні у 2015 році становив 9,1% економічно активного населення. Цей показник є дещо вищим серед населення сільської місцевості (9,4%), ніж мешканців міських поселень (9%).

Слід підкреслити, що рівень економічної активності населення віком 15–70 років у 2015 році становив 62,4%, а рівень зайнятості – 56,7% (у населення працездатного віку – 64,7%). Найвищий рівень зайнятості спостерігався серед осіб віком 35–49 років, а найнижчий – у молоді віком 15–24 років та осіб віком 60–70 років.

Таблиця 2

Тенденції зайнятості населення України

Показники	2010 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
Економічно активне населення, тис. осіб	20894,1	20851,2	20824,6	19920,9	18097,9
Рівень економічної активності населення, %	63,6	64,5	64,9	62,4	62,4
Населення, зайняте економічною діяльністю, тис. осіб	19180,2	19261,4	19314,2	18073,3	16443,2
Рівень зайнятості населення, %	58,4	59,6	60,2	56,6	56,7
Безробітне населення, тис. осіб	1713,9	1589,9	1510,4	1847,6	1654,7
Рівень безробіття за методологією МОП, %	8,8	8,1	7,7	9,3	9,1
Навантаження зареєстрованих безробітних та 10 вільних робочих місць (вакантних посад), осіб	88	108	110	145	189
Економічно неактивне населення, тис. осіб	11945,0	1456,9	11270,1	12023,0	10925,5
Рівень економічної неактивності, %	36,4	35,5	35,1	37,6	37,6

Джерело: систематизовано за даними [3; 9].

Кількість економічно неактивного населення віком 15–70 років у 2015 році була на рівні 10,9 млн або більше третини всього населення цього віку. Кожна друга особа – це пенсіонер, кожна четверта – учень (студент), кожна п'ята виконувала домашні (сімейні) обов'язки.

Кількість вільних робочих місць, заявлених роботодавцями, на кінець 2015 року дорівнювала 25,9 тис., що на чверть менше, ніж було на кінець 2014 року. Навантаження зареєстрованих безробітних на 10 вільних робочих місць (вакантних посад) у цілому по країні збільшилося зі 145 осіб на кінець 2014 року до 189 осіб на кінець 2015 року. Варто підкреслити, що найбільшим залишається попит роботодавців на кваліфікованих робітників з інструментом (20% від загальної кількості заявлених вакансій), а найменшим – на кваліфікованих робітників сільського та лісового господарств, риборозведення та рибальства (1,3%) і технічних службовців (4,5%).

Тенденції організаційного структурування підприємств, які обирають переважно малі форми господарської діяльності, позначається на структурі зайнятого населення за професійними групами, де найбільшу частку на кінець 2015 року склали осо-

би, які працювали у найпростіших професіях (18,4%), працівники сфери торгівлі та послуг (16,4%).

Слід звернути увагу, що найбільше зайнятих працівників сконцентровано в оптовій та роздрібній торгівлі, ремонті автотранспортних засобів і мотоциклів – 3510,7 тис. осіб (це п'ята частина всіх, хто займається економічною діяльністю), у той час, як у промисловості працювало 2573,9 тис. осіб, будівництві – 642,1 тис. осіб, сільському господарстві – 2870,6 тис. осіб (табл. 3). Галузева структура зайнятості є підтвердженням того, що можливості розвитку національної економіки на індустріальній основі є дуже обмеженими.

Організація та ведення бізнесу в малих формах позначається також на поширенні неформальної зайнятості серед населення. У 2015 році кількість неформально зайнятого населення становила 4,3 млн або 26,2% від усього зайнятого населення, більшість з яких працюють в торгівлі, сільськогосподарській галузі, будівництві (табл. 4). Слід звернути увагу, що до 1990 року зайнятістю у неформальному секторі було охоплено лише 2–6% населення України. Основними причинами поширення неформальної зайнятості населення є: дефіцит гідної та високооплачуваної праці

Таблиця 3

Зайнятість населення України за видами економічної діяльності у 2012–2015 рр.

Показники	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
Усього зайнято, тис. осіб	19261,4	19314,2	18073,3	16443,2
Сільське, лісове та рибне господарство	3308,5	3389,0	3091,4	2870,6
Промисловість	3236,7	3170,0	2898,2	2573,9
Будівництво	836,4	841,1	746,4	642,1
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	4160,2	4269,5	3965,7	3510,7
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	1150,9	1163,6	1113,4	998,0
Тимчасове розміщування й організація харчування	326,7	328,9	309,1	277,3
Фінансова та страхова діяльність	315,8	306,2	286,8	243,6
Операції з нерухомим майном	322,2	314,3	286,1	268,3
Професійна, наукова та технічна діяльність	504,1	493,6	456,0	422,9
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	343,9	343,3	334,3	298,6
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	1003,6	962,3	959,5	974,5
Освіта	1633,2	1611,2	1587,7	1496,5
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	1181,4	1171,8	1150,5	1040,7
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	225,6	226,5	221,2	207,9
Інші види економічної діяльності	414,3	423,0	382,2	344,7

Джерело: систематизовано за даними [3; 9].

Таблиця 4

Тенденції зайнятості в неформальному секторі економіки України

Показники	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
Населення, зайняте економічною діяльністю, тис. осіб	19180,2	19231,1	19261,4	19314,2	18073,3	16443,2
Населення, зайняте у неформальному секторі економіки, тис. осіб	4372,9	4387,3	4349,7	4519,7	4540,9	4303,3
Рівень зайнятих у неформальному секторі економіки до загальної кількості зайнятих, %	22,8	22,8	22,6	23,4	25,1	26,2

Джерело: систематизовано за даними [3; 9].

в офіційному секторі; недосконалість законодавчої бази, яка регулює ринок праці та зайнятості; слабкий соціальний захист працівників; бажання бути більш самостійним і мати вільний час; трудова міграція населення; дистанційна робота, різні форми гнучкої зайнятості.

Тенденції ринку праці та зайнятості населення безпосередньо залежать від організаційного структурування бізнесу за розмірами підприємств та динаміки утворення організаційно-правових форм господарської діяльності. В Україні найбільш поширеною організаційно-правовою формою є товариства з обмеженою відповідальністю, які є формою об'єднання так званого малого капіталу. Як свідчать дані таблиці 5, їх кількість за 1996–2015 рр. збільшилася в 3,3 рази з 147,7 тис. до 488,2 тис. одиниць. Кількість форм об'єднання великого капіталу, а саме акціонерних товариств, за 1996–2015 рр. зменшилася з 30,9 тис. до 15,6 тис. одиниць.

Як свідчать дані таблиці 5, форми об'єднання, які здатні створити високопродуктивні інноваційні робочі місця (асоціації, консорціуми, концерни, корпорації) в Україні представлені в незначній кількості. Так, на кінець 2015 року асоціацій налічувалося 2,3 тисячі, консорціумів – 66, концернів – 195, корпорацій – 560 одиниць. Таким чином, в Україні не спостерігається індустріальне структурування бізнесу, яке б було налаштоване на об'єднання виробництв і капіталів,

а навпаки, мають місце тенденції до утворення малих виробничих форм, що призводить до розпорошення фінансових ресурсів і малопродуктивної зайнятості населення на невеликих за розмірами підприємствах. В Україні на кінець 2015 року налічувалося лише 423 великих підприємства (або 0,02% загальної кількості суб'єктів господарювання, включаючи фізичних осіб-підприємців). Решта суб'єктів – це малий та середній бізнес (15,51 тис. суб'єктів середнього підприємництва; 1,958 млн суб'єктів малого підприємництва (з них 327,8 тис. малих підприємств та 1,63 млн фізичних осіб-підприємців) (табл. 6).

Тобто найбільше за кількістю в Україні налічується фізичних-осіб підприємців. До такої одноосібної організаційної форми діяльності приваблює те, що фізична особа-підприємець, яка працює на спрощеній системі оподаткування, має значно менше податкове навантаження, ніж працівники підприємств, що використовують загальну систему оподаткування.

За висновками Міністерства економічного розвитку і торгівлі України саме низьке податкове навантаження спонукає багато підприємців, особливо тих, які належать до суб'єктів малого та середнього бізнесу, до реєстрації своїх працівників як фізичних осіб-підприємців, що працюють на спрощеній системі оподаткування для отримання так званої «економії» на податках і внесках до соціальних фондів. Результатом таких дій є незначні фіскальні надходження до бюджету та

Таблиця 5

Динаміка кількості суб'єктів господарювання України за організаційно-правовими формами, одиниць

	1996 р.	2000 р.	2004 р.	2007 р.	2010 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
Товариство з обмеженою відповідальністю	147738	221905	302942	381205	374752	448537	453931	488205
Акціонерні товариства	30922	34942	34571	31993	21157	17344	15893	15571
Асоціація	1902	2516	2679	2953	2172	2290	2203	2260
Корпорація	332	609	798	849	637	604	565	560
Консорціум	51	57	77	84	62	66	64	66
Концерн	353	380	397	400	238	210	193	195

Джерело: систематизовано за даними Державної служби статистики України

Таблиця 6

Кількість підприємств та фізичних осіб-підприємців за їх розмірами (одиниць)

Роки	Суб'єкти великого підприємництва			Суб'єкти середнього підприємництва		
	усього	у тому числі		усього	у тому числі	
		підприємства	фізичні особи-підприємці		підприємства	фізичні особи-підприємці
2010	586	586		21338	20983	355
2011	659	659		21059	20753	306
2012	698	698		20550	20189	361
2013	659	659		19210	18859	351
2014	497	497		16618	15906	712
2015	423	423		15510	15203	307

Роки	Суб'єкти малого підприємництва			З них суб'єкти мікропідприємництва		
	усього	у тому числі		усього	у тому числі	
		підприємства	фізичні особи-підприємці		підприємства	фізичні особи-підприємці
2010	2162004	357241	1804763	2093688	300445	1793243
2011	1679902	354283	1325619	1608819	295815	1313004
2012	1578879	344048	1234831	1510776	286461	1224315
2013	1702201	373809	1328392	1637180	318477	1318703
2014	1915046	324598	1590448	1859887	278922	1580965
2015	1958385	327814	1630571	1910830	284241	1626589

Джерело: систематизовано на основі [1].

несправедлива конкуренція серед підприємств, які офіційно реєструють своїх працівників. Часто підприємці навмисно розділяються на менші підприємства, щоб використовувати спрощену систему оподаткування для уникнення від соціальних, податкових та облікових зобов'язань [12].

В Україні з 2010 року кількість великих підприємств зменшилася з 586 до 423 в 2015 році. З них 400 ведуть діяльність в сфері сільського господарства, промисловості, торгівлі або транспорту. Ще 11 підприємств представляють сектори будівництва, інформації і телекомунікації. В 2015 році кількість великих підприємств і суб'єктів середнього підприємництва скоротилася на 15% та 7% відповідно порівняно з 2014 роком (табл. 7). Більше 2000 компаній оголосили про банкрутство та розпочали процес ліквідації в 2014 та 2015 роках (база даних Вищого Господарського Суду України) [12]. В той же час зросла кількість суб'єктів мікропідприємництва: підприємств із 279 тис. до 284 тис. одиниць, фізичних осіб-підприємців — з 1,58 млн осіб до 1,63 млн осіб.

Зокрема, при тому, що великі підприємства в загальній кількості підприємств посідають лише 0,1–0,2%, вони створили робочі місця для 30–32% працюючого населення, середні підприємства в загальній

кількості підприємств займають лише 4–5,5%, але на них працює до 44% активного населення. Малі ж підприємства при тому, що становлять 95% від загальної кількості підприємств, створили робочі місця для 27% зайнятого населення (з них мікропідприємства, займаючи в загальній кількості підприємств 80–85%, забезпечили робочими місцями лише 11% працюючих).

Подрібнення бізнесу, яке негативно впливає на можливість створення високопродуктивних робочих місць, також простежується в групуванні показників підприємств за кількістю зайнятих на них працівників: до 9 осіб, з 10 до 50 осіб, від 50 до 250 осіб, більше 250 осіб (табл. 8).

Зокрема, підприємств з кількістю зайнятих до 9 осіб налічується 80–82% від загальної кількості організаційних утворень, а кількість працюючих на них становить лише 10–11%. На цьому фоні підприємств з кількістю зайнятих працівників 250 осіб і більше налічується лише 1%, але на них працює понад 50% від загальної кількості населення, яке займається економічною діяльністю. Таким чином, великі бізнес структури створюють основні робочі місця в національній економіці.

Відповідно до Закону України від 6 вересня 2012 р. № 5205-VI «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою ство-

Таблиця 7

Кількісні показники зайнятості на підприємствах України

	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
Кількість підприємств за розмірами, одиниць						
великі підприємства	586	659	698	659	497	423
% до загальної кількості	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1
середні підприємства	20983	20753	20189	18859	15906	15203
% до загальної кількості	5,5	5,5	5,5	4,8	4,7	4,4
малі підприємства	357241	354283	344048	373809	324598	327814
% до загальної кількості	94,3	94,3	94,3	95,0	95,2	95,5
з них мікропідприємства	300445	295815	286461	318477	278922	284241
% до загальної кількості	79,3	78,7	78,5	81,0	81,8	82,8
Кількість зайнятих працівників, тис. осіб	7958,2	7793,1	7679,7	7406,5	6298,5	5889,7
великі підприємства	2400,3	2449,0	2484,2	2383,7	1915,1	1708,6
% до загальної кількості	30,2	31,4	32,4	32,2	30,4	29,0
середні підприємства	3393,3	3252,6	3144,2	3012,1	2696,5	2604,7
% до загальної кількості	42,6	41,7	40,9	40,7	42,8	44,2
малі підприємства	2164,6	2091,5	2051,3	2010,7	1686,9	1576,4
% до загальної кількості	27,2	26,9	26,7	27,1	26,8	26,8
з них мікропідприємства	832,6	788,9	788,2	795,3	723,5	691,4
% до загальної кількості	10,5	10,1	10,3	10,7	11,5	11,7

Джерело: систематизовано на основі [1].

рення нових робочих місць» передбачається державна підтримка інвестиційних проектів, зокрема лізингових, які відповідають таким критеріям [5]: а) загальна кошторисна вартість перевищує суму, еквівалентну: 3 млн євро — для суб'єктів великого підприємництва; 1 млн євро — для суб'єктів середнього підприємництва; 500 тис. євро — для суб'єктів малого підприємництва; б) кількість створених нових робочих місць для працівників, які безпосередньо задіяні у виробничих процесах, має перевищувати: 150 — для суб'єктів великого підприємництва; 50 — для суб'єктів середнього підприємництва; 25 — для суб'єктів малого підприємництва; в) середня заробітна плата працівників не менш як у 2,5 рази повинна перевищувати розмір мінімальної заробітної плати.

Політика створення продуктивних робочих місць, які здатні впливати на інноваційну діяльність та забезпечити сталий розвиток, активно проводиться в ЄС. Як свідчить світова практика, упродовж останніх десятиліть на функціонування ринку праці економічно розвинених країн ЄС впливали такі чинники, як глобалізація, розвиток наукоємних та інформаційних галузей економіки, зростання впливу соціальної згуртованості на вирішення соціально-економічних проблем у сфері зайнятості [7, с. 203]. У багатьох країнах

ЄС змінено концептуальні підходи щодо реалізації політики у сфері зайнятості, які полягають в переході від політики стимулювання попиту до політики стимулювання пропозиції робочої сили [7, с. 204].

Стратегія «Європа 2020» встановлює три основні пріоритети зростання економіки: соціально-інтегроване (inclusive) зростання, що дозволить підвищити рівень зайнятості населення, досягти соціального миру та згоди в суспільстві; стійке (sustainable) зростання, що передбачає розбудову економіки, заснованої на ефективному використанні ресурсів, екології та справедливій конкуренції; розумне (smart) зростання як базу для розвитку економіки, заснованої на знаннях та створенні інновацій [14].

Одним із пріоритетних завдань в Стратегії «Європа 2020» визначено розбудову конкурентноспроможної «нової європейської економіки знань» і забезпечення повної зайнятості економічно активного населення. У стратегії «Європа 2020» передбачені дуже важливі завдання, які необхідно реалізувати до 2020 року: працевлаштування 75% населення віком від 20 до 64 років; кількість людей, що перебувають на межі бідності, має скоротитися на 20 млн осіб; інвестування 3% ВВП країн ЄС в наукові дослідження, пошук та впровадження новітніх технологічних укладів; частка тих,

Таблиця 8

Групування окремих показників підприємств за кількістю зайнятих працівників

	Роки	Підприємства з кількістю зайнятих працівників до 9 осіб	Підприємства з кількістю зайнятих працівників від 10 до 49 осіб	Підприємства з кількістю зайнятих працівників від 50 до 249 осіб	Підприємства з кількістю зайнятих працівників 250 осіб і більше
Кількість підприємств, одиниць	2012	284834	60940	15577	3584
	2013	316533	58738	14612	3444
	2014	277096	48462	12455	2988
	2015	282272	46340	11992	2836
<i>у % до загального показника</i>	2012	78,0	16,7	4,3	1,0
	2013	80,5	14,9	3,7	0,9
	2014	81,3	14,2	3,6	0,9
	2015	82,2	13,5	3,5	0,8
Кількість зайнятих працівників, тис. осіб	2012	757,3	1300,4	1582,3	4039,7
	2013	745,7	1246,7	1498,3	3915,8
	2014	683,1	1004,1	1268,6	3342,7
	2015	648,7	921,5	1207,9	3111,6
<i>у % до загального показника</i>	2012	9,9	16,9	20,6	52,6
	2013	10,1	16,8	20,2	52,9
	2014	10,9	15,9	20,1	53,1
	2015	11,0	15,7	20,5	52,8

Джерело: систематизовано на основі [1].

хто не закінчує середню школу, не має перевищувати 10% і щонайменше 40% молоді повинні мати вищу освіту.

Таким чином, високопродуктивна інноваційна зайнятість стає пріоритетом номер один в розвиненому суспільстві.

Висновки та пропозиції. Головним фактором стабільного зростання національної економіки має стати гарантована індустріальна зайнятість населення. В Україні необхідно створити значну кількість високопродуктивних офіційних робочих місць з високою оплатою праці у формальному секторі національної економіки. Але це не можливо в умовах подрібнення бізнесу та існування великої кількості малих організаційних форм господарської діяльності. Досягти позитивних результатів та сталого розвитку національної

економіки можна за рахунок стимулювання на державному рівні таких організаційних форм, які здатні забезпечити високу інноваційну активність підприємств та конкурентоспроможність національної економіки. Державна політика зайнятості населення має бути тісно пов'язана із процесами організаційного структурування підприємництва, завданнями інноваційно-індустріального розвитку галузей та базуватися на ідеї перерозподілу працівників із низькопродуктивних галузей в більш продуктивні. Для цього необхідно змінити пропорції між малими, середніми та великими підприємствами та стимулювати продуктивну зайнятість на великих підприємствах, які функціонують у формі акціонерних компаній, холдингів, вертикальних і горизонтальних корпорацій, кластерів тощо.

Література

1. Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва / Статистичний збірник / Державна служба статистики України, 2016. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.
2. Діяльність суб'єктів господарювання / Статистичний збірник / Державна служба статистики України, 2016. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.
3. Економічна активність населення України 2015 / Статистичний збірник / Державна служба статистики України. — К.: Державна служба статистики України, 2016. — 197 с.
4. Закон України від 5 липня 2012 р. № 5067-VI «Про зайнятість населення» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
5. Закон України від 6 вересня 2012 р. № 5205-VI «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
6. Наказ Міністерства економіки України від 02.03.2007 № 60 «Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
7. Нартюк О. В. Стратегія «Європа 2020» як складова механізму сприяння зайнятості населення у країнах ЄС / О. В. Нартюк // Соціально-трудова відносина: теорія та практика. — 2015. — № 2 (10). — С. 201–207.
8. Наукова та інноваційна діяльність в Україні / Статистичний збірник / Офіційний сайт Державної служби статистики України. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.
9. Праця України 2015 / Статистичний збірник // Державна служба статистики України. — К.: Державна служба статистики України, 2016. — 336 с.
10. Пріоритети інвестиційної політики у контексті модернізації економіки України / Аналітична доповідь / Національний інститут стратегічних досліджень // А. П. Павлюк, Д. С. Покришка, Я. В. Белінська, О. О. Молдован [та ін.]. — К.: НІСД, 2013. — 48 с.
11. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів»: Постанова ВР України / Відомості Верховної Ради України. — 2011. — № 11. — 148 с.
12. Стратегія розвитку малого та середнього підприємництва на 2017–2020 роки / Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
13. Структурні перетворення в Україні: передумови модернізації економіки / А. П. Павлюк, Д. С. Покришка, Я. В. Белінська [та ін.]; за ред. Я. А. Жаліла. — К.: НІСД, 2012. — 104 с.
14. Europe 2020. A strategy for smart sustainable and inclusive growth: [Electronic resource] / European Commission. — 2010. — Access Mode: http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm.
15. The Global Competitiveness Index / Insight Report / World Economic Forum // Committed to improving the state of the World <<http://www.weforum.org>>.

References

1. Diyalnist subiektov velikogo, seredniogo a malogo mikropidpriemnitstva [Activities of subjects of large, medium, small and microenterprises] / Statistical data collection / State Statistics Committee of Ukraine, 2016. [Electronic resource]. — Mode of access: <http://ukrstat.gov.ua>
2. Diyalnist subiektov gospodaryuvannya [Activities of business entities] / Statistical data collection. / State Statistics Service of Ukraine, 2016. [Electronic resource]: — Mode of access: <http://ukrstat.gov.ua>
3. Ekonomichna aktyvnist naseleння Ukrainy u 2015 r. [Economic activity of the population of Ukraine in 2015]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2016.
4. Zakon Ukrainy vid 5 lypnya 2012 r. № 5067 «Pro zainyatist naseleння» [Law of Ukraine dated July 5, 2012 No. 5067 «On employment of the population»] [Electronic resource]. — Mode of access: <http://zakon.rada.gov.ua>
5. Zakon Ukrainy vid 6 veresnya 2012r. № 5205 «Pro stimulyuvannya investitsynoy diyalnosti u prioritetnyh galyuzhyah ekonomiki z metoyu stvorennya novih rabochih mist [Law of Ukraine dated September 6, 2012 № 5205 «On stimulation of investment activity in priority sectors of the economy in order to create new workplaces»] [Electronic resource]. — Mode of access: <http://zakon.rada.gov.ua>
6. Nakaz Ministerstva ekonomiki Ukraini Nakaz vidv 02.03.2007 № 60 «Pro zatverdzhennya Metodiki rozrakhunku rivnya ekonomichnoi bezpeki Ukrainy» [Order of the Ministry of Economy of Ukraine dated 02.03.2007 No. 60 «On Approval of the Methodology for Calculating the Level of Economic Security of Ukraine»] [Electronic Resource]. — Mode of access: <http://zakon.rada.gov.ua>
7. Nartyuk O.V. Strategiya «Evropa 2020» yak skladova mekhanizmu spriyannya zaynyatosti naseleння u krainah ES // [Nartyuk O.V. Strategy «Europe 2020» as a component of the mechanism for promoting employment in EU countries] /

O. V. Nartyuk // Sotsialno-trudovy vidnosiny: teoriya ta praktika [Social-labor relations: theory and practice]. – 2015. – No. 2 (10). – P. 201–207.

8. Naukova ta innovatsiyna diyalnist v Ukraini / Statistichniy zbirnik / Ofitsialniy sait Derzhavnoi sluzhbi statistiki Ukrainy. [Scientific and innovation activity in Ukraine / Statistical data collection / Official site of the State Statistics Service of Ukraine]. [Electronic resource]. – Access mode: <<http://ukrstat.gov.ua>>

9. Pratsya Ukrainy 2015 / Statistichniy zbirnik / Derzhavna sluzhba statistiki Ukrainy. [Labor of Ukraine 2015 / Statistical data collection / State Statistics Service of Ukraine]. – K.: State Statistics Service of Ukraine, 2016. – 336 p.

10. Priority investitsiynoy politiki u konteksti modernizatsii ekonomiki Ukrainy / Analitichna dopovid / Natsionalniy institute strategichnih doslidzhen / [Priorities of investment policy in the context of modernization of the Ukrainian economy / Analytical report / National Institute for Strategic Studies] / A. P. Pavlyuk, D. S. Katrytska, Ya. V. Belinska, O. O. Moldovan [and others]. – K.: NISD, 2013. – 48 p.

11. Pro rekomendatsii parlamentskyh slukhan na temu «Strategiya innovatsiynogo rozvitku Ukraini na 2010–2020 roki v umovah globalizatsiynih vyklikov»: Postanova VR Ukrainy // Vidomosti Verkhovnoy Rady Ukrainy. [About the Recommendations of the Parliamentary Discussions on the theme: «The Strategy of Innovation Development of Ukraine for 2010–2020 in the context of globalization challenges»: Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine] // Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine. – 2011. – No. 11. – 148 p.

12. Strategiya rozvitku malogo ta seredniogo pidpriemnitstva na 2017–2020 roki / Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 24 travnya 2017 r. [Strategy for the development of small and medium enterprises for 2017–2020] / Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated May 24, 2017 [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.zakon.rada.gov.ua>

13. Strukturni peretvorennya v Ukraini: peredumovy modernizatsii ekonomiki [Structural transformations in Ukraine: pre-conditions for modernization of the economy] / A. P. Pavlyuk, D. S. Katrytska, Ya. V. Belinsky [and others]; Ed. Ya. A. Zhalila. – K.: NISD, 2012. – 104 p.

14. Europe 2020. A strategy for smart sustainable and inclusive growth: [Electronic resource] // European Commission. – 2010. – Access Mode: http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm

15. The Global Competiveness Index / Insight Report / World Economic Forum / Committed to improving the state of the World <<http://www.weforum.org>>

Bechko Petro Kuzmych

*Candidate of economic sciences, professor, professor of the department of finance, banking and insurance
Uman National University of Horticulture*

Barabash Lesia Vitaliivna

*Candidate of economic sciences, senior lecturer at the department of finance, banking and insurance
Uman National University of Horticulture*

Holoborodko Yaroslav Oleksandrovych

*Postgraduate student of the department of finance, banking and insurance
Uman National University of Horticulture*

RESERVES TO INCREASE COMPETITIVENESS OF AGRICULTURAL BUSINESS ENTITIES

Annotation. The integration of Ukraine into the global community was aimed not only at cultural and traditional exchange but, first of all, at the desire to become a part of the economic sphere. One of the ways to achieve it is taking a certain niche in the export and import operations. It is the export potential of the agricultural branch that enabled our country to become well-known in the global economic market.

However, despite the significant agricultural prospects, the export potential of this sector of the Ukrainian economy is being implemented quite poorly as it mostly concerns raw material export. The reason for this is low competitiveness of agricultural business entities.

The basic components of a successful activity and high competitiveness of any company, an agrarian business in particular, is financial stability, i.e. the ability to carry out business activity on the basis of self-repayment and self-financing, as well as facilitation and support of development by the State and regional governmental authorities.

The research concerning matters of searching for reserves aimed at competitive growth of agricultural businesses demonstrated that it was based on the strategy of stable development of social, economic and environmental system of each individual region. Based on this statement, it is understood that the potential capabilities of agricultural businesses are concealed among the aggregate of administrative hierarchies and stipulate usage of the regional potential within the state and interstate innovative and investment development programs.

Special attention should be paid to the factors directly and indirectly affecting the activities of agricultural businesses. These include tools and levers of the governmental policy in various spheres and administration sectors as well as legislative approaches and solutions in regulating the agricultural activity both in the domestic and foreign markets.

Rational interaction of the governmental and regional components should result in facilitation of economic and environmental condition of the region and the country in whole, employment and welfare growth, resolution of integration and investment issues and increase of the food security level of the country.

Thus, the suggested methodological approaches to the search of available reserves of resource potential and food security of agricultural businesses, based on the detected factors of formation and development of competitive advantages of such businesses, shall be aimed at the expansion of marketing activity and available assessment system for agricultural business competitiveness. This shall facilitate their financial stability and solvency, growth of operation rates on conditions of self-financing and self-repayment, and, as a result of the above-said, growth of their competitive ability level.

Key words: competitiveness, reserves, marketing, self-repayment, self-financing, food security, competition.

Target setting. The development of domestic agriculture mostly depends on competitive ability and efficient activities of its business entities. The orientation of the State at international standards of the life level and quality cannot exist without stable development of competitive agricultural businesses the operation of which is based on expanded reproduction, investment attraction and introduction of new progressive production technologies able to affect their financial results and thus ensure due level of self-repayment and self-financing.

The economic growth of agricultural businesses, their competitive ability and financial stability are possible provided there is growth of activity efficiency of its individual entities whose contribution to the general economic growth differs depending on the economic and social development. Meanwhile, the majority of conceptual issues related to the effect of competitiveness upon the financial results of agricultural businesses remains outstanding and requires further research due to the lack of mechanism to resolve the tasks set before them. This is explained by the fact that the methods available and used in modern conditions have certain deficiencies. Resolution of the given problem requires elaboration of respective methodological approaches adapted to the market business terms, on the basis of detecting reserves of effective activities to be carried out by agricultural business bodies, the search for the factors of formation and development of their competitive advantages and reserves to ensure food security of the State, introduction of accessible marketing activity and an assessment system for the level of competitive ability both across the country in whole and, in particular, on a regional level.

Latest research and publications analysis. The search for reserves to increase competitive ability of agricultural businesses has always been the center of attention of the leading domestic and foreign scientists. Theoretical and practical issues in this area have been investigated in the scientific works by M. Demianenko, O. Hudz [4], M. Malik [6], M. Kysil, M. Kodenska, P. Sabluk [8], P. Stetsiuk and many others. However, despite the numerous achievements of scientists in resolving this problem, there is still no approach to work out a uniform strategy and tactical methods to resolve it.

Formulation of article goals. The modern approaches to running a business require high efficiency and production quality indices from the process participants as such indices guarantee competitive ability of such businesses in the market.

The agricultural branch is currently one of the most promising branches and takes leading positions in product export, but the problem is that the major export concerns raw materials only, mostly grain crops, while export of derivative products would be much more beneficial for

the State and the businesses. This is where the matter of quality and competitiveness becomes extremely relevant.

That is why, in the context of increasing the agricultural competitiveness level, the matters of efficiency of agricultural business activity should be considered more thoroughly by distinguishing the reserves to increase their financial stability and solvency as well as by researching the drivers of formation and development of competitive advantages.

Statement of basic material. The economic development of agricultural businesses, their competitive ability, financial stability and solvency are conditioned by business efficiency growth, which is common knowledge. The transition of domestic economy to market conditions is accompanied by growing intensification of production, innovative and stable development of competitive processes in the agricultural sphere.

World-level globalization trends resulted in competition and stable development becoming an integral component of economic relations which is manifested on not only microeconomic but also macroeconomic level. This is why, when forming the strategy of agricultural branch development, an important precondition is to determine the differentiation degree of the branch structure balance level by regions and their economic independence able to affect the efficiency of competitive relations in a rational manner.

The development of market relations facilitates the appearance of interconnected problems of competitiveness, food security, stable development, financial stability, self-repayment and self-financing. That's why the economic content of agricultural business operation is defined by complex inter-branch relations based on direct and reverse connections of the inter-economic integration of organizational structures. At that, the conceptual principles of the theory of agricultural business competitive and stable development include not only systematization of the theory and methodology to form such business entities' competitiveness, but also the paradigms and substantiation of the competitive development strategy, substantiation and system implementation of reserves for production growth, innovative and investment development.

The basis of theoretical substantiation for competitiveness of the agricultural industry in the modern business conditions is built on conceptual approaches regarding the essence of the strategy of stable development of social, economic and environmental systems of an individual region. At that, its definitive components include guarantees to ensure complex and system usage of reserves, factors to increase their efficiency and competitive ability as well as establishment of preconditions, based on the established principles, for stable and long-term

growth and development of regional economy, provision for the food security of the State, maximal growth of real profits and improvement of the population welfare.

The implementation of the specified strategy is possible provided the following requirements are observed:

- firstly, it should be based on innovative and investment principles, and oriented at maximal mobilization of internal reserves of agricultural businesses in an individual region;
- secondly, an important requirement of the regional agriculture development strategy is stable growth of competitive ability, and, based on that, improvement of efficiency and financial stability of business entities. To resolve this problem, one of the main preconditions is to use the advantages of an individual region concerning agricultural production, well-balanced development of its resource potential with the use of social and economic, and social and environmental, mechanisms;
- thirdly, the development and implementation of the regional agriculture development strategy should stipulate a fundamental combination of governmental regulation of the economy and establishment of preconditions for independent management of the administrative component in private business and entrepreneurship;
- fourthly, one of the demands regarding regional development of the regional agricultural branch in a complex and system solution of scientific, technical, economic, social and environmental problems of the regional agricultural businesses able to ensure the food security and independence.

The reserves for the growth of competitive ability, efficiency, financial stability and solvency of the agricultural businesses shall serve as one of the main preconditions for not only expanded reproduction but also their operation upon the terms of self-repayment and self-financing. The exploration and usage of reserves facilitates savings in labor, material and financial resources and enables business entities to grow their production rates and product sales instead, ensuring food security at the expense of saving all resource types.

Generalization of the reserves exploration and their practical implementation for the agricultural businesses are the main purpose and methods to intensify the innovative and investment development implemented in two mutually coordinated directions:

- economic usage of available resource potential;
- economy resulting from detected options of qualitative, competitive and economic usage of available resource potential.

This should result in the development of a program to mobilize the available reserves on the regional level which would enable regulation and management of the regional

strategy of economic, social and innovative development with the application of the priority resource concentration method to resolve immediate tasks aimed to increase the agricultural product manufacturing rates and also its competitive level.

The performed classification of reserves and factors of competitiveness and stable economy development for the regional agricultural businesses will allow distinguishing of their individual criteria, in particular: validity term, type and kind of the origin source, and possibility of implementation. The following reserves are assigned to a separate classification group (Figures 1 and 2):

- short-term, middle-term and long-term reserves;
- reserves that may be used in a local, regional, national and global markets;
- resources based on fundamental and specific advantages of the regional economy;
- resources of internal and external competitiveness and stable development;
- resources of economic and strategic competitiveness and stability.

The analysis of undertaken research proves that the elimination of conceptual differentiation between the internal and external sources of competitive advantages of businesses from an individual region is of utmost importance for the purposes of implementation of strategic competitiveness; this will enable leveling of the peculiarities of their business processes in terms of global and innovative economy. The growth of economic independence of the agricultural businesses has a significant effect not only upon the social and economic development but also on the factors and mechanisms ensuring their competitive ability and their social and economic stability.

It is possible to improve the competitive ability of the agricultural businesses on condition of observance of a number of preconditions related to product quality improvement and reduction of product prices, as well as on condition of saving material, labor and financial resources. Compliance with the specified criteria shall essentially affect the improvement of production efficiency, financial stability and solvency growth for the business entities, and their operation under self-finance and self-repayment.

Economy of live labor able to facilitate reduction of production losses (figure 3) is an important component and an integral element of development of inter-sectoral relations of the agricultural business entities and the process of formation of the necessary labor expenses. That's why, taking into account this important aspect of agricultural business competitiveness growth, attention should be focused not on the qualitative growth of the agricultural production rates but the reduction of losses related to harvesting, processing, storage and transportation of such products. This will enable resolution of the food

issue without additional engagement of resources at the production stage.

The integrational development of agricultural production competitiveness able to activate vertical ties within regional agricultural product systems shall become extremely important in terms of securing such competitiveness as it will result in the reduction of production rates and simultaneous growth of agricultural product quality. For instance, 1% growth in sugar beet saccharinity will lead to economy of significant sugar beet crop areas. Meanwhile, excessively long storage of sugar beet

affects its saccharinity negatively. It is possible to minimize these losses by means of growing processing capacities, improvement of harvest machinery and production technologies, as well as the technologies concerning raw material storage and transportation. Strict observance of these requirements has important benefits compared to measures aimed at crop capacity growth and quantitative increase of agricultural crop amounts.

Thus, the food problem resolution may be efficient only on condition of integrational and cooperative interaction between all branches and secondary complexes

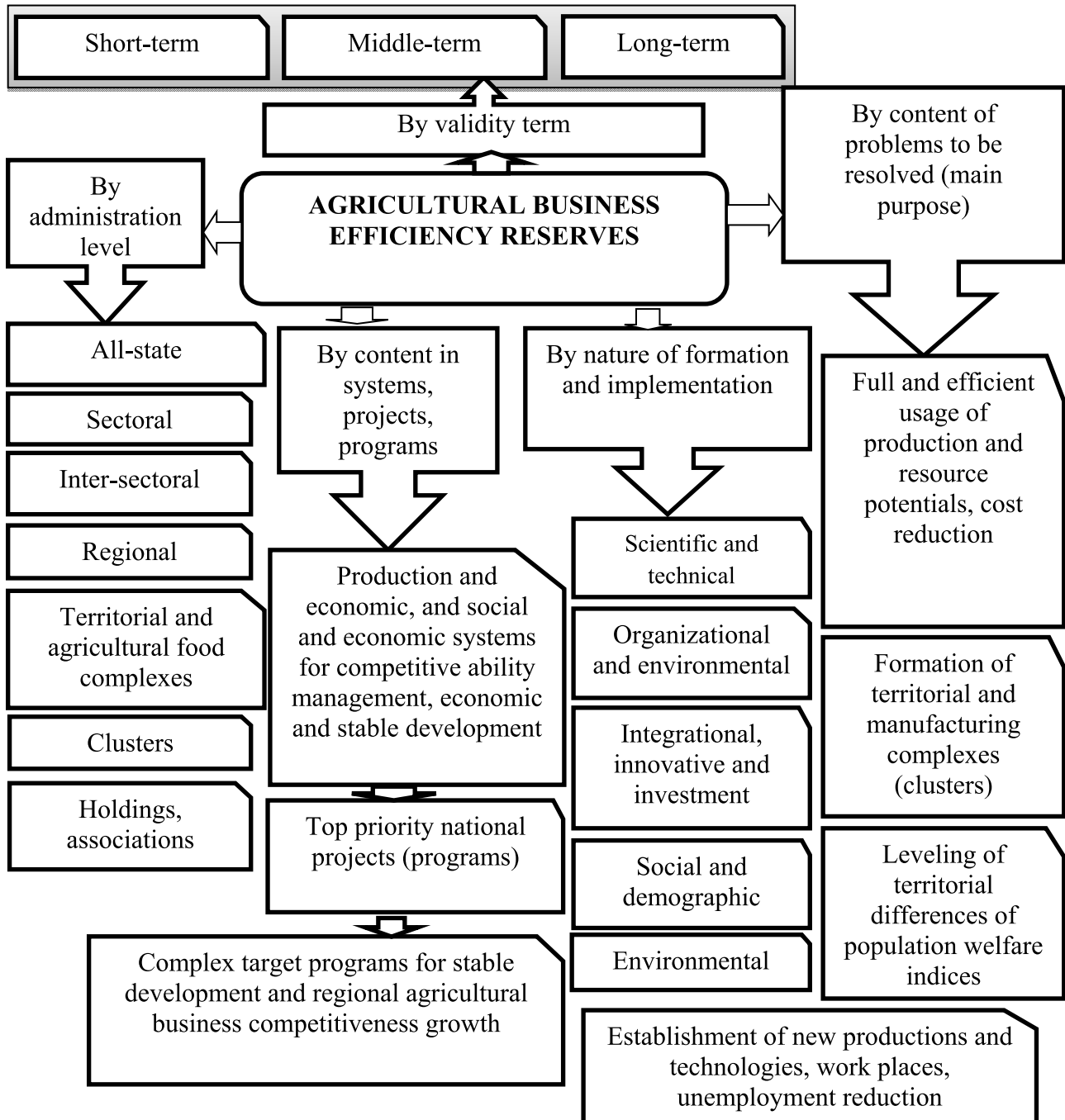

Figure 1. Classification of reserves to increase agricultural business efficiency (developed by authors)

of regional agricultural product systems, as well as the search for the reserves to increase competitive ability of the agricultural businesses. In its turn, it shall require building and maintenance of currently operating warehouses and bases to enable agricultural product storage.

Conclusions of this research and prospects of further research in this area. In the years of the Ukrainian independence, the agricultural branch has become one of the main branches in both providing for the national food security and being the leaders of national export. However, there are certain cautions regarding the latter as the agricultural product export mostly includes raw

materials, while selling derivative products abroad would be much more profitable. Yet, there is a significant deficiency in this sphere – the agricultural businesses mostly cannot compete against their foreign associates.

This is why the use of available reserves to increase efficiency of agricultural businesses becomes so important, taking into account the effect of objective and subjective factors of formation and development of competitive advantages in this sphere. The aggregate of the mentioned components will be especially important as it will enable agricultural manufacturers to increase their competitive ability and take the respective niche in the global market.

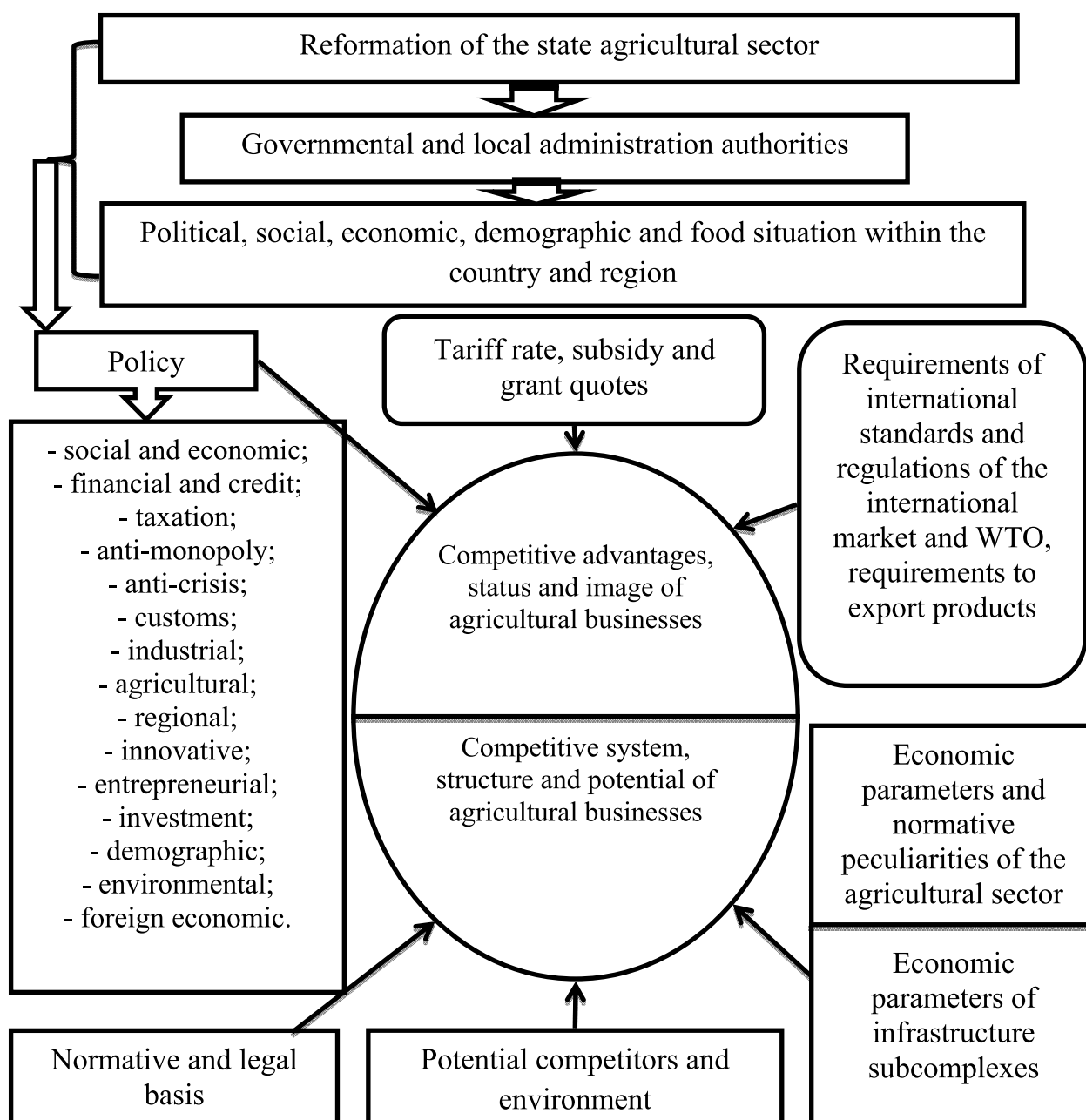

Figure 2. Factors of formation and development of agricultural sector competitive advantages (generalized by authors based on [1; 2; 5; 6])

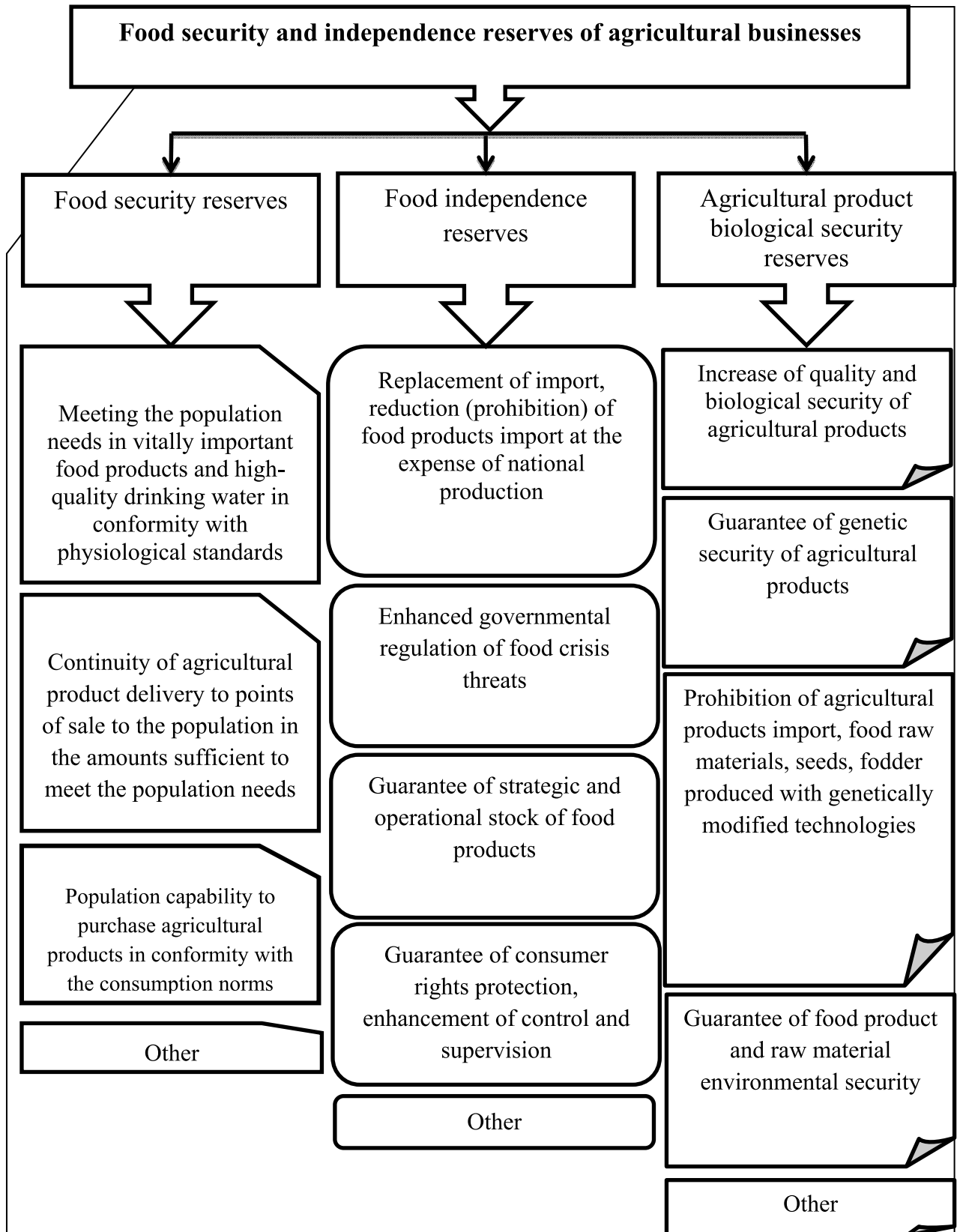

Figure 3. Classification of food security reserves (composed by the authors with reference to [7])

References

1. O. M. Bronytskyi. Competitiveness of agricultural companies: drivers and definition approaches / O. M. Bronytskyi // Bulletin of Kharkiv National Technical University of Agriculture: Economic Sciences. Issue 127. — Kharkiv: KNTUA. — 2012. — 326 pages.
2. O. P. Burlaka. Formation factors of agricultural product competitiveness / O. P. Burlaka, O. A. Burlaka // Technological audit and production reserves. — 2012. — No. 2 (4). — p. 23–26.
3. O. Ye. Hudz. Financial strategies to ensure corporate competitiveness // Finansovyi Prostir. — 2013. — No. 4 (12). — p. 85–94 — [Electronic resource]; access mode: <http://fp.cibs.ck.ua>.
4. O. Ye. Hudz. Modern dimension of agricultural competitiveness: challenges and prospects // Scientific Bulletin of National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine / “Economy, Agrarian Management and Business” series / Editorial staff: D. O. Melnychuk (editor in chief) et al. — K.: Publishing Center of National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, 2010. — Issue 154, Part 2. — 342 pages. — p. 81–87.
5. A. S. Donskykh. Competitive ability of agricultural businesses and its determining factors [Electronic resource] / A. S. Donskykh // Efficient economy. — 2011. — No. 12. — Access mode: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=850>
6. M. Y. Malik. Competitiveness of agricultural businesses: methodology and mechanisms: article thesis / M. Y. Malik, O. A. Nuzhna. — K.: Institute of Agricultural Economy, 2007. — 270 pages.
7. P. T. Sabluk. Globalization and food: article thesis / P. T. Sabluk, O. H. Bilorus, V. I. Vlasov. — K.: Institute of Agrarian Economy National Science Center, 2008. — 632 pages.
8. P. T. Sabluk. Conceptual principles of development and implementation of investment programs in agricultural and industrial production / P. T. Sabluk, M. Yu. Kodenska. — K.: Institute of Agrarian Economy National Science Center, 2012. — 46 pages.

Гришук Надія Вікторівна

асистент

Вінницький національний аграрний університет

Гришук Надежда Викторовна

ассистент

Винницкий национальный аграрный университет

Grishchuk Nadia Viktorovna

Assistant

Vinnitsia National Agrarian University

ГАРМОНІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

ГАРМОНИЗАЦИЯ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ФИНАНСОВОЙ ПОЛИТИКИ В ОТНОШЕНИИ ФИНАНСОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

HARMONIZATION OF THE STATE FINANCIAL POLICY ON FINANCIAL PROVISION OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Анотація. Одним із найважливіших напрямів фінансової політики сільськогосподарських підприємств України є формування і реалізація стратегії управління фінансовими ресурсами, яка покликана сприяти їх фінансовому забезпеченню, досягненню значних темпів зростання прибутку, мінімізації фінансових ризиків, забезпечення ліквідності.

Сучасні трансформаційні процеси у розвитку сільськогосподарських підприємств зумовлюють створення необхідних умов для гармонійного поєднання внутрішнього і зовнішнього видів фінансування. Це можливо через реалізацію тактичного та стратегічного напрямку розвитку підприємств, які передбачають доступність різноманітних джерел фінансового забезпечення. Наведено найважливіші напрямки фінансової політики сільськогосподарських підприємств, що повинні сприяти їх фінансовому забезпеченню. Розглянуто значення та можливості фінансової підтримки в забезпеченні господарської діяльності сільськогосподарських підприємств, напрямів гармонізації державної фінансової політики щодо ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств. Надані рекомендації щодо визначення пріоритетних напрямів гармонізації державної політики, створення механізмів державного регулювання, що розвиваються в аграрній сфері, з визискуванням різних його форм регулювання, впливатиме в подальшому на сталий розвиток національної економіки в цілому.

Ключові слова: фінансове забезпечення, економічний простір, бюджетна підтримка, фінансова політика, фінансове регулювання, субсидії, компенсації, кредитування.

Анотация. Одним из важнейших направлений финансовой политики сельскохозяйственных предприятий Украины является формирование и реализация стратегии управления финансовыми ресурсами, которая призвана способствовать их финансовому обеспечению, достижению значительных темпов роста прибыли, минимизации финансовых рисков, обеспечения ликвидности.

Современные трансформационные процессы в развитии сельскохозяйственных предприятий обуславливают создание необходимых условий для гармоничного сочетания внутреннего и внешнего видов финансирования. Это возможно через реализацию тактического и стратегического направления развития предприятий, предусматривающих доступность различных источников финансового обеспечения. Приведены важнейшие направления финансовой политики сельскохозяйственных предприятий, должны способствовать их финансовому обеспечению. Рассмотрены значение и возможности финансовой поддержки в обеспечении хозяйственной деятельности сельскохозяйственных предприятий, направлений гармонизации государственной финансовой политики в отношении эффективного функционирования сельскохозяйственных предприятий. Даны рекомендации по определению приоритетных направлений гармонизации государственной политики, создание механизмов государственного регулирования, которые развиваются в аграрной

сфере, с изысканием различных его форм регулирования, будет влиять в дальнейшем на устойчивое развитие национальной экономики в целом.

Ключевые слова: финансовое обеспечение, экономическое пространство, бюджетная поддержка, финансовая политика, финансовое регулирование, субсидии, компенсации, кредитование.

Annotation. One of the most important directions of the financial policy of agricultural enterprises of Ukraine is the formation and realization of a strategy for managing financial resources, which is designed to promote their financial security, achieve significant profit growth, minimize financial risks, and provide liquidity.

Modern transformation processes in the development of agricultural enterprises make it necessary to create conditions for a harmonious combination of internal and external financing. This is possible through the implementation of the tactical and strategic direction of enterprise development, which involves the availability of diverse sources of financial provision. The most important directions of financial policy of agricultural enterprises, which should promote their financial security, are presented. The importance and possibilities of financial support in the provision of economic activity of agricultural enterprises, directions of the state financial policy concerning the effective functioning of agricultural enterprises are considered. Given recommendations on the definition of priority directions of the state policy harmonization, creation of the mechanisms of state regulation developing in the agrarian sector, the exploitation of its various forms of regulation, will further influence the sustainable development of the national economy as a whole.

Key words: financial support, economic space, budget support, financial policy, financial regulation, subsidies, compensation, lending.

Постановка проблеми

Сучасні динамічні фінансові умови, в яких функціонують економічні суб'єкти, вимагають переосмислення економічної сутності та значення фінансового забезпечення в економічному просторі, його ролі у процесах суспільного відтворення. Фінансові ресурси є важливою складовою системи фінансового забезпечення та пізнання економічних явищ та процесів, що знаходяться у тісному зв'язку з економічним станом та рівнем розвитку економічних суб'єктів. На сьогодні особливо актуально постає питання щодо залучення фінансових ресурсів на довгостроковій основі, що повинно забезпечувати можливості використання інноваційних підходів у процесі виробництва, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема фінансового забезпечення функціонування підприємств була і залишається предметом досліджень багатьох вчених-економістів. Суттєвий внесок у створення й розвиток теорії і практики фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств зробили такі вітчизняні вчені: А. Борщ, О. Гудзь, М. Дем'яненко, І. Зеліско, Г. Калетнік, О. Маслак, О. Польова та ін. Відзначаючи цінність напрацювань вчених, слід зауважити, що окремі важливі аспекти зазначеної проблеми потребують подальших наукових досліджень.

Раніше не вирішеними є питання, спрямовані на з'ясування значення та можливості фінансової підтримки забезпечення господарської діяльності сільськогосподарських підприємств, напрямів гармонізації державної фінансової політики щодо фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств.

Все це обумовлює актуальність та своєчасність подальших досліджень

Мета дослідження. Дискусійними питаннями, які визначають головну мету — є вирішення короткострокових та довгострокових проблем аграрної сфери, що частково здійснюються через запровадження відповідної державної підтримки. На сьогодні сформований певний інструментарій державної підтримки сільськогосподарських підприємств, який в переважній більшості характеризує спрямованість на стимулювання виробничої ланки створення аграрної продукції та державної підтримки сільськогосподарського виробника.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сільське господарство, безумовно, є однією з найперспективніших галузей економіки України, але для свого успішного розвитку потребує зваженої та збалансованої державної фінансової політики та державної підтримки. Підтвердженням цьому є потреба активної участі держави у регулюванні правових, економічних і соціальних процесів, тому що розвиток виробництва і споживання має циклічний характер, що проявляється у постійній зміні структури, якісних і кількісних співвідношень [8, с. 60]. Тому, коли співпрацюють ринкова система і державне регулювання, суспільство є повноцінним. В умовах досконалої економіко-правової бази ці два регулятори взаємодоповнюють один одного, забезпечують високий рівень виробництва і споживання. В умовах розвинутого ринку державне регулювання повинно здійснюватися не директивними методами, а управлінням соціально-економічними процесами за допомогою перевірених світовою практикою економічних і правових важелів [5, с. 80].

В ході ринкових перетворень сільське господарство залишилось без державної опіки та адекватної новим умовам господарювання фінансової підтримки для забезпечення прибутковості виробництва та утримання наявної інфраструктури села [2]. Для збереження позицій на ринку за умов нестабільного економічного середовища так званім генератором стає державна підтримка.

Державна підтримка, як сукупність інструментів державного регулювання, може здійснюватися в наступних формах: прямій, умовно-прямій та непрямій.

Форма непрямой бюджетної підтримки полягає у здійсненні закупівель сільгосппродукції і продовольства для державних потреб; регулюванні виробничого ринку за допомогою проведення закупівельних і товарних інтервенцій із зерном; захисту економічних інтересів товаровиробників при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності в сфері АПК та ін. До цієї форми можна віднести підтримку аграрної науки, розвиток соціальної сфери та сільських територій тощо.

Форма прямої бюджетної підтримки передбачає надання субсидій на сільськогосподарське виробництво і матеріально-технічні ресурси; субсидування короткострокового та інвестиційного кредитування підприємств і організацій АПК; надання субсидій на компенсацію частини витрат товаровиробників на страхування врожаю сільськогосподарських культур; субсидії на витрати капітального характеру, лізинг та інше. Пряма бюджетна підтримка наразі надається лише галузі тваринництва, але її обсяг досить незначний — 50 млн грн. в рік) та значимими за обсягами перевагами зі сплати ПДВ.

Однак, у 2016 році було запроваджено перехідні умови у застосуванні сільгоспвиробниками спеціального режиму по сплаті ПДВ, а саме збереження в їх розпорядженні 15% — за операціями із зерновими і технічними культурами, 80% — за операціями з продукцією тваринництва, 50% — за іншими сільськогосподарськими операціями та прийнято рішення про відміну і цієї перехідної норми з 1 січня 2017 року.

Умовно-пряма бюджетна підтримка спрямована на зміцнення виробничого потенціалу і позицій на споживчому ринку через опосередковані форми для забезпечення сприятливих організаційно-економічних умов функціонування аграрного сектору. Серед них державні закупівлі через Аграрний фонд, митно-тарифне регулювання, підтримка постачальників енергетичних та матеріально-технічних ресурсів; створення оптових ринків, реалізація державних програм і загальнонаціональних проектів, на які можуть використовуватися і кошти позабюджетних фондів.

Зазначимо, що непряма державна підтримка аграрних товаровиробників була у вигляді спеціального ре-

жиму оподаткування (фіксований сільськогосподарський податок) і акумуляції аграрними виробниками коштів податку на додану вартість.

Основною програмою державної підтримки 2017 року є здешевлення вартості користування кредитами, адже до теперішньої економічної кризи середня відсоткова ставка становила у середньому 15%, то минулого року через значну девальвацію і підвищення облікової ставки Національного Банку України, кредитування українського аграрного сектору в банках доходило до надзвичайно високих відсотків (у середньому 25–35%). Ці складні умови змусили багатьох вітчизняних аграріїв працювати практично лише на покриття процентів за кредитами.

З метою зменшення навантаження на підприємства АПК під час сплати відсотків за користування кредитами передбачаються державні грошові кошти на компенсацію витрат за відсотками. Так, у 2015 році змінами до Закону України «Про державний бюджет у 2015 р.» передбачалось 300 млн грн. державної компенсації.

Зазначені кошти планувались спрямувати, передусім малим та середнім суб'єктам господарювання АПК.

Для того, аби вирішити питання кредитування вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції, було прийнято Закон України «Про аграрні розписки» від 06.11.2012, що набув чинності 19.03.2013, яким для виробників сільськогосподарської продукції було запроваджено новий механізм залучення коштів для своєї діяльності під заставу майбутнього врожаю — інститут аграрних розписок [6, с. 45].

Це новий інструмент, за яким передбачено спрощення доступу малим та середнім сільгоспвиробникам до фінансових та матеріально-технічних ресурсів. Першими в Україні даний механізм почали впроваджувати в Полтавській області, лише в 2015 році даний пілотний проект впровадили в Черкаську, Харківську та Вінницьку області. У Вінницькій області протягом 2015 й першого півріччя 2016 років сільськогосподарськими підприємствами було укладено 24 аграрні розписки на суму 48,2 млн грн. й одну товарну розписку на 500 тонн пшениці. Розмір зобов'язань за одною фінансовою аграрною розпискою склав від 500 тис. до 4,8 млн грн. [7].

Надалі можна очікувати, що введення в обіг аграрних розписок дозволить поступово наблизитись до суми фінансування 45–50 млрд грн. на рік, які можуть бути залучені аграрними підприємствами за допомогою цього механізму.

Додатковою державною підтримкою виробників зерна буде участь в авансуванні виробництва шляхом укладення форвардних контрактів із державним

операторами. Так, Державна продовольчо-зернова корпорація України (ПАТ «ДПЗКУ») вже розпочала програму закупівлі зерна майбутнього врожаю. Це перший етап масштабної форвардної програми, у рамках якої планують проавансувати аграріїв на суму більш як 1 млрд грн. Цей етап стосується підприємств, які мають посіви озимих зернових культур урожаю 2017 року. Вперше за період діяльності корпорації форвардні закупівлі розпочинатимуть восени, щоб аграрії вже на початку нового календарного року отримали авансові кошти. Таким чином, їх використовують для вчасного проведення весняно-польових робіт, закупівлі дешевших засобів захисту рослин та пального ще до початку сезону. Тож регіональні відділи та філії ПАТ «ДПЗКУ» вже готові приймати заявки та документи від виробників зерна на участь у першому етапі програми форвардних закупівель. Після підписання договору в січні-лютому 2017 року агропідприємства отримають попередню оплату. Авансовий платіж за тону пшениці або ячменю становитиме 2010 грн. з урахуванням ПДВ. Навесні передбачають чергове перерахування коштів за майбутню продукцію.

Загалом Державним бюджетом 2017 року, окрім вищезазначеного, передбачено запровадження фінансування за програмами «Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників» на 1473 млн грн., «Державна підтримка розвитку хмелярства, закладення молодих садів, виноградників та ягідників і нагляд за ними» — 75 млн грн., «Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі» — 55 млн грн. На сьогодні тривають роботи з розроблення механізмів, що пов'язані із державними програмами.[6]

В подальшому сільськогосподарським товаровиробникам доцільно використовувати форвардні контракти за відсотковими ставками, оскільки через тривалий операційний цикл у них виникає постійна потреба в обігових коштах. В силу специфіки своєї діяльності сільськогосподарські підприємства чітко можуть визначити обсяги та періоди залучення додаткових фінансових ресурсів і наперед укласти контракти, згідно яких на визначену дату матимуть необхідну суму кредиту. Поряд з цим, форвардний контракт дає змогу зафіксувати розмір кредитної плати за майбутнім кредитом, що дозволяє спрогнозувати майбутні грошові потоки, спланувати витрати та доходи підприємства, максимально збалансувати його розвиток. [4, с. 36] За умови, якщо у підприємства нема потреби у кредиті, воно має можливість за погодженням з банком-контрагентом перепродати форвардний контракт іншому підприємству-потенційному позичальнику.

Хеджування деривативами має стати для сільськогосподарських підприємств України невід'ємним елементом їх політики управління, оскільки вигоди цього

механізму, беззаперечні. По-перше, підприємства, які використовують такі контракти, мають змогу спрогнозувати фінансові потоки, спланувати прибуток і визначитись з його розподілом; по-друге, знизити ризик невизначеності у кредиторській заборгованості; по-третє, мінімізувати ціновий ризик та ризик зниження попиту на продукцію чи інші активи, тобто забезпечити більш ефективний фінансовий менеджмент підприємства.

Ще одним важливим інструментом забезпечення стабільного фінансування сільськогосподарських товаровиробників повинно стати страхування як спосіб уникнення чи зменшення впливу ризиків, що призводять до фінансових втрат. [3]

Необхідно підкреслити, що проведене дослідження гармонізації державної фінансової політики щодо фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств свідчить про впровадження помірної політики фінансування, що слугуватиме основою їх ефективного функціонування, важливим моментом у підвищенні конкурентоспроможності підприємств.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Підтримуючи думку провідних вчених економістів-аграріїв [3; 4; 5; 8], ми можемо констатувати, що найважливішою умовою, найбільш результативною фінансовою підтримкою розвитку сільськогосподарських підприємств зі сторони держави є вибір найбільш ефективних цільових програм, які забезпечать швидку і своєчасну окупність, підвищать рівень прибутковості галузі.

Упроваджувати у практику необхідно тільки науково обґрунтовані цільові програми, в яких будуть чітко визначені кінцеві результати їх реалізації, позначений шерег виконавців, і передусім будуть визначені обсяги та терміни фінансування.

Виходячи з вищевикладеного, можна констатувати, що процес управління регіональним розвитком аграрного сектору включає процеси державного регулювання і регіонального управління та несе системний характер.

Здійснивши аналіз державної підтримки в аграрній сфері, також слід визначити пріоритетні напрями, тобто створити такий механізм державного регулювання, що розвиваються в аграрній сфері з визискуванням різних його форм регулювання, слід визначити пріоритетні напрями, виявити систему методів державної дії на подальший їх розвиток, відновити формування стійких економічних відносин для досягнення умов розширеного відтворення всіма учасниками аграрного виробництва, розробити основні інструменти державного регулювання, і провести аналіз дієвості регулювання в аграрній сфері.

Подальша ефективна політика щодо сільського господарства суттєво впливатиме на сталий розвиток національної економіки в цілому, тому лише завдяки систематизованому й гармонізованому управлінні фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств можливе спрямовуватися на забезпечення позитивної результативності використання фінансо-

вих ресурсів, адже виважена політика формування, накопичення, трансформації, розподілу і використання фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств є вирішальною в забезпеченні їх конкурентоспроможного, фінансово стійкого функціонування, зростання капіталізації та досягнення успіху на вітчизняному ринку.

Література

1. Борщ А.Г. Бюджетна підтримка аграрного сектора в умовах трансформаційних процесів в економіці України / А.Г. Борщ // Економіка АПК. — 2009. — № 2 — С. 111–116.
2. Гудзь О.Є. Пріоритетні напрями формування та ефективного використання сільськогосподарськими підприємствами фінансових ресурсів / О.Є. Гудзь // Аграрно-фінансовий портал. — [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://agrofin.com.ua/files/gudz_37.pdf
3. Дем'яненко М.Я. Фінансові проблеми формування і розвитку аграрного ринку (доповідь) / М.Я. Дем'яненко // Фінансові проблеми формування і розвитку аграрного ринку: матеріали Дев'ятих річних зборів Все-укр. конгресу вчених економістів-аграрників 26–27 квітня 2007 року. — К.: ННЦ ІАЕ, 2007. — С. 5–21.
4. Зеліско І.М. Особливості управління фінансовими ресурсами аграрно-промислових компаній України / І.М. Зеліско // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. — 2014. — Вип. 200(3). — С. 34–39.
5. Калетнік Г.М. Державне регулювання економіки: навчальний посібник / Г.М. Калетнік, А.Г. Мазур, О.Г. Кубай // М-во освіти і науки, молоді та спорту України; М-во аграр. політики і продовольства України, ВНАУ. — К.: Хай-Тек Прес, 2011. — 427.
6. Маслак О. Бюджетування агровиробництва 2017 року / О. Маслак // Пропозиція. — 2016. — № 12. — С. 44–46.
7. Офіційний сайт Держкомстату України [Електронний ресурс] — Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
8. Polyova O. L. Management financial resources of agricultural enterprises / O. L. Polyova // Sciences of Europe. — 2017. — Vol 3, No 11 (11). — P. 58–63.

References

1. Borshch A.G. Byudzhetna pidtrimka agrarnogo sektora v umovah transformatsiynih protsesiv v ekonomitsi Ukrayini / A.G. Borshch // Ekonomika APK. — 2009. — № 2 — S. 111–116.
2. Gudz O. E. Prioritetni napryami formuvannya ta efektyvnogo vikoristannya silskogospodarskimi pidpriemstvami finansovih resursiv / O. E. Gudz // Agrarno-finansoviy portal. — [Elektronniy resurs]. Rezhim dostupu: http://agrofin.com.ua/files/gudz_37.pdf
3. Dem'yanenko M. Ya. Finansovi problemi formuvannya i rozvitku agrarnogo rinku (dopovid) / M. Ya. Dem'yanenko // Finansovi problemi formuvannya i rozvitku agrarnogo rinku: materialy Dev'yatih richnih zboriv Vseukr. Kongresu vchenih ekonomistiv-agrarnikov 26–27 kvitnya 2007 roku. — K.: NNTs IAE, 2007. — S. 5–21.
4. Zelisko I. M. Osoblivosti upravlinnya finansovimi resursami agrarno-promislovih kompaniy Ukrayini / I. M. Zelisko // Naukoviy visnik Natsionalnogo universitetu bioresursiv i priroдокoristuvannya Ukrayini. Seriya: Ekonomika, agrarniy menedzhment, biznes. — 2014. — Vip. 200(3). — S. 34–39.
5. Kaletnik G. M. Derzhavne reguluyuvannya ekonomiki: navchalniy posibnik / G. M. Kaletnik, A. G. Mazur, O. G. Kubay // M-vo osviti i nauki, molodi ta sportu Ukrayini; M-vo agrar. politiki i prodovolstva Ukrayini, VNAU. — K.: Hay-Tek Pres, 2011. — 427.
6. Maslak O. Byudzhetuвання agrovirobnitstva 2017 roku / O. Maslak // Propozitsiya. — 2016. — № 12. — S. 44–46.
7. Ofitsiyniy sayt Derzhkomstatu Ukrayini [Elektronniy resurs] — Rezhim dostupu: www.ukrstat.gov.ua.
8. Polyova O. L. Management financial resources of agricultural enterprises / O. L. Polyova // Sciences of Europe. — 2017. — Vol 3, No 11 (11). — P. 58–63.

НАУКОВЕ ФАХОВЕ ВИДАННЯ

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕРНАУКА».

Серія: «Економічні науки»

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ «ИНТЕРНАУКА».

Серия: «Экономические науки»

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL «INTERNAUKA».

Series: «Economic sciences»

№ 4 (4)

Головний редактор — *Камінська Т.Г.*

Київ 2017

Видано у авторській редакції

Адреса редакції: Україна, м. Київ, вул. Ломоносова, буд. 18

Контактний телефон: +38(044) 222 58 89

Контактний телефон: +38(067) 401 84 35

E-mail: editor@inter-nauka.com

Підписано у друк 13.07.2017. Формат 60×84/8

Папір офсетний. Гарнітура PetersburgС. Друк офсетний.

Умовно-друкованих аркушів 9.53. Тираж 100. Заказ № 217.

Ціна договірна. Надруковано з готового оригінал-макета.

Надруковано у видавництві

ТОВ «Центр учбової літератури»

вул. Лаврська, 20 м. Київ

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 2458 від 30.03.2006 р.